

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Katedra krajinného managementu

Obor: **Agropodnikání**

TÉMA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Ekonomické, sociální a environmentální

aspekty chovu koní v oblasti

Českokrumlovsko

Autor diplomové práce:

Bc. Lea Pejchová

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Drahomíra Kušová, Ph.D.

2018

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta zemědělská
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lea PEJCHOVÁ**
Osobní číslo: **Z16302**
Studijní program: **N4101 Zemědělské inženýrství**
Studijní obor: **Agropodnikání**
Název tématu: **Ekonomické, sociální a environmentální aspekty chovu koní v oblasti Českokrumlovsko.**
Zadávající katedra: **Katedra krajinného managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Kůň patří mezi starší domestikovaná hospodářská zvířata chovaná alternativně dvěma základními chovatelskými managementy. Buď se jedná o boxové individuální, popř. halové skupinové ustájení nebo o celoroční pobyt na pastvinách tzv. systém 24/7. V praxi funguje i třetí management, který je sloučením dříve jmenovaných, tj. pobyt v boxu po větší či menší část čtyřiašedesátihodinového cyklu dne a noci a pobyt ve výběhu či na pastvině po zbývající část cyklu. Tyto tři typy managementu mají různé ekonomické (např. výši nákladů na chov), sociální (např. počet pracovníků potřebných k provozu) a environmentální (např. fragmentaci krajiny pastevními ohradami) souvislosti. Bude zajímavé zjistit, jak v tomto ohledu vypadá konkrétní situace v chovu koní v oblasti Českokrumlovsko.

Cíl práce:

Popsat, zhodnotit a porovnat ekonomické, sociální a environmentální souvislosti chovu koní na zemědělských farmách hospodařících v oblasti Českokrumlovsko, které reprezentují tři výše uvedené managementy chovu koní.

Metodika práce:

Diplomová práce bude mít charakter empirické případové studie, kombinující kvantitativní a kvalitativní metody sběru a analýzy dat. Prostudujte dostupnou odbornou literaturu zabývající se chovem koní, jeho ekonomickými, sociálními a environmentálními aspekty obecně i v regionálním kontextu. Vytvořte si tak teoreticko-metodologický základ pro terénní šetření, ve kterém budete získávat údaje jednak studiem z veřejně dostupných zdrojů, jednak prostřednictvím strukturovaných rozhovorů, popř. dotazníků, s majiteli či provozovateli farem a vlastním pozorováním. Na základě deskripce a analýzy stavu chovu koní v modelovém území z hlediska vybraných aspektů proveďte vlastní komparaci. Výstupem práce by mělo být zjištění, zda a jak konkrétně se zvolené managementy chovu koní liší v ekonomických, sociálních a environmentálních souvislostech v modelovém území. Případně se pokuste navrhnout nějaká sociotechnická doporučení pro praxi.

Rozsah grafických prací: 5 - 10 str. grafů, tabulek a fotografií

Rozsah pracovní zprávy: 60 stran textu

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- BIRD, Jo. Chov koní přirozeným způsobem: přirozený způsob chovu koní a péče o jejich zdraví a dobrou výkonnost. Praha, 2004. ISBN 80-7209-644-3
HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: nakladatelství Portál, 2008. ISBN 80-7367-040-2.
HOUŠKA, Petr. Environmentální aspekty potenciálu území pro cestovní ruch. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-041
MAJEROVÁ, Věra. Sociologie venkova a zemědělství. Praha: Credit, 2000. ISBN 80-213-0651-3.
PÁSKOVÁ, Martina. Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-658-7.
PETRŮ, Zdenka. Základy ekonomiky cestovního ruchu. Praha: IDEA SERVIS, konsorcium, 2007. ISBN 978-80-85970-55-5.
STRÍBRNÁ, Marie. Venkovská turistika a agroturistika. Praha: Profi Press, 2005. ISBN 80-86276-14-2.

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Drahomíra Kušová, Ph.D.
Katedra krajinného managementu

Datum zadání diplomové práce: 20. února 2017

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2018

prof. Ing. Miloslav Soch, CSc., dr. h. c.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentů 1008, 370 05 České Budějovice

doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 20. února 2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma „Ekonomické, sociální a environmentální aspekty chovu koní v oblasti Českokrumlovska“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a s použitím literatury uvedené v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s ustanovením § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Zahrádce dne

.....

Lea Pejchová

Poděkování:

Děkuji paní PhDr. Drahomiře Kušové, Ph.D., za odborné vedení v průběhu přípravy a zpracování diplomové práce, cenné rady, trpělivost a obětavý a vstřícný přístup při konzultacích o zadání, obsahu a formě této práce.

Dále děkuji paní Ing. Aleně Dvořákové a paní Ing. Haně Vrbové za významnou pomoc a metodická doporučení při získávání statistických podkladů o chovu koní v ČR a na Českokrumlovsku.

Tato práce by nevznikla bez součinnosti malých i velkých (počtem chovaných koní) chovatelů, kteří si i přes své profesní zaneprázdnění našli čas na vyplnění dotazníku nebo mi poskytli informace o svém chovu koní při osobním rozhovoru. Jelikož údaje byly anonymizovány, nemohu zde tyto chovatele jmenovat. Kdokoli z nich však bude tuto práci číst, bude vědět, že děkuji právě jemu.

Abstrakt

Cílem práce bylo zjistit a porovnat ekonomické, sociální a environmentální souvislosti chovu koní v zájmových chovech a na zemědělských farmách hospodařících v oblasti Českokrumlovsko. Formou případové studie byly porovnány farmy jak ekologického, tak konvenčního zemědělství, ať už chovají koně jako svou hlavní činnost, anebo mají chov koní jen jako doplňkovou či zájmovou činnost. Hlavním kritériem pro porovnávání chovů byl způsob ustájení koní, přičemž byly rozlišeny tři stěžejní managementy (typy či strategie) chovu koní:

1. boxové individuální, popř. halové skupinové ustájení (celoroční nebo sezónní – v mimovegetačním období),
2. celoroční pobyt na pastvinách, tzv. systém 24/7,
3. pobyt v boxu (hale) po větší či menší část čtyřadvacetihodinového cyklu dne a noci a pobyt ve výběhu či na pastvině po zbývající část cyklu.

Údaje o chovech koní (farmách) byly získávány prostřednictvím veřejně dostupných zdrojů a dotazníkového šetření. Do něho se zapojilo 10 respondentů a se dvěma dalšími chovateli koní byl proveden rozhovor, v jehož rámci jim byly položeny tytéž otázky jako v dotazníku rozeslaném elektronickou poštou.

Výsledky práce opravňují k závěrům, že se základní managementy (typy či strategie) chovu koní liší:

- a) v ekonomických aspektech – jako ekonomicky nejvýhodnější byl posouzen celoroční nepřetržitý pobyt koní na pastvinách,
- b) v sociálních aspektech – z hlediska sociálních vazeb a souvislostí se jako nejlepší jeví typ individuálního boxového, popř. skupinového halového (tzv. volná stáj) ustájení s každodenním vyváděním koní na pastvinu či do výběhu a jejich návratem zpět,
- c) v environmentálních aspektech – jako nejméně zatěžující životní prostředí byl vyhodnocen celoroční nepřetržitý pobyt koní na pastvinách, jehož environmentální vlivy jsou v kulturní i přírodě blízké krajině spíše pozitivní.

Klíčová slova: koně, ekonomické aspekty, sociální aspekty, environmentální aspekty, Českokrumlovsko

Abstract

The aim of this work was to find out and compare the economic, social and environmental context of horse breeding in the breeding holdings and on agricultural farms in the Český Krumlov region. Both organic and conventional farms have been compared, no matter if horse breeding was their main activity, or just a complementary or a hobby activity. The main criterion of the comparison was the way of housing the horses, distinguishing between three main types of horse breeding:

1. Box individual, or indoor group stabling
2. All-year stay in the pasture, so-called 24/7 systém
3. Stay in a box for a part of a 24-hour cycle and stay in the enclosure or pasture for the rest of the cycle.

Results were obtained through publicly available sources and a questionnaire survey that involved 12 horse breeders.

The conclusion of the thesis is that the basic management (types or strategies) of horse breeding differ:

- a) in economic aspects – the most advantageous management type was the all-year continuous stay of horses in the pastures,
- b) in social aspects – the best type of management from the social relation point of view, was the individual boxing, or group stabling (so-called free stables) with some portion of everyday outside stay of the horses,
- c) in environmental aspects - the all-year outside stay of the horses was considered to burden the environment the least, its impacts are rather positive in cultural and close to nature landscapes.

Keywords: horses, economic aspects, social aspects, environmental aspects, Českokrumlovsko

Obsah

1 Úvod	11
2 Literární přehled	12
2.1 Vývoj chovu koní	12
2.2 Současný stav chovu koní v ČR	21
2.3 Typy ustájení koní	29
2.3.1 Ustájení ve stáji	30
2.3.2 Venkovní chov (patevní ustájení)	31
2.3.3 Kombinovaný způsob ustájení	33
2.4 Charakteristika modelové oblasti Českokrumlovsko	33
2.4.1 Českokrumlovsko jako územně správní celek	33
2.4.2 Ekonomické aspekty oblasti Českokrumlovsko	35
2.4.3 Sociální aspekty oblasti Českokrumlovsko	37
2.4.4 Environmentální aspekty oblasti Českokrumlovsko	38
2.4.5 Chov koní na Českokrumlovsku	40
2.5 Ekonomické aspekty chovu koní	45
2.5.1 Ekonomika chovu koní	45
2.5.2 Náklady chovu koní	47
2.5.3 Příjmy z chovu koní	48
2.5.4 Dotační politika v chovu koní	50

2.5.5 Plodnost a mléčnost, pohlavní a fyzická dospělost koní	55
2.6 Sociální aspekty chovu koní	58
2.6.1 Sociologie v zemědělství	59
2.6.2 Možnosti využití koní	62
2.6.3 Regionální rozvoj a rozvoj venkova	63
2.6.4 Cestovní ruch	65
2.7 Environmentální aspekty chovu koní	67
2.7.1 Pozitivní vliv chovu hospodářských zvířat na životní prostředí	68
2.7.2 Negativní vliv chovu hospodářských zvířat na životní prostředí	69
2.7.3 Vliv prvků a sloučenin spjatých s chovem hospodářských zvířat na životní prostředí	70
2.7.3.1 Dusík	70
2.7.3.2 Fosfor	70
2.7.3.3 Těžké kovy	70
2.7.3.4 Emise plynné a pachové	71
2.7.4 Možnosti ochrany životního prostředí před negativními vlivy z chovu hospodářských zvířat	71
2.7.5 Chov koní v ekologickém zemědělství	74
3 Cíl práce	75
4 Materiál a metodika	80
5 Výsledky a diskuse	82
5.1 Zjištěný management chovu koní	83

5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů	84
5.3 Výsledky sledovaných sociálních aspektů	98
5.4 Výsledky sledovaných environmentálních aspektů	103
6 Souhrn a závěr	109
6.1 Souhrn ekonomického šetření	110
6.2 Souhrn sociálního šetření	110
6.3 Souhrn environmentálního šetření	111
6.4 Souhrn všech okruhů aspektů chovu koní na Českokrumlovsku	114
7 Seznam literatury	115
8 Přílohy	125
8.1 Bližší charakteristika modelové oblasti Českokrumlovska	125
8.2 Vybraná grafická znázornění dotazníkového šetření	130
8.3 Dotazník	132

1 Úvod

Kůň patří mezi dříve domestikovaná hospodářská zvířata (počátky chovu cca 3.500 let př. n. l.). Formy jeho využívání se v průběhu prehistorie a historie postupně měnily, někdy kombinovaly (1. maso a mléko, popř. další produkty jako kůže, žíně, kosti pro výrobu nástrojů či uměleckých předmětů – 2. jízda a tah ve vojenské, později i civilní sféře – 3. práce v zemědělství, dopravě a lesnictví – 4. sport a rekreace – 5. zooterapie, výroba sér a dalších léčiv z dílčích částí organismu koně).

V ČR je v současnosti registrováno přes 90 tisíc jedinců čeledi koňovitých (Equidae), tj. koní, oslů, zeber a jejich kříženců, z nichž převážná většina je využívána ke sportu a rekreaci (zejména její venkovské formě spjaté se zemědělstvím - agroturistice).

Koňovité jsou v ČR chováni alternativně dvěma základními chovatelskými managementy-typy-strategiemi (1. boxové individuální, popř. halové skupinové, ustájení, s možnou sezónností, tj. pobytem koní na pastvině či ve výběhu ve vegetačním období, – 2. celoroční pobyt na pastvinách, tzv. systém 24/7), anebo variantou třetí, která je však kombinací dříve jmenovaných dvou alternativ, tj. pobytu v boxu, popř. hale, po větší či menší část čtyřiašedesátihodinového období dne a noci a pobyt ve výběhu či na pastvině po zbývajícím část cirkadiánního cyklu).

Samostatnou skupinu tvoří koňovité chovaní v zoologických zahradách, cirkusech a podobných zařízeních a ve výzkumných a vzdělávacích institucích (žádný takový chov však není v oblasti Českokrumlovska registrován, proto této skupině nadále nebude věnována pozornost).

Zmíněné tři managementy-typy-strategie chovu mají různé ekonomické (např. výši nákladů na chov), sociální (např. počet pracovníků potřebných k provozu, stupeň jejich kvalifikace, zapojení místních dětí a mládeže do dobrovolné práce s koňmi) a environmentální (např. fragmentaci a znepřístupnění krajiny pastevními ohradami, ničení krajinných prvků, tj. dřevinami porostlých mezí či remízků, pasoucími se koňmi, narušení krajinného rázu stavbami hal stájí, jízďáren či skladů krmiv) souvislosti.

Znalost těchto aspektů a souvislostí chovu koní je potřebná, a to jak z pohledu chovatele, jenž díky těmto informacím může lépe predikovat vývoj a budoucí stav chovu koní, a tím řídit strategii a rozvoj svého podnikatelského (nebo i zájmového)

záměru k jeho udržitelnosti (rentabilitě), tak z pohledu obyvatel a orgánů veřejné správy oblasti, v níž jsou chovy situovány, s cílem podpořit ekonomický, sociální a environmentální přínos těchto chovů k rozvoji venkova.

2 Literární přehled

2.1 Vývoj chovu koní

Koně jako zdroj materiálních výtěžků provázejí člověka už od pravěku (staršího paleolitu), kdy byli loveni jako kořist, poskytovali lidem potravu a suroviny pro výrobu oděvů, zbraní a nástrojů. Svědčí o tom kosti divokých koní, rozlámané, rozdrčené či opracované kamennými nástroji, a další artefakty nalezené na lokalitách ve východní Číně, archeology identifikovaných jako dočasná sídla (tábořiště) člověka vzpřímeného pekingského (*Homo erectus pekinensis*) z doby před asi třemi sty tisíci let (Dvořák, Růžička, 1972).

Člověk moderního typu (*Homo sapiens*) lovil divoké koně zcela běžně, což dokládají jednak nálezy poškozených zbraní a polámaných koňských koster (někdy až desítek tisíc na jednom místě, jako v případě údolí pod příkrým srázem v lokalitě Solutré, asi 100 km západně od Ženevského jezera), a jednak proslulé nástěnné malby ve francouzských jeskyních Trois Frères a Lascaux, italské Grotta Paglicci, španělských Altamiře a El Castillo, uralských Kapově a Ignatijevské jeskyni a dalších, jejichž stáří bylo určeno na patnáct až třicet tisíc let. Z této doby pocházejí i rytiny na koňských kostech v podobě geometrických symbolů i zobrazení zvířat a lidí, jež nepochybně sloužily jako ozdobné a kultovní předměty (Augusta, Burian, 1971). Zmíněné objevy dokazují, že před nejméně třiceti tisíci let koně přestali být pro naše předky původci pouze materiálních profitů, ale začali hrát roli i v duchovním životě člověka.

K domestikaci koní došlo (podle současných poznatků) v polovině 4. tisíciletí př. n. l. v oblasti dnešního Kazachstánu (eneolitická botajská nebo též potajská kultura, která koně chovala zpočátku kvůli masu a mléku, záhy však je začala využívat k ježdění, což dokládají deformace od postrojů na nalezených lebkách koní z té doby). Z nedávného porovnání genomu koní chovaných lidmi botajské kultury

s genomem koně Převalského vyplývá, že část botajských domestikovaných koní mohla uniknout ze zajetí a zpětně zdivočet a že potomky těchto uprchlíků (nikoli tedy předky některých asijských plemen koně domácího, jak jsme se až donedávna domnívali) jsou dnešní koně Převalského (Gaunitzová et al., 2018). Možná je však i opačná interpretace zjištěných výsledků, totiž že koně Převalského jsou přímými předky koní botajské kultury.

Na rozdíl od sudokopytníků, z nichž bylo domestikováno více druhů z různých rodů a čeledí, a to i žijících v Novém světě (např. tur, buvol, jak, zebru, koza, ovce, lama, alpaka, velbloud jednohrbý, velbloud dvouhrbý), byly z řádu lichokopytníků domestikovány pouze dva druhy, oba z rodu *Equus*, a to kůň (názory na to, kdo byl jeho divokým předkem, se značně liší a vyvíjejí) a osel, jehož divokým předkem byl osel africký (domestikován byl i jeden z poddruhů osla asijského, ten však později vyhynul). Několikrát v historii byly učiněny pokusy o domestikaci zebry, vždy však bez ekonomicky významného výsledku. Příčinou toho, že naši předkové domestikovali pouze tyto dva druhy lichokopytníků, může být skutečnost, že lichokopytníci sice byli ve třetihorách (terciéru) nejrozšířenějším řádem savců, do současnosti našich eneolitických předchůdců však přežily pouze jejich boční vývojové linie zahrnující koňovité, tapíry a nosorožce, přičemž koňovití byli v holocénu, před přechodem lidských lovecko-sběračských kultur k pastevecko-rolnickým, rozšíření jen v Eurasii a Africe (Musil, 1987).

Ke šlechtění koní v zájmu zlepšení jejich vlastností využitelných pro člověka docházelo už ve starověku; nejstarší známá hipologická příručka pochází přibližně z roku 1360 př. n. l., byla zapsána klínovým písmem na hliněné destičky a jejím autorem byl Kikkuliš z říše Mitanni, tehdy hlavní stájník na dvoře chetitského panovníka. Zabývá se v ní chovem, výcvikem a tréninkem válečných koní. Používání koní k tahu bylo zřejmě pozdější než jejich jízdní využití, protože prvními písemnými doklady o zápřahu koní jsou egyptské a chetitské záznamy líčící bitvu u syrského města Kadeše v roce 1274 př. n. l., v níž se střetli egyptský faraón Ramesse II. a chetitský král Muvatalliš II., přičemž v armádách obou králů prý bojovalo na pět tisíc válečných vozů tažených koňmi (Dvořáková, 2007).

Dříve než koně byli k tahu využíváni domestikovaní tuři (jak naznačují hliněné sošky býků a vozů z 5. tisíciletí př. n. l.) a z koňovitých osli, což dokazuje tzv. velká standarta sumerského města Uru z poloviny 3. tisíciletí př. n. l., která zobrazuje válečné vozy tažené osly ašdari (*Equus hemionus hemippus*), dnes již

vyhynulým poddruhem osla asijského (*E. hemionus*). Vozy měly plná kola (loukoťová jsou o několik set let mladší). Posádku vozu tvořil bojovník vyzbrojený kopím a vozataj, jenž ovládal tahouny opratěmi připevněnými ke kroužkům v nosech zvířat, ta přitom měla ještě svázané čelisti (Edwards, 1995).

Obr. 1: Velká (královská) standarta města Uru, intarzie z mušlí a lapis lazuli na dřevěné truhlici Zdroj: www.cs.wikipedia.org

Hipologie byla dále rozvíjena v antickém Řecku, jehož filozofové (filozofie byla v té době univerzální vědou a zahrnovala i vědy přírodní) hodnotili tělesné znaky koní a jejich vliv na výkonnost. Chovem a šlechtěním koní proslula zejména Thessálie, krajina v severním Řecku, kde nakupovali koně obyvatelé řeckých kolonií rozestých podél pobřeží Středozemního a Černého moře. Koně byli i božskými atributy, např. bohyně Deméter bývala zobrazována s hlavou černé klisny, bůh Poseidón se často zjevval v podobě koně a byl považován za stvořitele koně. Chovu koní se věnoval i Sókratův žák, historik, vojevůdce, statkář a spisovatel Xenofón, známý především díky své knize *Kýrova cesta vzhůru* čili *Anabáze*, anebo *Pochod deseti tisíc* (míněno je deset tisíc řeckých žoldněrů vracějících se na konci 5. století př. n. l. z neúspěšného tažení na straně perského prince Kýra Mladšího v Persii a Médii domů). Ve spisu *O jezdeckví* radí Xenofón, jak si vybrat a koupit koně, jak o něj pečovat a trénovat ho a jaké si k němu pořídit vybavení. V díle *O výcviku jezdců velitelem* pojednává o metodách zvyšování vojenského jezdeckého umění a dosažení co nejvyšší bojové síly jízdních jednotek (Dušek, 1995; Dvořáková, Edwards, 1995).

Mocenší protivníci Řeků Peršané prosluli svou obrněnou jízdou (šupinkové brnění a později brnění z kovových lamel krylo i ruce a nohy jezdců, koně byli vybaveni kryty na hlavu a hrud', nohy jim kryla obrněná deka), kterou historik Hérodotos považoval za nepřemožitelnou, stejně jako perské válečné vozy vyzbrojené čepelemi na kolech, jež při pohybu vozu rotovaly. Pro tyto jezdce, jimž

Řekové říkali *katafrakté*, bylo na nissajských pláních v Médii vyšlechtěno plemeno mohutných koní s kohoutkovou výškou přes 150 cm.

Jiní nepřátelé Peršanů, Skythové, měli jízdní lučištníky, kteří používali naopak koně malé a lehké, spíše typu pony, vhodné pro taktiku náhlých přeпадů, předstíraných ústupů a překvapivých protiútoků; tu později převzaly další stepní národy jako Hunové, Avaři, Maďaři a Mongolové (Edwards, 1995).

Jen o málo mladší než první písemné záznamy o cílené exploataci fyzických vlastností koní jsou zápisy o použití koní v oblasti psychické péče o člověka. Za první nepřímé zmínky o hipoterapii můžeme považovat některé stati v díle římského filozofa a císaře Marka Aurélie *Hovory se sebou*, v nichž představuje své myšlenky a úvahy z let 171 až 179 n. l. (Velemínský et al., 2007).

Lze shrnout, že již ve starověkých kulturách existovaly chovy koní a hřebčiny s velice propracovanou technologií chovu; jejich šlechtitelské záměry však byly přerušovány v důsledku válek, během nichž docházelo ke křížení chovaných koní s koňmi nepřátelských vojsk (Dušek et al., 2007).

Prvními písemnými důkazy o chovu a využívání koní na českém území jsou záznamy římského historika Velleia Paterculla z počátku 1. století n. l. o jezdecku krále Marobuda (což je i první historicky doložená postava našich dějin), jehož říše se rozkládala na území Boiohema (=Bohemie), tedy země osídlené předtím keltským kmenem Bójů, do níž Marobud přivedl z oblasti kolem řeky Mohanu svůj germánský kmen Markomanů (jejich jméno je odvozováno od keltského slova *markos* = kůň, což naznačuje, že chov koní a jízda byly u Markomanů = Jezdců na vysoké úrovni, již si vážili i kulturně vyspělejší Římané; to potvrzují slova římského císaře Tiberia, jenž považoval Marobuda za nebezpečnějšího protivníka, než byli makedonský král Filippos II. pro Athéňany a épeirský král Pyrrhos a seleukovský král Antiochos III. pro Římany) (Kalendová, 2016).

Postupem času se tělesný rámec koně přizpůsoboval lidským potřebám. Ve středověku byli zapotřebí spíše mohutnější koně, kteří unesli rytíře ve zbroji, ať již na turnaji (či při jiných akcích ceremoniálního charakteru), anebo ve válce. Kvalitní rytířský kůň měl vysokou hodnotu a jeho darování bylo považováno za projev mimořádné přízně (Dušek, 1995).

Z hlediska mocenského postavení státu měl chov koní rozhodující význam, proto mu byla věnována pozornost panovníků. Například Karel IV. vydal roku 1376 nařízení, která směřovala k zlepšení chovu koní (Šarapatka, Urban, 2005).

Ve dvorském (a aristokratickém prostředí vůbec) byli ceněni zejména hřebci, protože se nesrovnávalo se ctí rytíře, aby jezdil na klisně – úlohou klisen bylo dávat jejich majitelům hříbata (Dvořáková, 2007).

Po vynálezu střelného prachu a rozšíření jeho využití do Evropy v důsledku vpádu Mongolů ve 13. století se chovatelé orientovali na šlechtění koní lehčího typu, kteří byli vytrvalí a mrštní, neboť těžké brnění už nechránilo jezdce před účinky palných zbraní. Byly vypracovány nové bitevní a průzkumné taktiky, k jejichž realizování bylo zapotřebí lehké, rychlé a obratné jízdy. Tak vznikaly útvary švališerů, dragounů, husarů či hulánů jezdících na koních, kteří byli potomky křížení těžkých chladnokrevných klisen s lehkými, rychlými a odolnými koňmi arabskými, dováženými do Evropy z východu (ti byli zvaní tureckými, protože větší část říše arabských chalífů již v té době ovládali Turci, nejprve Seldžučtí, později Osmanští), anebo ze západu (koně andaluští, což však byli také potomci arabských koní, kteří se na Pyrenejský poloostrov dostali s invazí Maurů) (Dvořáková, 2007).

Rozvoj používání palných zbraní však paradoxně znamenal i záchranu některých chovů těžkého typu koně. Nařízení císaře Rudolfa II. ze dne 15. října 1592 zakazovalo vývoz koní do ciziny, „poněvadž v nastávající válce proti Turkům jich bude zapotřebí“. Císař měl na mysli především koně k tažení „hrubých kusů“ (tj. velkých děl na kolových lafetách), což dokládají i soudobá vyobrazení mohutných koní středního rámce s ušlechtilou hlavou na vysoko nasazeném krku, dlouhým měkkým hřbetem, širokou štěpenou zádí a vyšším, nepříliš silným, málo rousnatým fundamentem. K chovu takových koní Rudolf II. již dříve založil císařské hřebčiny v Kladruzech nad Labem (1579 – starokladrubský kůň) a v Lipici (1580 – lipicán) (Misař, 2011).

Velkou ránu zasadila chovu koní v českých zemích třicetiletá válka, během níž ztratily Čechy a Morava třetinu obyvatel a zcela zpustošena byla čtvrtina sídel. Sedláci a rolníci od chovu koní takřka úplně upustili, také v důsledku poddanské povinnosti poskytovat bez náhrady koně armádě a též vrchnosti k práci i kratochvílím; k potahu vlastnímu i robotnímu používali raději volská spřežení (Misař, 2011).

Nadšeným hipologem byl císař Karel VI. (otec Marie Terezie), který využil územních zisků habsburské monarchie na úkor Osmanské říše, nastalých v důsledku uzavření požarevackého míru v r. 1718, k obohacení kladrubského chovu o koně

pocházející z dobytých území. Roku 1736 vydal reskript, jímž nařizoval šlechtě pečovat o rozvoj chovu koní (Misař, 2011).

Za vlády Marie Terezie (a to v letech 1755-1763) byla zahájena evidence koní (byl proveden soupis a klasifikace hřebců a klisen po jednotlivých krajích) a označování koní (chovní koně dostali výžehy a jejich majitelé byli osvobozeni od povinnosti platit za ně dobytčí daň), byly zřizovány hřebčiny a hřebčince, prováděna cílená plemenitba, selekce a šlechtění. Tímto směrem pokračoval také její syn a následník na trůnu Josef II. (Navrátil, 2007).

Ten má hlavní zásluhu na obnovení kladrubského hřebčína (1770), zničeného požárem vzniklým při oslavách rakouského vítězství nad Prusy v bitvě u Kolína (1757). Ještě před bitvou byla část kladrubských koní evakuována do uherských hřebčínů v Enyedu a v Kopčanech (dnes na Slovensku), aby se jich nezmocnila pruská armáda postupující do nitra Čech. Ta v Kladrubech ukořistila jen zbytek koní, jež přesunula do nově budovaného východopruského hřebčína v Trakénách (Trakehnen), kde se stali základem chovu trakénského koně (Misař, 2011).

V r. 1780 Josef II. nařídil, aby všichni hřebci v soukromé držbě byli posouzeni zvláštní komisí, chovní aby byli označeni pod hřívou značkou Δ a nechovní na levém stehně výžehem $\emptyset$. Současně byly stanoveny vysoké pokuty za připouštění klisen hřebci neuznanými za chovné (Misař, 2011).

Dozorem nad soukromými chovy byly již tehdy pověřeny vojenské orgány. Na tuto „josefínskou“ praxi, trvající až do zániku podunajské monarchie v r. 1918, navázala roku 1919 tzv. remontnická služba armády právě utvořeného československého státu, jež byla pověřena prodejem vojenských koní přeživších 1. světovou válku, dále chovem koní, jež si armáda ponechala pro svou potřebu, dále nákupem nových koní pro hipomobilní (tj. jezdecké, dělostřelecké a vozatajské) útvary a konečně vedením evidence vojenských a soukromých koní, vozů a strojů pro případ vyhlášení výjimečného stavu nebo mobilizace (Misař, 2011).

Koně se využívali nejen ve válkách, ale také v zemědělství a dopravě (Navrátil, 2007).

Návrat ke šlechtění chladnokrevných koní si vynutil rozvoj zemědělství a místní i dálkové dopravy (formanství) v 18. století, neboť obě tato odvětví vyžadovala mohutné a silné koně, kteří by utáhli těžký pluh (plazové rádlu, k jehož tažení bylo třeba velké síly, bylo nahrazováno ruchadlem s kolečky, jež pūdu

překlápělo a kladlo menší odpor tahu, až po vynálezu bratraců Veverkových v r. 1827) anebo plně naložený vůz (Příkrylová, Husáková, 1995).

V 18. století bylo napsáno i několik statí (jedním z jejich autorů byl osobní lékař uherské a české královny Marie Terezie) o léčení duševních poruch a nemocí pohybového aparátu (u lidí) prostřednictvím hiporehabilitace (jak bychom řekli dnes, tenkrát však tento termín nebyl znám), tj. jízdou na koni vedeném v kroku. (Velemínský et al., 2007).

Koncem 19. stol. začaly vznikat chovatelské svazy, které zajišťovaly testace hřebců, a tím se zlepšovala výkonnost koní (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Prostřednictvím hodnocení těchto zkoušek a exteriéru koní docházelo k homogenitě plemen. Tak vznikla výkonnostně a typově charakteristická plemena (Dušek et al., 2007).

Až do první poloviny 20. století zajišťovali koně většinu prací v zemědělství (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Souvislost chovu koní s rozvojem zemědělství ukazuje nejlépe srovnání vzrůstu populace koní v USA: v r. 1860 čítala 7 milionů, v r. 1914 již 25 milionů. Milionů koní bylo třeba k obdělávání milionů akrů zemědělské půdy; rostla také velikost a hmotnost zemědělských mechanizačních prostředků, do nichž byli koně zapřaháni – k tažení těch největších bylo třeba až 42 koní (Edwards, 1992).

Vzrůstající potřebu chladnokrevných koní pro zemědělské práce a místní dopravu (dálkovou od poloviny 19. století převzala parní železnice) ukazuje vzestup podílu chladnokrevných hřebců v českých hřebčincích: v r. 1900 – 12,6%, v r. 1905 – 31,4% a v r. 1910 – 46,7% (Misař, 2011).

Velkého počtu koní si od napoleonských válek vyžadovala zvýšená pohyblivost vojsk (Napoleon hnal své armády sem a tam napříč celou Evropou) a jejich nutné týlové zabezpečení (trén). Ve známé bitvě u Waterloo v r. 1815 bojovalo na obou stranách asi třicet tisíc jezdců, první světové války se zúčastnilo na půl druhého milionu koní, z nichž velká část zahynula (jen v britské armádě to bylo půl milionu koní). Přezbrojení většiny armád na mechanizované (motorizované) jednotky počet koní sloužících člověku ve druhém světovém válečném konfliktu výrazně neovlivnilo – samotný Sovětský svaz mobilizoval k boji proti Německu a jeho spojencům 1,2 milionu koní (Edwards, 1992).

Legendou 2. světové války se staly údajné (a zcela nesmyslné, i když zdánlivě odvážné) útoky polské jízdy na německé tanky. Je pravda, že v září 1939

mělo Polsko 37 jezdeckých pluků (jejichž 70 tisíc mužů tvořilo 8% početního stavu armády), tato ojedinělá zvláštnost mezi evropskými armádami však měla význam pro předpokládanou válku se Sovětským svazem (který byl Poláky pokládán za nepřítele číslo 1), jež se měla odehrávat v bažinaté a lesnaté krajině východního Polska bez komunikací vhodných k přesunům mechanizovaných jednotek. Mýtus vznikl po šarvátce dvou eskadron polského 18. hulánského pluku s německým pěším praporem 20. motorizované pěší divize dne 1. září 1939 u vsi Krojanty, nedaleko od města Chojnice, do níž nečekaně zasáhla kolona německých obrněných vozidel, o níž polské velení nevědělo. Němci toho využili k natočení propagandistického filmu *Kampfgeschwader Lützow* (1941), v němž Poláky zesměšňovali. Legendu dále živili polští komunisté (např. natočením filmu *Lotna* o hulánské švadroně, který v r. 1959 režíroval mladý Andrzej Wajda), jimž přišel vhod karikující obraz „reakčních“ polských důstojníků coby „třídních nepřátel“ nového totalitního režimu (Mikesz, 2009). Oba filmy můžeme považovat za typické příklady propagandistického využití, či spíše zneužití koní k dosažení politických a ideologických cílů.

Význam koní byl tedy pro lidstvo prioritní po celá tisíciletí, což vedlo k tomu, že kůň zaujal výjimečné postavení mezi všemi hospodářskými zvířaty (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Ve druhé polovině 20. století dochází k ústupu využitelnosti koní i v zemědělství, jako v posledním odvětví ekonomiky, v němž dosud měli stěžejní význam, a to následkem rozvoje zemědělské techniky a mechanizace. Koně se tak stávají kulturním a sportovním zájmem (Navrátil, 2007).

Chovy koní byly po zestátnění nebo kolektivizaci soukromých hřebčínů, případně po předání vojenských hřebčínů ministerstvu zemědělství, a po zestátnění soukromých dostihových a klusáckých koní totalitním režimem v Československu v 50. letech minulého století soustředěny do hřebčínů a hřebčinců (v závorce uvedeny jejich hlavní plemenné chovy v letech 1945-1989):

- Napajedla (anglický plnokrevník)
- Horní Motešice (do r. 1949 vojenský hřebčín, anglický plnokrevník, slovenský teplokrevník)
- Xaverov (anglický plnokrevník)
- Albertovec (anglický plnokrevník, český teplokrevník)
- Šamorín (anglický plnokrevník)

- Mimoň (anglický plnokrevník)
- JZD AK Slušovice (anglický plnokrevník)
- Státní statek Olomouc (klusák do r. 1960, pak Tlumačov)
- Tlumačov (klusák od r. 1960, českomoravský belgický kůň)
- Štátny majetok Bajč (klusák do r. 1958, pak Nový Tekov)
- Nový Tekov (nonius od r. 1947, klusák od r. 1958)
- Nemošice (český teplokrevník)
- Písek (český teplokrevník)
- Kladruby nad Labem (český teplokrevník, kůň Kinských, starokladrubský kůň)
- Netolice (český teplokrevník, norický kůň, slezský norik)
- Pohořelice u Napajedel (moravský teplokrevník)
- Topolčianky (shagya-arab, lipicán, nonius do r. 1954, pak Nový Tekov)
- Muráň (českomoravský belgický kůň, slezský norik, hucul)
- Vojenský hřebčín Hostouň (český teplokrevník, v r. 1949 část koní přemístěna do Albertovce, v r. 1952 hřebčín předán civilní správě, v r. 1960 zanikl)
- Vojenská hříbárna Mimoň (tepokrevníci, v 50. letech hříbata přemístěna do Stráže pod Ralskem a Rudné pod Pradědem, v r. 1955 chov předán ministerstvu zemědělství a postupně zanikl) (Misař, 2001)

Nejvýznamnějším využitím koní (po útlumu jejich využívání v zemědělství) bylo nadále rekreační ježdění, které se stalo prvkem přestavby plemen koní (Dušek et al., 2007).

Vlivem politických a ekonomických poměrů v Československu po listopadu 1989 došlo i ke změnám v oblasti chovu koní. V důsledku privatizace dřívějších státních podniků nastalo rušení chovů a následně i aukčních prodejí koní do zahraničí. To způsobilo pokles počtu koní na 18.039 v roce 1990 (v rámci celého tehdejšího Československa). Kvalita chovu i výkonnost koní značně poklesly. Od konce 90. let se však obnovují chovatelské svazy, vznikají nové a zakládají se plemenné knihy. Jako pozitivum privatizace lze hodnotit skutečnost, že chovatelé jsou zapojeni do šlechtění a berou za něj zodpovědnost, stejně jako za tvorbu chovného prostředí a respektování šlechtitelského programu. Dochází k realizaci šlechtění stanoveným řádem plemenných knih (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Negativem vlastnických změn po r. 1990 (restitucí, ale i spekulací) byl zánik většiny státních hřebčínů, které zachovávaly chov tradičních plemen spolu s udržením jejich kvality. Některým z nových (či staronových) majitelů se však podařilo na tradici vysoké úrovně chovů úspěšně navázat (Misař, 2011).

Jako státní podniky zůstaly v ČR jen Zemský hřebčinec Písek, Zemský hřebčinec Tlumačov a Národní hřebčín Kladruby nad Labem (z důvodu snazšího přístupu k evropským dotacím byly postupně transformovány ze státních podniků ve státní příspěvkové organizace) (Machek, Gaudníková, 2010).

Od r. 1996 se stavy koní v ČR opět navyšují (v roce 2004 bylo v ČR evidováno přes 40.000 koní) (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Ke dni 30. 11. 2010 bylo v Ústřední evidenci koní ČR zapsáno 73.528 koní (Machek, Gaudníková, 2010).

Pokles počtu koní na Slovensku se zastavil až v r. 2007, dosud však nebylo dosaženo jejich stavu před r. 1990 (Misař, 2011).

2.2 Současný stav chovu koní v ČR

V současné době mají koně z ekonomického hlediska omezené využití. Jako pracovní síla slouží už jen k přibližování dřeva ve zvláště chráněných územích přírody nebo v lokalitách nepřístupných lesnickým strojům a traktorům. Ekonomicky málo významnou prací koní je jejich „retro“ využití v animální traktaci jako koní pivovarských, tahajících repliky vozů rozvážejících sudy s pivem (v tomto případě jde spíše o reklamu a propagaci toho kterého pivovaru, neboť zboží může být efektivněji přepraveno motorovými vozidly), anebo koní provozovatelů luxusní taxislužby formou replik či restaurovaných fiakrů, kočárů, bryček a drožek. Velký význam mají koně v oblasti zemědělské, resp. farmářské či rurální turistiky - agroturistiky (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Státní plemenářský podnik v Praze řídil chov koní v ČR až do konce roku 1989. Po jeho zániku počátkem 90. let vznikly chovatelské svazy, z nichž většina je sdružena v Asociaci svazů chovatelů koní (ASCHK) se sídlem v Písku. Ta je řízena členy prezidia, jimiž jsou zástupci jednotlivých svazů; v čele ASCHK stojí volený prezident. Chovatelské svazy vznikly podle plemen chovaných koní. Odborní pracovníci z ASCHK vytvořili servisní organizaci Equiservis Konzulent s. r. o., která

zajišťuje technickou podporu chovatelů koní plemen sdružených v ASCHK (popis, čipování, evidenci koní) (Dušek et al., 2007).

Plemeno je označení pro skupinu zvířat stejného živočišného druhu., která tentýž fylogenetický původ, jsou si vzájemně podobná a svými shodnými morfologickými a fyziologickými znaky se výrazně odlišují od jiné skupiny téhož druhu. Tyto vlastnosti se za předpokladu, že jedinci tohoto plemene mají tytéž životní podmínky, přenášejí na potomstvo (Kapitzke, 2008; Misař a Jiskrová, 2008).

Plemena koní vznikala na základě chovu řízeného člověkem po zahájení procesu domestikace (Kapitzke, 2008).

Plemenitba koní je definována jako záměrná reprodukce výše popsáných skupin zvířat téhož živočišného druhu podle konkrétních chovných záměrů chovatelů (Misař a Jiskrová, 2008, Dušek et al, 2007).

Systematická plemenitba v chovu koní je nezbytnou součástí další existence plemen. Oficiálním dokumentací plemene je plemenná kniha, která obsahuje Řád plemenné knihy, obsahující chovný cíl plemene, stanovující podmínky pro zápis koní do plemenné knihy a dále řešící problematiku selekce. Plemenné knihy jsou rozděleny dle několika kritérií na: uzavřené plemenné knihy, plemenné knihy s velmi přísným řádem, plemenné knihy s přísným řádem a plemenné knihy s otevřeným řádem (Misař a Jiskrová, 2008).

Některá plemena (anglický plnokrevník, klusák, plnokrevný arabský kůň, hucul, lipický kůň, kůň Kinský aj.) mají své vlastní chovatelské svazy (Jockey Club, Česká klusácká asociace - Czech Trotting Association, Asociace chovatelů plnokrevných arabských koní, Asociace chovatelů huculského koně, Svaz chovatelů lipického koně ČR, Svaz chovatelů slovenského teplokrevníka v ČR, Svaz chovatelů a příznivců moravského teplokrevníka, Svaz chovatelů koní Kinských aj.), jež nejsou sdruženy v ASCHK (Ústřední evidence koní, www.uek.cz; Česká klusácká asociace - Czech Trotting Association, www.czetra.cz; Jockey Club, www.dostihyjc.cz).

Uznaná chovatelská sdružení (svazy) též spravují plemenné knihy jednotlivých plemen koní (Misař, 2011).

Ústřední evidence koní ČR sídlí v hřebčíně Slatiňany, který je odštěpným závodem Národního hřebčína Kladruby nad Labem, s. p. o.. Smluvně zajišťuje evidenci koní pro Českomoravskou společnost chovatelů a.s. (ČMSCH) těchto plemen: českého teplokrevníka, moravského teplokrevníka, slovenského teplokrevníka v ČR, českomoravského belgického koně, norického koně, slezského

norického koně, haflinga, všech typů pony a minihorse, lipického koně, starokladrubského koně, arabského plnokrevného, koně shagya-arab a ostatních arabských koní, huculského koně, koní Kinských, irského coby, trakénského koně a osla. ČMSCH zajišťuje evidenci všech hospodářských zvířat pro MZe. Do působnosti Ústřední evidence koní ČR nepatří registrace a evidence anglických plnokrevníků a klusáků, ty mají na starosti Jockey Club ČR a Česká klusácká asociace – Czech Trotting Association, jež tyto údaje předávají ÚEK ČR. V ČR jsou tedy vedeny plemenné knihy těchto uznaných plemen: anglický plnokrevník, arabský kůň, arabský plnokrevný kůň, Českomoravský belgický kůň, Český sportovní pony, Český teplokrevník, hafling, huculský kůň, irský kob, klusák, kůň Kinských, lipický kůň, minihorse, moravský teplokrevník, norik, norik slezský, osel domácí, shagya–arab, shetland pony, slovenský teplokrevník, starokladrubský kůň, trakénský kůň a velšská plemena pony a kob (Ústřední evidence koní, www.uek.cz).

Chov koní v České republice je dnes zaměřen na jejich sportovní využití. Stát podporuje chov koní v podobě dotací, a to prostřednictvím ministerstva zemědělství. Důležitou roli hrají koně při vyplňování volného času člověka (chovatelství, jezdeckví, vozatajství, turistika, dětské tábory s koňmi). Dále při údržbě krajiny (ekologické využití) a v lékařství a sociální práci s postiženými osobami (hiporeabilitace, hipoterapie, farmacie) (Navrátil, 2007).

Speciálně k novodobému sportovnímu využití (tj. mimo tradiční dostihy anglických plnokrevníků a klusáků) byla vyšlechtěna a uznána nová plemena, např. český sportovní pony, jehož populace je tvořena jedinci se známým původem s předky různých typů, jako je pony českého chovu, shetlandský a velšský pony, huculský a fjorský kůň, v malé míře pak s předky anglických plnokrevníků, arabských koní a českých teplokrevníků. Cílem šlechtění u tohoto plemene je všestranně využitelný pony jezdeckého typu s tvrdou konstitucí, dobrou krmitelností, dlouhověký, nenáročný a odolný proti vnějším vlivům. Konstituce a zdravotní stav musí umožňovat ekonomický celoroční chov ve volném ustájení s výběhem. Důraz je kladen na dobrý charakter, rozvážnost, vysokou inteligenci, ovladatelnost a ochotu k práci. Český sportovní pony je určen především pro sport dětí a mládeže na všech výkonnostních úrovních. Je dobře využitelný jako rodinný kůň pod sedlo a do záprahu i pro běžný jízdařenský provoz (Machek, Šilhánová, 2008).

Dalšími domácími českými plemeny jsou starokladrubský kůň (bělouš a vraník), český teplokrevník, českomoravský belgický kůň, slezský norik, český

sportovní pony, moravský teplokrevník a kůň Kinský. Z toho jsou starokladrubský kůň, českomoravský belgický kůň a slezský norik zařazeni do tzv. genetických zdrojů. K těmto speciálně chráněným plemenům náleží ještě populace huculského koně, jejíž významná část je chována právě v ČR (Machek, Gaudníková, 2010).

Poměrně krátkou tradici má v ČR chov plnokrevného arabského koně. Ten začal v Československu v roce 1973, kdy bylo importováno deset těchto koní ze světově proslulé farmy El Zahra v Egyptě, kde byla soustředěna nejlepší krevní základna arabských koní z celé oblasti Blízkého a Středního východu (převážná část těchto koní byla považována za tzv. asilní arabské koně, tj. jedince bez příměsi cizí krve v rodokmenech). Plnokrevný arabský kůň je mezi všemi ostatními plemeny výjimečný svou vytrvalostí na dlouhých tratích, kde doposud nenalezl přemožitele. Téměř celá světová špička distančního ježdění (závodů, často etapových, na vzdálenost desítek až stovek kilometrů) využívá arabské koně a časy nejlepších koní a jezdců dnes dosahují neuvěřitelných 8,5 hodiny na délku tratě 160 km. Plnokrevný arabský kůň se oproti ostatním koňským plemenům vyznačuje ojedinělou stavbou těla: má méně o dva bederní a ocasní obratle a také méně o dva páry žeber. Díky této konstituci má trup dokonale čtvercového rámce, což mu umožňuje vynikající obratnost a rovnováhu. Taktéž pohyb arabských koní je naprosto uchvacující a mnozí jezdci jej nazývají *plavný*, protože kůň se vznáší všemi nohama nad zemí (časový interval, kdy se žádná noha nedotýká terénu, je mnohem delší než u jiných plemen koní běžících tryskem, tzn. nejrychlejší formou cvalu). Typická je pro tyto koně i tzv. štíčí hlava. Ta je uprostřed mírně prolomena a zvýrazňuje bystré oko. Hlava pak plynule přechází v ladný krk. Takový úhel nasazení hlavy na krk se nazývá *mitbah* a je znám jen u plnokrevných arabů. Dalším jejich rysem jsou velmi pevné končetiny s tvrdými kopyty. Díky všem těmto vlastnostem je arabský plnokrevník považován za nejkrásnějšího a nejodolnějšího koně na světě (Machek, Roubalová, 2006).

Počet koní v ČR stále narůstá, zejména v důsledku neukázněnosti chovatelů nerespektujících ustanovení zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů. Roste totiž zejména počet koní bez plemenné příslušnosti (Ústřední evidence koní ČR, www.uek.cz)

Tento stav je pro chov a šlechtění, ekonomiku a budoucnost chovu koní v ČR velmi nežádoucí (Maršálek et al., 2014) .

Jedinci bez plemenné příslušnosti jsou ve velké míře výsledkem meziplemenného křížení, tj. připuštění klisny hřebcem, který není akceptován její plemennou knihou. Dalším důvodem bývá připuštění klisny hřebcem, který není zapsán v Ústředním registru plemeníků, tedy jde o tzv. „černou plemenitbu“ (Maršálek et al., 2014).

K šíření počtu meziplemenných kříženců v ČR přispívá i stále se zvyšující obliba „módních“ atraktivních plemen, jež jsou u nás dosud zastoupena jen velmi malým počtem jedinců, což chovatele do jisté míry (z důvodu nedostatku hřebců) nutí k meziplemennému křížení (Gaudníková, 2014).

Tato netradiční plemena se (vedle levných importovaných koní) stávají pro české chovatele velkou konkurencí. Současně se objevuje stále silnější poptávka po koních s klidným temperamentem a vyrovnaným charakterem, kteří by byli využitelní pro rekreační ježdění. Tak se setkáváme s kříženci westernových plemen american paint horse (APH), appaloosa (APPAL) a quarter horse (QH); hřebci těchto plemen tvoří až 24% otců (koní bez plemenné příslušnosti) zapsaných v Průkazu koně (Bihuncová et al. 2014).

Počet „legálních“ hříbat, tj. narozených z připuštění klisny zapsané v příslušné plemenné knize hřebcem zapsaným ve státním Registru plemeníků, naopak neustále klesá, jak ukazuje tabulka č. 1:

<i>rok</i>	<i>narozeno hříbat</i>	<i>ČT</i>	<i>A 1/1</i>	<i>ČMB + N + SN</i>
2003	4390	1165	404	359
2004	4408	923	415	344
2005	4300	998	364	341
2006	4066	859	338	320
2007	3956	976	323	297
2008	4113	1125	308	322
2009	3939	1064	314	341

Tabulka č. 1: Počty narozených hříbat v ČR v letech 2003 – 2009 (Zdroj: Ústřední evidence koní ČR, www.uek.cz)

Vysvětlivky:

ČT = český teplokrevník

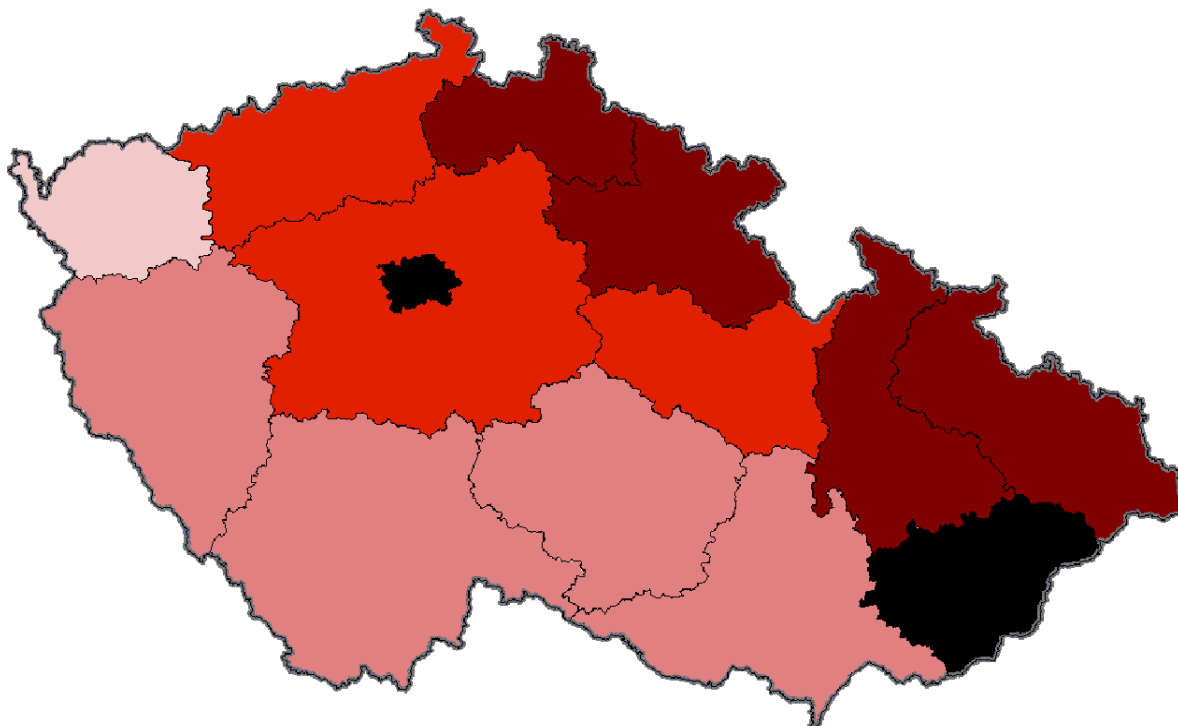
A 1/1 = anglický plnokrevník

ČMB - českomoravský belgický kůň

N – norický kůň

SN - slezský norik

Chovy koní nejsou na území České republiky rozmístěny rovnoměrně. Hustotu počtu hospodářství s chovem koní na 100 km čtverečních podle jednotlivých krajů ukazuje obr. 2. Vyplývá z něho, že největší hustota chovů koní (23-26 hospodářství na 100 km²) je v hlavním městě Praze a ve Zlínském kraji, vysoká hustota chovů koní (19-22 hospodářství na 100 km²) je v Libereckém, Královéhradeckém, Olomouckém a Moravskoslezském kraji, střední hustota chovů koní (15-18 hospodářství na 100 km²) je v Ústeckém, Středočeském a Pardubickém kraji, nízká hustota chovů koní (11-14 hospodářství na 100 km²) je v Plzeňském, Jihočeském a Jihomoravském kraji a kraji Vysočina a nejnižší hustota chovů koní (8-10 hospodářství na 100 km²) je v kraji Karlovarském.

Obr. 2: Hustota počtu hospodářství s chovem koní na 100 km² v jednotlivých krajích v roce 2010 (Zdroj: Ústřední evidence koní ČR, www.uek.cz)

O vztahu obyvatel ČR k chovu koní jako zdroje masa pro lidskou výživu vypovídá tabulka č. 2, uvádějící počty poražených hospodářských zvířat v letech 2004 - 2009 podle kategorií (nejsou v ní zahrnuty všechny kategorie hospodářských zvířat, např. kozy):

<i>kategorie</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
koně	338	390	349	291	274	332
skot	353.668	290.521	294.722	285.654	279.138	275.360
prasata	4,228.961	3,804.268	3,884.275	3,955.887	3,671.779	3,289.761
ovce	15.624	15.214	14.517	14.864	14.431	11.083

Tabulka č. 2: Počty poražených zvířat v ČR v roce 2004 – 2009 (Zdroj: Machek, Gaudníková, 2010, podle: Státní veterinární správa ČR – Počty prohlídek jatečných zvířat)

Z tabulky č. 2 lze vyčíst, že přes klesající tendenci v počtu porážek ostatních kategorií hospodářských zvířat je v kategorii koní tento počet v podstatě setrvalý, což lze vysvětlit tím, že u koní se na celkovém počtu porážek značnou měrou podílejí tzv. nutné porážky, tedy porážky koní starých, fatálně zraněných nebo s významně sníženou sportovní či pracovní výkonností. V r. 2004 bylo nutných porážek koní 73 (z 338, tj. 21,6%), v r. 2005 pak 76 (z 390, tj. 19,5%). Ve vztahu k celkovému počtu poražených zvířat všech hospodářských kategorií v ČR činí podíl poražených koní každoročně cca 0,001% (Machek, Roubalová, 2006).

V roce 2010 byla v ČR při stavu přes 73 tisíc registrovaných koní vedena plemenná kniha pro 20 plemen koní, z toho pro 7 plemen původních, a 13 plemen většinou původu evropského. Nejpočetnějším plemenem byl český teplokrevník, který tvořil 28 % z celé populace koní v naší zemi chovaných. Druhou nejpočetnější skupinou byli koně bez plemenné příslušnosti, většinou meziplemenní kříženci (27%). Třetí skupinou byl anglický plnokrevník (11%). Další příčky v početnosti plemen zaujímal tradiční chladnokrevná plemena českomoravský belgický kůň (3%) a norický kůň (3%), dále slovenský teplokrevník (2%), klusák (2%), starokladrubský kůň (2%), hafling (2%), velšská plemena pony a kob (2%), hucul (2%), quarter horse (2%), slezský norik (2%) a český sportovní pony (1%). Na ostatní plemena připadal podíl 11% (Ústřední evidence koní ČR, www.uek.cz).

V současnosti je v ČR 13 chovatelských sdružení pro 22 plemen koní (Gaudníková, 2014).

Podle Českého statistického úřadu bylo v ČR k 1. 4. 2017 evidováno 34.548 koní (započítána jsou pouze zvířata v zemědělském sektoru, tedy zvířata chovaná fyzickými nebo právníckými osobami v rámci jejich zemědělského podnikání a tyto osoby mají povinnost vyplňovat statistické výkazy, nejsou tedy evidováni koně

v zájmových a malých podnikatelských chovech). Z toho hříbata ve věku do 1 roku: 1.295 ks, mladí koně od 1 do 3 let věku: 2.953 ks, koně ve věku nad tři roky: hřebci 2.099 ks, klisny 17.332 ks, valaši 10.869 ks. Nejvíce koní je chováno ve Středočeském kraji (7.631 ks), v Jihočeském jich je 4.600 ks (Český statistický úřad, www.czso.cz).

Ústřední evidence koní ČR registrovala ke dni 26. 3. 2018 celkem 91.700 koňovitých, počet majitelů byl 43 tisíc. V okrese Český Krumlov bylo k témuž datu evidováno 939 koní a 11 oslů u 389 chovatelů (písemné sdělení Ing. Aleny Dvořákové, vedoucí ÚEK ČR, 2018). Na Českokrumlovsku je tudíž chováno přibližně jedno procento všech koňovitých chovaných v ČR, počet chovatelů činí rovněž cca jedno procento všech chovatelů v ČR.

Z hlediska barvy srsti koní chovaných v ČR byli v r. 2010 nejpočetněji zastoupeni hnědáci (46%), ryzáci (28%) a bělouši (11%). Následovali vraníci (5%), strakoši (4%), plaváci (3%) a isabely (2%), na jiné varianty zbarvení srsti připadlo jen 0,04% (Machek, Gaudníková, 2010).

Přestože se počet cca 90 tisíc koní evidovaných v ČR může zdát vysoký, nijak výrazně nevybočuje z této charakteristiky ostatních členských, popř. kandidátských zemí EU, jak ukazuje tabulka č. 3:

<i>Země</i>	<i>počet chovaných koní</i>
Německo	1,100.000
Velká Británie	975.000
Španělsko	424.373
Nizozemsko	400.000
Polsko	321.000
Dánsko	175.000
Belgie	160.000
Irsko	118.194
Rakousko	100.000
Maďarsko	80.000
Litva	63.600
Finsko	61.000
Česko	49.512
Slovensko	8.114
Kypr	7.256
Estonsko	5.261
<i>Rumunsko</i>	<i>800.000</i>
<i>Turecko</i>	<i>315.000</i>
<i>Srbsko</i>	<i>24.000</i>
<i>Chorvatsko</i>	<i>12.000</i>
<i>Černá Hora</i>	<i>10.000</i>

Tabulka č. 3: Stavby koní v členských a kandidátských zemích EU 2004 - 2005

Poznámka: Řecko, Itálie, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Portugalsko, Slovinsko a Švédsko stavby koní Evropské komisi v tomto roce nenahlásily, celkový počet koní v EU se odhaduje na 5,5 milionu

(Zdroj: Machek, Roubalová, 2006, podle dokumentu Evropské Komise SANCO/10114/2005, stavby ke konci roku 2004; u posledních pěti zemí, kandidátů členství v EU, je zdroj: TAIEX Seminář EQUUS 2005, Wolfpassing Castle, Austria, stavby v polovině roku 2005)

2.3 Typy ustájení koní

Během evoluce se koně museli přizpůsobovat svému prostředí. Přestože před tisíci let došlo k jejich domestikaci a koně se naučili žít v zajetí, patří ke zvířatům, která mají ke svému divokému „já“ blíže než jiná domestikovaná zvířata (Zeitler-Feichtová, 2004).

Morální povinností každého chovatele koní by mělo být poskytnutí přirozeného způsobu života a kvalitní individuální péče pro každé chované zvíře. Protože jen tak může být kůň šťastnější, zdravější, klidnější, ochotnější a výkonnější. Způsob ustájení koní by nikdy neměl bránit naplňování jejich sociálních vztahů s ostatními příslušníky druhu (Birdová, 2004).

Mezi základní péči o koně patří jejich ustájení, krmení, péče o srst a kopyta. Podmínky ustájení by měly odpovídat využití a zatížení koní (Navrátil, 2007).

Požadavky na ustájení koní by měly splňovat základní potřeby koní, tedy pohyb venku na čerstvém vzduchu a pobyt v sociálním prostředí. Důraz je kladen na odchov hříbat; neplnění těchto požadavků nese závažné následky (např. nemá-li hříbě dostatek pohybu venku, může dojít k narušení jeho fyzického vývoje, a hříbě tak nevyroste ve zdravého jedince; nebo výchova hříběte mimo sociální prostředí stáda může způsobit jeho špatný psychický a sociální vývoj, a tím se hříbě stává nebezpečnějším, a tedy méně využitelným koněm). Stejně tak důležité jsou pravidelná práce s koněm a zacházení s ním; jen tak může kůň dosáhnout dobrého charakteru a výkonnosti.

Ustájení by mělo poskytovat koni pohodlí, musí tedy být suché (relativní vlhkost 60 až 80%), teplé (6-16° C), bezpečné, bezprašné, dobře větratelné.

Co se týče výživy koní, je důležité dbát na přirozené aspekty přijímání potravy. Kůň přijímá krmivo po celý den, a to v malých dávkách. Ideálně potravu

sbírá ze země, nikoliv ze žlabu. Krmná dávka sestává ze zelené píce (pastvy) či sena, jaderného krmiva a případně mrkve či řepy. Důležitá je také dostatečně dlouhá doba k přijímání potravy (kůň žere pomalu a dlouho). Samozřejmostí je dostatek čisté vody (spotřeba se pohybuje mezi 30-50 litry za den) (Šarapatka, Urban et al., 2005). Průměrná spotřeba krmiv a stelivové slámy na jednoho koně za rok je vyjádřena v tabulce č. 3 a č. 4:

Skladba krmné dávky	Množství (q)
Seno+oves	22+14
Seno+oves+pastva	11+11+63
Krmná směs+krmná sláma	26+25
Kukuřiční siláž+seno+oves+krmná sláma	55+7,3+10,8+3,6
Senáž +oves+krmná sláma	55+11,5+3,6

*Tabulka č. 3: Průměrná roční spotřeba krmiv na 1 koně (500-600 kg živé hmotnosti)
(Zdroj: Navrátil, 2007).*

Typ ustájení	Boxové, vazné (q)	Volné (q)
Stáj+pastva	21	30
Stáj celoročně	28	55

*Tabulka č. 4: Průměrná roční spotřeba stelivové slámy na 1 koně (500-600 kg ž. hmotnosti)
(Zdroj: Navrátil, 2007).*

2.3.1 Ustájení ve stáji

Koně ve stájích se chovají již celá staletí. Tento typ ustájení vznikl v důsledku využívání koní pro přepravu nákladů, povoznictví, službu v armádě či sportovní účely, kdy bylo třeba, aby koně byli neustále připravení a k dispozici (Birdová, 2004).

Podle způsobu ustájení koní ve stávkách rozlišujeme jeho tři typy: volné, vazné a boxové. Důležité je především osvětlení (vychází se z fyziologické potřeby koní - 40 lx), a to prostřednictvím oken či elektrického osvětlení. Dále také mikroklima stáje, kde je kladen důraz na teplotu prostředí a vlhkost vzduchu (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Vazné ustájení je nejméně vhodné z pohledu koně, protože ho omezuje v pohybu. Z pohledu ekonomické náročnosti je však nejvhodnější díky malé

potřebě prostoru a finančních nákladů. Využívané je zpravidla u pracovních či sportovních koní (Birdová, 2004).

Volné neboli skupinové ustájení je pro koně nejvhodnějším způsobem chovu (máme-li na mysli ustájení ve stávkách, nikoli na volném prostranství), neboť splňuje jejich požadavky volného pohybu a kontaktu s ostatními koňmi. Je však prostorově náročné. Jeho negativem je také stavební náročnost (Navrátil, 2007). Využívá se především k ustájení klisen (březích, jalových, se sajícími hříbaty) a hříbat rozdělených do skupin podle věku a pohlaví (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Třetím možným typem ustájení koní ve stávkách je boxové neboli individuální ustájení, které je středním východiskem z předchozích dvou (Navrátil, 2007). Jeho použití je vhodné pro ustájení plemenných hřebců, klisen s hříbaty, dostihových nebo sportovních koní (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Je důležité si uvědomit, že kůň, který je neustále zavřený a nudí se, začne si po čase vytvářet různé zlovyky (klkání, hodinaření, ohryzávání stájového prostředí), proto je dobré umístit do boxu nějakou hračku, která koně zabaví. Dalším negativním vlivem ustájení koně v uzavřeném prostoru je také to, že způsobuje dýchací potíže a poruchy trávicí a mízní soustavy. Tento způsob ustájení koní je zcela nepřirozený, a to z hlediska jak sociálního, tak fyziologického (Birdová, 2004).

2.3.2 Venkovní chov (patevní ustájení)

Patevní ustájení se dělí na dva typy: extenzivní (kdy koně volně vypásají velké plochy zpravidla v podhorských a horských oblastech) a intenzivní (zvířata jsou chována na rozlohou malých oplocených pastvinách, v tzv. oplůtcích, které chovatel operativně zvětšuje, zmenšuje či přesouvá podle aktuálního stavu porostu) (Navrátil, 2007).

Pro koně je pastva důležitým faktorem, který příznivě působí na vývin (ontogenezi) koně, a tím také na jeho schopnost plnit požadavky majitele. Vytváří se správná mechanika pohybu, kůň na pastvě se otužuje a je zdravý, má silnou kostru. Vzniká tak kůň, který je odolný, vytrvalý a výkonný, a tím ideální pro potřeby, ke kterým je využíván. Bez pastvy nelze odchovat všestranně výkonného koně (Koubek, 1958).

Složení patevního porostu má být pestré: 70-80% nízké trávy, 20-25% vytrvalých trav a 5% aromatických bylin (Navrátil, 2007).

Kvalita porostu nemusí být nijak vysoká, jelikož předkové domestikovaných koní se pásli na stepích, kde byly množství a kvalita píce velice nízké. To je důležité si uvědomit především u koní a poníků, kteří mají dobrou konverzi krmiva, a tím mají sklony k laminitidě (tj. zchvácení kopyt v důsledku vysokého příjmu bílkovin a sacharidů, jež organismus nedokáže metabolizovat). Na pastvě by měl být přístřešek či závětrí, kam se koně mohou schovat před nepřízní počasí (Birdová, 2004).

Péče o pastviny není nijak složitá; je třeba provádět tato opatření: odklízet trus, sekát nedopasky (nespasené trávy a jiné byliny), zajistit dostatečné a kvalitní hnojení (jak organickými, tak minerálními hnojivy), vhodné je půdu vláčet smykem nebo lehkými branami (pro zarovnění povrchu, rozmetení krtčích hromádek či trusu, terénu rozrytého divokými prasaty). Důležité je dbát na to, aby pastvina nebyla na podzim spasena úplně dohola, protože tím ztrácí ochranu proti mrazům a na jaře nedochází k rychlé regeneraci rostlin (ideální je ponechat porost alespoň 8 cm vysoký). Nesmí se opomenout správné a především dostačující oplocení pastvy, které musí být kontrolováno a vždy v dobrém stavu (Koubek, 1958).

Jak již bylo zmíněno, pastva je pro koně důležitá, a to především pro odchov hříbat. Má významný vliv na jejich fyziologický, psychický a sociální vývoj (v dospělosti jsou takoví koně odolnější vůči nemocem, mají pevnější konstituci, jsou vyrovnanější a lépe spolupracují s lidmi) (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Koně přijímají potravu po malých dávkách po celý den. Píce zkonsumují kolem 48 kg nebo až 8% tělesné hmotnosti (Birdová, 2004).

Pastevní období trvá v průměru 160-180 dní. Začíná co nejdříve na jaře a končí na podzim, a to ideálně tak, aby tráva při ukončení pastevního období dosahovala výšky nejméně 8 cm, protože pak se na jaře rychleji regeneruje a má vyšší výnos (Dušek et al., 2007).

Je třeba dbát na složení a velikost stáda. Velikost stáda je závislá na prostoru. Pro celoroční pobyt ve výběhu je žádoucí nepřekročit zatížení 0,6 ha/ks. Složení stáda by mělo být přizpůsobené požadavkům koní. Ti by spolu měli vycházet a měli by mít stejný požadavek na výživu. Stádo by mělo být různorodé (klisny a valaši dohromady), nemělo by se zasahovat do vztahu mezi jedinci (neoddělovat dva koně, kteří dlouhodobě tvoří dvojici a přátelí se především spolu); důležité je udržovat stálé složení vytvořeného stáda. Z ekonomického hlediska je tento způsob chovu nejlevnější, protože tráva je nejlepší a nejlevnější výživa pro koně (Birdová, 2004).

2.3.3 Kombinovaný způsob ustájení

Kombinovaný způsob ustájení spočívá v tom, že je kůň ustájený ve stáji přes noc a část (několik hodin až většinu) dne tráví venku. Tito koně se vodí do společných výběhů nebo má každý box individuální výběh, který sousedí s jiným.

Kombinovaný způsob ustájení se využívá taktéž především u sportovních a pracovních koní (Birdová, 2004).

2.4 Charakteristika modelové oblasti Českokrumlovsko

2.4.1 Českokrumlovsko jako územně správní celek

Okres Český Krumlov se nachází v Jihočeském kraji, jehož rozloha je 10.054 km² a počet obyvatel cca 630.000 (patří tedy mezi kraje s nejmenší hustotou osídlení v ČR). Rozkládá se v jižní části Čech a sousedí s krajem Plzeňským (na západě), Středočeským (na severu), Vysočinou (na východě) a Německem a Rakouskem (na jihu). Skládá se ze sedmi okresů: Českobudějovicko, Českokrumlovsko, Jindřichohradecko, Písecko, Prachaticko, Strakonicko a Tábořsko (Chromý, 2003).

Českokrumlovsko leží v jižní části kraje a je typicky pohraničním územím. Jeho rozloha činí 1.615 km² (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Přibližně 10,6% území Českokrumlovska zaujímá Vojenský újezd Boletice, rozkládající se na území obce Boletice, která je sice rozlohou svého správního obvodu 16.559 ha největší obcí Českokrumlovska, avšak není územním samosprávným celkem ČR a od 1. 1. 2016 nemá žádné obyvatele, jelikož zastavěné území obce bylo k tomuto datu připojeno jako samostatné katastrální území Kraví Hora k obci Kájov. Státní správu na území obce Boletice vykonává Újezdní úřad Boletice. Obec Boletice tudíž nemá ani starostu, ani zastupitelstvo, jejím představitelem je nevolený, nýbrž jmenovaný přednosta újezdního úřadu (Vojenský újezd Boletice, www.voujezd-boletice.cz)

Prakticky veškerou ekonomickou činnost na území vojenského újezdu provádí státní podnik Vojenské lesy a statky (divize Horní Planá), který zde obhospodařuje 19.960 ha pozemků, z toho 16.569 ha lesních pozemků, 1.022 ha zemědělských pozemků a 203 ha vodních ploch. Stěžejním odvětvím jeho zemědělské činnosti, kterou řídí divize Zemědělská výroba (zemědělská správa

Květušín), je ekologický chov masného skotu (podnik má tedy statut ekofarmy), což je ve zdejších podmínkách přírody a krajiny jen málo dotčené lidskou činností výhodné a tento chov navazuje na historicky doložené využívání zdejší krajiny převážně k extenzivnímu chovu dobytka (dále zde byly sklářské hutě a uhlířské osady; celkem 38 sídel, jejichž některá jména se dochovala v názvech dnešních osmi katastrálních území obce Boletice: Arnoštov, Boletice, Jablonec, Maňávka, Ondřejov, Polná, Třebovice, Uhlíkov) (Vojenský újezd Boletice www.vojujezd-boletice.cz; Vojenské lesy a statky, s. p., www.vls.cz)

Centrem regionu Českokrumlovsko je město Český Krumlov, které je od roku 1992 zapsáno do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Samotné město patří mezi největší historicko-architektonické skvosty v ČR i v rámci Evropy (Daněk, Glet 2002).

Dalšími městy Českokrumlovska jsou Horní Planá, Kaplice, Velešín a Vyšší Brod. (Hampl, Gardavský, Kühnl, 1989).

V říjnu 2006 udělil předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR obci Rožmberk nad Vltavou statut města, v lednu 2017 pak statut města udělil obci Větřní; v regionu je tudíž sedm měst a dalších 40 obcí, z nichž čtyři (Besednice, Frymburk, Hořice na Šumavě a Křemže) mají statut městyse (město Rožmberk nad Vltavou, www.mestorozmberk.cz; město Větřní, www.obecvetrni.cz; městyse Besednice, www.besednice.cz; městyse Frymburk, www.frymburk.info; městyse Hořice na Šumavě, www.horicensumave.cz; městyse Křemže, www.kremze.cz; Český statistický úřad, www.czso.cz).

Od 1.1. 2003 jsou v okrese Český Krumlov dvě obce s rozšířenou působností, a to města Český Krumlov a Kaplice, jež převzaly některé agendy státní správy od zaniklého (k 31. 12. 2002) Okresního úřadu Český Krumlov, a čtyři obce s pověřeným obecním úřadem (města Český Krumlov, Horní Planá, Kaplice a Vyšší Brod), (Český statistický úřad, www.czso.cz)

Administrativní členění okresu Český Krumlov popisuje obrázek č. 3 níže.

Obr. č. 3: Administrativní rozdělení okresu Český Krumlov - stav k 1. 1. 2016 (Zdroj: www.czso.cz)

Region má významné historické bohatství, rozmanitou krajinu i moderní současnost. Je zde více než dva tisíce kulturních památek, mezi které patří například kostely, zámky, kláštery (Daněk, Glet 2002).

Více informací a bližší charakteristiku modelové oblasti Českokrumlovsko uvádí kapitola 8.1 Přílohy.

2.4.2 Ekonomické aspekty oblasti Českokrumlovsko

Svou skladbou odvětví hospodářské činnosti patří Českokrumlovsko mezi regiony průmyslově zemědělské. Významnými odvětvími jsou průmysl papíru a celulózy (JIP - papírny a.s., Větřní; Grafobal Bohemia, Křemže;), strojírenství (Jihostroj a.s., Velešín; Engel strojírenská, Kaplice; Alex Industries, Bujanov; LINDE Pohony, Český Krumlov; Zambelli-technik, Český Krumlov; KUNC ocelové konstrukce, Kaplice; BRAWE, Kaplice), elektrotechnický průmysl (D+G Elektrik, Malonty; INOTECH electronic, Kaplice; HAUSER, Skoronice), kosmetický (Schwan Cosmetics, Český Krumlov), potravinářský (Pivovar Eggenberg, Český

Krumlov; Pekárna K III s.r.o., Srnín; Pstruhařství ČRS, Kaplice; Frulika, Kaplice; Madeta, Český Krumlov) a stavebnictví (ALU PLAST, Kaplice; Kamlach, Český Krumlov; Vidox, Český Krumlov; Ertl, Kaplice; OKNOTHERM, Kaplice; PREFA Hubenov; POstavPO, Vyšší Brod). Specifickým odvětvím ve vztahu k historickému významu sídel Český Krumlov a Rožmberk nad Vltavou je výroba obrazových a zrcadlových rámu, včetně historických replik (LIRA, Český Krumlov). Na historickou těžbu grafitu (v pravěku až středověku na více místech Českokrumlovsko) navazuje výroba tužek a pastelek (Schwan-STABILO ČR, Český Krumlov). Dnes je těžba grafitu v útlumu, jediný důl (Grafitový důl Český Krumlov s.r.o.) funguje jako muzeum hornictví. Z nerostných surovin se těží stavební kámen (Kamenolomy ČR, s.r.o., pobočka Kaplice a pobočka Bližná, a Kámen a písek, s.r.o., lomy Plešovice a Zrcadlová Huť) a v menším množství rašelina (Rašelina a.s., Soběslav, závod Světlík), která se využívá k výrobě hnojiv a substrátů pro rostliny s certifikátem BIO (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Vzhledem k tomu, že přibližně polovinu (48%) rozlohy Českokrumlovsko pokrývají lesy (v absolutním čísle cca 70 tisíc hektarů), je významným odvětvím hospodářství těžba a zpracování dřeva a výsadba nových porostů (Lesy ČR, s.p., lesní správa Český Krumlov; Energoforest, Český Krumlov; Lesní družstvo obcí Přídolí; Agrowald, s.r.o., Rožmberk nad Vltavou; Zelený les, s.r.o., Kaplice).

Co se týká zemědělské produkce, je s ohledem na převážně vrchovinný a podhorský typ krajiny Českokrumlovsko (průměrná nadmořská výška je 690 metrů) zaměřena na živočišnou výrobu, a to především na chov skotu masných plemen. V rostlinné výrobě převládá pěstování krmných obilovin a pícnin. Na půdě hospodaří většinou soukromí zemědělci (fyzické i právnické osoby), kterým byl vrácen zemědělský majetek v rámci restitučního procesu, anebo kteří zprivatizovali bývalé státní statky, jež před rokem 1991 obhospodařovaly drtivou většinu zemědělské půdy Českokrumlovsko. Zemědělských družstev je jen několik, a to převážně v úrodnějších částech regionu – v Podkletí a v severněji položených lokalitách regionu navazujících na Českobudějovickou pánev (Brloh, Křemže, Mojně, Netřebice, Dolní Třebonín). Na zemědělské půdě a pozemcích určených k plnění funkcí lesa ve Vojenském újezdu Boletice hospodaří - jak již bylo řečeno výše - státní podnik Vojenské lesy a statky. (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Na ekonomickou situaci Českokrumlovska má velký vliv jeho nízká lidnatost (Českokrumlovsko je s cca 61 tisíci obyvateli pátým nejméně lidnatým regionem v celé ČR, méně obyvatel má jen Prachaticko, Rakovnicko, Tachovsko a Jesenicko). Ekonomicky aktivní obyvatelé Českokrumlovska tvoří pouze 10% z počtu ekonomicky aktivních obyvatel Jihočeského kraje, ač jde o (rozlohou) třetí největší region v jižních Čechách a šestý největší v ČR. V průmyslových odvětvích bylo v r. 2010 zaměstnáno 30% obyvatel Českokrumlovska, v zemědělství působilo 5% zaměstnaných. Českokrumlovsko patří dlouhodobě v rámci Jihočeského kraje k oblastem s největší nezaměstnaností (Základní charakteristika okresu Český Krumlov, 2011, www.czso.cz.)

2.4.3 Sociální aspekty oblasti Českokrumlovska

Nejvíce obyvatel regionu žije v Českém Krumlově (13.160), Kaplici (7.064) a Větřní (3.993). Oproti tomu nejméně jich sídlí v Boleticích (0), Zvíkově (95) a Chlumci (101) (Administrativní rozdělení okresu Český Krumlov - stav k 1.1.2016, www.czso.cz).

Hustota zalidnění je 38 obyvatel/km², což řadí Českokrumlovsko na druhé místo v pořadí regionů s nejmenší hustotou zalidnění jak v Jihočeském kraji, tak i v ČR. Necelá polovina lidí žije v některém ze sedmi měst, zbývající v obcích, jež nemají statut města. Většinou jde o obce do 500 obyvatel. Do roku 2010 počet obyvatel regionu stoupal, od roku 2011 je tomu naopak (Charakteristika okresu Český Krumlov, www.czso.cz).

Průměrný věk obyvatel je 41 let. Podíl nezaměstnaných osob 6,56% (Demografická ročenka okresů 2007-2016, www.czso.cz).

Školní zařízení vytváří síť 34 škol mateřských, 32 základních, 2 gymnázií a 4 středních odborných škol včetně učilišť. Není zde škola vyššího stupně vzdělání, v letech 1993 až 1996 však v Českém Krumlově působil Ateliér krajinné ekologie, který jako odloučené pracoviště soukromé pražské vysoké školy poskytoval tříleté vyšší odborné vzdělání na úrovni bakalářského. Ateliér krajinné ekologie vychoval za dobu své krátké existence řadu dobře připravených odborníků v oboru ochrany a tvorby životního prostředí.

Lékařskou péči obyvatelům Českokrumlovska zajišťuje cca 200 lékařů. Je zde 27 samostatných ordinací praktických lékařů pro dospělé, 14 pro děti a dorost, v oboru stomatologie je 31 ordinací, 6 gynekologických a 35 speciálních.

V oblasti se nachází také čtyři domy pro seniory, v nichž je 236 míst. Důchodců zde žije 9% z celého kraje. Z nich je přibližně devět tisíc důchodců starobních; ti pobírají důchod v průměru 10.600 Kč (tato hodnota je podprůměrná a druhá nejnižší v Jihočeském kraji, po Jindřichohradecku).

Ve městech a obcích se nacházejí tato kulturní zařízení: 4 kina, 52 veřejných knihoven, 14 muzeí, 2 divadla. Všechna města (a některé obce) mají navíc svá kulturní a informační centra. Sportovní využití má 287 sportovních zařízení, z nichž je 34 koupališť a bazénů, 100 sportovních hřišť, 47 tělocvičen. (Charakteristika okresu Český Krumlov, www.czso.cz).

2.4.4 Environmentální aspekty oblasti Českokrumlovska

Na většině území regionu se rozkládají rozsáhlé neobydlené a nezastavěné plochy (Kučera, 1981).

Díky tomu je příroda a krajina regionu relativně málo (ve srovnání s jinými regiony ČR) ovlivněna důsledky civilizačního tlaku lidské společnosti (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Základními vegetačními formacemi regionu jsou listnaté, jehličnaté a smíšené lesy a dřeviny rostoucí mimo lesní pozemky (v alejích, remízcích, sadech, parcích, na mezích apod.) (Albrecht, Máca, Pykal et al., 2003).

Zemědělská půda zabírá menší rozlohu než lesy, celkem 47.881 ha, z toho 10.694 tvoří orná půda, 37.169 ha trvalé travní porosty, 5 ha zelinářské zahrady a 14 ha ovocné sady (což je druhá nejmenší rozloha ovocných sadů v ČR, menší má jen okres Jeseník a příměstský okres Plzeň-sever) (Český statistický úřad, www.czso.cz).

Na malé části Českokrumlovska se rozkládají rašeliniště, vodní plochy (včetně plochou vodní hladiny největší údolní nádrže v ČR Lipno I) a městská zástavba. Krajinný ráz regionu je tedy velice pestrý, a to jak po stránce geomorfologické stavby a územní členitosti, tak i klimatu, flóry a fauny (Albrecht, Máca, Pykal et al., 2003).

Nejvýše položeným místem Českokrumlovska je šumavská hora Smrčina (1332 m n. m) u hranic s Rakouskem a nejnižším osada Pozdřez, u níž řeka Vltava opouští území regionu (420 m n. m). Dalšími vrchovinami v regionu jsou Svatotomášské pohoří, Soběnovská vrchovina (známá též jako Slepíčí hory), Novohradské hory, Českokrumlovská vrchovina, Rojovský hřbet (vrchovina

Polušky) a východní část Prachatické vrchoviny, zvaná Blanský les (Český statistický úřad, www.czso.cz).

Území Českokrumlovsko leží z větší části v povodí Vltavy, z menší části v povodí Dunaje. Dalšími řekami jsou Malše (pravostranný přítok Vltavy, soutok je mimo území Českokrumlovsko), Černá (pravostranný přítok Malše) a Lužnice (pramení v rakouské části Novohradských hor, tj. Freiwaldu, vtéká na území Českokrumlovsko, po několika kilometrech se vrací do Rakouska a do ČR definitivně přitéká v Českých Velenicích, mimo území Českokrumlovsko). Rybníků není významné množství, největším je Olšina (1.380 ha), nejvýše položený (731 metrů n. m.) chovný rybník v ČR, vybudovaný kolem roku 1370 klášterem ve Zlaté Koruně (Albrecht, Máca, Pykal et al., 2003).

Z klimatického hlediska se region dělí na mírně teplou oblast se třemi okrsky (MT 3 a MT 4 v Křemežské kotlině a severní nížinaté části regionu, MT 5 na Polipensku, v údolí Malše a v oblasti mezi Soběnovskou vrchovinou a Novohradskými horami) a na chladnou oblast se dvěma okrsky (CH 7 v Novohradských horách, Soběnovské vrchovině, Blanském lese, Českokrumlovské vrchovině, vrchovině Polušky a Svatotomášském pohoří na pravém břehu Lipenské nádrže, CH 6 v horském masívu Smrčina/Hochtficht).

Průměrná roční teplota se v nejteplejších částech regionu (podhůří Blanského lesa) pohybuje kolem 7,5 °C, na Lipensku kolem 5,5 °C. Nejteplejším měsícem je červenec s průměrnou teplotou 17 °C (Lipno 15 °C), nejchladněji je v lednu s teplotami -2,5 °C (Vyšebrodsko -4 °C). Letních dnů, tj. takových, kdy teplota dosáhla nejméně 25 °C, je v teplých oblastech Českokrumlovsko za rok v průměru 38, v oblasti Lipna 34. Mrazových dnů, kdy nejnižší teplota klesne pod bod mrazu, je za rok průměrně 120, na Lipensku 150.

Množství spadlých srážek je vzhledem k velké vertikální členitosti regionu značně nerovnoměrné: v okolí Křemže spadne za rok necelých 600 mm (tj. 600 l/m²) srážek, v pohraničním hřebenu Šumavy více než 1.000 mm za rok.

Slunce svítí v průměru 1.500 hodin za rok. V červnu a červenci je to 180 - 200 hodin za měsíc, v prosinci a lednu 30 - 40 hodin. V důsledku výskytu inverzních situací jsou však v horských polohách sumy slunečního svitu v těchto zimních měsících až dvojnásobné.

Českokrumlovsko je zvláštní i mikroklimatickými odchylkami: zápornými např. ve vyšších polohách Novohradských hor a v údolí Vltavy a Malše, jakož i na

náhorní plošině mezi Světlíkem a Frymburkem, kladnými na jižních svazích vrchovin, kde se projevuje srážkové zastínění pohraničním šumavským hřebenem a fénový efekt (např. ve Svatotomášském pohoří se ve středověku pěstovala vinná réva) (Český statistický úřad, www.czso.cz).

Na území Českokrumlovsko se rozprostírají dvě velkoplošné zvláště chráněné oblasti přírody: Národní park a chráněná krajinná oblast Šumava, Chráněná krajinná oblast Blanský les. Novohradské hory se ani po déle než čtvrt století trvajícím úsilí odborníků (např. botanika Stanislava Kučery, jenž to navrhoval již v 80. letech minulého století) a místních orgánů ochrany přírody nepodařilo vyhlásit chráněnou krajinnou oblastí, zejména kvůli odporu tamních zemědělských a mysliveckých velkopodnikatelů. *Zelené srdce Evropy* či *Zelená střecha Evropy*, tj. území, v němž se nacházejí mimořádně zachované přírodní a krajinné hodnoty a je prameništěm vodních toků, jež odtud stékají do okolních evropských zemí, je název právě pro Šumavu/Böhmerwald a Novohradské hory/Freiwald.

Dále jsou na Českokrumlovsku tři národní přírodní rezervace (NPR Vyšenské kopce, NPR Čertova stěna - Luč a NPR Žofínský prales, jež je nejstarším chráněným územím přírody v ČR – zřízeno r. 1838) a přibližně 70 přírodních rezervací (PR) a přírodních památek (PP). Do českokrumlovského regionu zasahuje z Prachaticka ochranné pásmo národní přírodní památky (NPP) Blanice (NPP byla zřízena k ochraně zdejší populace perlorodky říční).

V regionu jsou i čtyři přírodní parky, vyhlášené tehdejším Okresním úřadem Český Krumlov v roce 1995 (PřP Soběnovská vrchovina a PřP Vyšebrodsko) a 1999 (PřP Poluška a PřP Novohradské hory). Stupeň ochrany přírodních parků je však mnohem nižší nežli u NP, CHKO, NPR, NPP, PR a PP; jejich posláním je pouze ochrana krajinného rázu (Albrecht, Máca, Pykal et al., 2003).

V oblasti žije mnoho zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Českokrumlovsko má tedy vysokou kvalitu životního prostředí. Jeho přírodní úkazy patří k největším lákadlům cestovního ruchu (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

2.4.5 Chov koní na Českokrumlovsku

V okrese Český Krumlov bylo k datu 26. 3 2018 evidováno 939 koní a 11 oslů u 389 majitelů.

Statistický přehled o počtech chovaných plemen, hřebců, klisen a valachů na
Českokrumlovsku k datu 26. 3. 2018 představuje tabulka č. 6:

<i>plemeno</i>	<i>počet koní</i>	<i>počet majitelů</i>	<i>1.nejvyšší</i>	<i>2.nejvyšší</i>	<i>H</i>	<i>PH</i>	<i>K</i>	<i>V</i>
ČT	156	86	6	6		1		
tepl. typ	135	84	5	5		-		
typ pony	85	57	3	3		0		
A 1/1	73	19	18	6		0		
bez p. p.	70	35	16	5		-		
SHAG	54	12	34	7		1		
KWPN	28	11	11	4		1		
QH	26	10	5	5		2*		
ST-CS	23	11	9	3				
chlad. typ	22	13	6	1		-		
HAN	19	5	12	3		1		
N	18	14	2	2		0		
APH	17	12	3	3		2*		
hucul	16	9	4	4		0		
hafling	15	12	2	2		0		
ČMB	15	11	3	2		0		
typ hafling	14	7	8	1		-		
fríský kůň	13	13	1	1		0		
klusák	13	5	6	4		0		
typ hucul	10	8	3	1		-		
ACHT	8	6	2	1		1		
HOLST	7	7	1	1		0		
appaloosa	7	6	2	1		1		
OLDBG	7	5	2	2		0		
OR 1/1	7	4	4	1		0		
MM	7	1	7	-		1		
ČSP	5	5	1	1		1		
WCD	5	5	1	1		0		
SM	4	4	1	1		0		
SP	4	4	1	1		0		
WPBR	4	4	1	1		0		
AUTWB	3	3	1	1		0		
irský kob	3	3	1	1		0		
lipický kůň	3	3	1	1		0		
OLDS	3	3	1	1		0		
SLT	3	3	1	1		0		
STKLV	3	3	1	1		0		
SHP	3	2	2	1		0		
WESTF	3	2	2	1		0		
ACHPB	2	2	1	1		0		
ARAB	2	2	1	1		0		
furioso	2	2	1	1		0		
KK	2	1	2	0		0		
NAS	2	2	1	1		0		
NM	2	1	2	0		0		

percheron	2	1	1	0		0		
A 1/2	1	1	1	0		0		
AQPS	1	1	1	0		0		
BWP	1	1	1	0		0		
gypsy kob	1	1	1	0		0		
minihorse	1	1	1	0		0		
NFP	1	1	1	0		0		
MISFT	1	1	1	0		0		
NR	1	1	1	0		0		
NRPS	1	1	1	0		0		
PRESP	1	1	1	0		0		
RHL	1	1	1	0		1		
SSP	1	1	1	0		0		
TRAK	1	1	1	0		0		
WPB	1	1	1	0		0		
ZANG	1	1	1	0		0		
osel	11	10	2	1	7	0	3	1
Σ	950				167	13	536	247

Tabulka č. 6: Statistický přehled o počtech koňovitých, hřebců, klisen a valachů chovaných na Českokrumlovsku k datu 26. 3. 2018 podle plemen a pohlaví (Zdroj: Ústřední evidence koní ČR)

Vysvětlivky:

počet koní = počet koňovitých daného druhu, plemene či typu

počet majitelů = jejich součet není roven 389, neboť někteří majitelé vlastní koně více plemen

1. nejvyšší = počet koní daného plemene u majitele, který jich vlastní nejvíce

2. nejvyšší = počet koní daného plemene u majitele, který jich vlastní druhý nejvyšší počet (u některých plemen, např. shagya-arab, A 1/1 nebo HAN jsou mezi 1. a 2. značné rozdíly)

H = počet hřebců všech koňovitých chovaných na Českokrumlovsku celkem (u oslů zvlášť)

PH = z toho plemenných hřebců (u každého plemene zvlášť)

K = počet klisen všech koňovitých chovaných na Českokrumlovsku celkem (u oslů zvlášť)

V = počet valachů všech koňovitých chovaných na Českokrumlovsku celkem (u oslů zvlášť)

tepl. typ = teplokrevný typ (příslušnost koně k určitému teplokrevnému plemeni nelze prokázat)

chlad. typ = chladnokrevný typ (příslušnost koně k určitému chladnokrevnému plemeni nelze prokázat)

bez p. p. = bez plemenné příslušnosti (zpravidla meziplemenní kříženci s plným původem nebo koně bez původu či s jednostranným původem)

A 1/1 = anglický plnokrevník

A 1/2 = anglický polokrevník

ACHPB = achaltekinský polokrevník

ACHT = achaltekinský plnokrevník

APH = American Paint Horse (paint horse)

AQPS = Autre Que Pur Sang

ARAB = arabský kůň
 AUTWB = rakouský teplokrevník
 BWP = belgický teplokrevník
 ČMB = českomoravský belgický kůň
 ČSP = český sportovní pony
 ČT = český teplokrevník
 HAN = hannoverský kůň
 HOLST = holštýnský kůň
 KK = kůň Kinský
 KWPN = královský holandský plnokrevník (kůň Královské holandské plemenné knihy)
 MM = Mangalarga Marchador (brazilský mimochodník)
 MISFT = Missouri Fox Trotting (missourský klusák)
 N = norický kůň
 NAS = holandský minihorse
 NFP = New Forest Pony
 NM = norik muráňský
 NR = norik rakouský
 NRPS = holandský teplokrevník
 OLDBG = oldenburský kůň
 OLDS = oldenburský skokový kůň
 OR 1/1 = plnokrevný arabský kůň
 PRESP = Pura Raza Española (andaluský kůň)
 QH = Quarter Horse (quarter či americký kovbojský kůň)
 RHL = Rheinländer (rýnský kůň)
 SHAG = shagya-arab
 SHP = shetlandský pony
 SLT = slovenský teplokrevník
 SN = slezský norik
 SP = polský ušlechtilý polokrevník
 SSP = slovenský sportovní pony
 ST-CS = slovenský teplokrevník v České republice
 STKLV = starokladrubský vraník
 TRAK = trakénský kůň
 WCD = velšský kob sekce D
 WESTF = vestfálský kůň
 WPB = velšský pony sekce B
 WPBR = Welsh Part-Bred (podílový velšský pony – s alespoň 12,5% velšské krve)
 ZANG = Zangersheide (belgický skokový kůň)
 2* = oba plemenní hřebci tohoto plemene nejsou registrováni na téhož majitele

Ze statistického přehledu v tabulce č. 6 vyplývá, že nejpočetněji zastoupeným plemenem chovaným na Českokrumlovsku je český teplokrevník (16,6% - v rámci celé ČR 28%). Následují koně teplokrevného typu (14,4%), kteří v rámci celé ČR tvoří spolu s koňmi chladnokrevného typu a s koňmi bez plemenné příslušnosti přibližně třetinu, tedy nejpočetnější skupinu registrovaných koní.

Třetí nejpočetnější skupinou koní chovaných na Českokrumlovsku je typ pony (9,1%), čtvrtou plemeno anglický plnokrevník (7,8%) a pátou koně bez plemenné příslušnosti (7,5%)

Skladbu této skupiny koní (v širším pojetí, jde tedy o koně, kteří jsou v naší tabulce č. 6 rozříděni na koně bez plemenné příslušnosti, koně typu pony, koně teplokrevného typu a koně chladnokrevného typu) chovaných v ČR zjišťovaly Bihuncová et al. (2014) a dospěly k závěru, že největší zastoupení v ní mají koně teplokrevného typu s 46%, dále typ pony 29% a chladnokrevný typ 13%. Koně, kteří nejsou uvedeni v typu (tj. koně v naší tabulce uvedeni jako bez plemenné příslušnosti) tvoří 12%.

Sečteme-li počty koní bez plemenné příslušnosti, typu pony, teplokrevného a chladnokrevného typu, chované na Českokrumlovsku, dojdeme k číslu 312, což je 33,2% všech zde koní. Z nich je 43,6% koní teplokrevného typu, 27,2% koní typu pony, 22,3% koní bez plemenné příslušnosti (v užším smyslu) a 7,1% koní chladnokrevného typu. Oproti celostátnímu průměru je tedy na Českokrumlovsku takřka dvojnásobný počet koní bez plemenné příslušnosti (v užším smyslu) a i něco více než poloviční počet koní chladnokrevného typu.

Tento vysoký počet koní bez plemenné příslušnosti zde lze vysvětlit širokým spektrem chovaných plemen a typů, celkem 61, a velmi nízkým počtem plemenných hřebců (celkem 13 na 536 klisen). Přitom u nejpočetněji zastoupeného plemene – českého teplokrevníka, připadá 1 plemenný hřebec na 156 koní, u plemene shagya-arab na 54 koní (tento hřebec je chován v rámci jednoho chovu s 32 klisnami a 1 valachem téhož plemene), u plemene KWPN na 28 koní, u plemene hannoverský kůň na 19 koní, u plemene quarter horse na 13 koní, u plemene paint horse na 8,5 koně, u plemene achaltekinský kůň na 8 koní, u plemen appaloosa a brazilský mimochodník na 7 koní a u plemene český sportovní pony na 5 koní. U plemene rýnský kůň je plemenný hřebec dokonce jediným zástupcem tohoto plemene chovaným ve zdejší regionu (nemá tu tedy žádnou klisnu na přípuštění).

Popsaný stav potvrzuje, že i na Českokrumlovsku vzrůstá obliba atraktivních, a málo početných plemen (z 61 plemen či typů jich pouze deset má větší četnost než 20 jedinců a dalších deset četnost od 10 do 19 jedinců, zbývajících 41 plemen má na Českokrumlovsku méně než 10 zástupců). Obliba exotických plemen má protiklad v nezájmu o tradiční místní plemena, jakými jsou např. u skotu česká červinka, hanácký skot, kravašský skot, jihočeská žlutka a opočenská mourka, u prasat

přeštické černostrakaté, u ovcí valaška, šumavka a česká selská ovce, u koz sivá koza, jež uvádí ročenka Životní prostředí České republiky (MŽP, 1990) jako plemena existující již jen v prokřížené formě. U koní je to rakousko-uherský polokrevník, vyšlechtěný ve 2. polovině 19. století v Kosběru u Komárna jako jezdecký kůň pro důstojníky podunajské monarchie. Ten nemá na Českokrumlovsku ani jednoho zástupce.

2.5 Ekonomické aspekty chovu koní

Stejně jako každá jiná podnikatelská činnost, je i v chovu koní hlavním cílem dosažení příznivých ekonomických výsledků. Ty mají být takové, aby udržovaly životní úroveň a finanční zdroje chovatele. Rozhodující je tedy ekonomický efekt podniku.

Je proto nutné zvážit ekonomické aspekty chovu předem, posoudit reálné možnosti chovatele, ekonomickou situaci na trhu a zohlednit přírodní podmínky v místě chovu, a tím zabránit vzniku ztrát (Kvapilík, 1995).

2.5.1 Ekonomika chovu koní

Současné zaměření většiny chovů koní na jejich sportovní a rekreační využití s sebou nese vážné ekonomické problémy pro jejich majitele. Chov koní je ztrátový a chovatel jej musí dotovat z jiných prostředků. Proto je ekonomickému hledisku přiřazovaná jen menší důležitost než přínosu, který chov koní má z kulturního, emočního a estetického hlediska.

Chovatel tak může mít z chovu koní zisk jen v případě, že odchovává špičkové plemenné jedince či koně s perspektivou vysoké sportovní výkonnosti. I zde však nemá stoprocentní jistotu rentability chovu takových koní, a to vzhledem k vysoké zahraniční konkurenci. Efektivní může být také prodej koní vzácných nebo „módních“ plemen atraktivních svým vzhledem nebo specifickými vlastnostmi pro určitý typ využití, např. pro distanční závody, westernové ježdění, drezúru či military (americká plemena, arabský kůň, fríský kůň). I tak musí chovatel dokázat minimalizovat náklady na krmný den v průběhu odchovu tak, aby prodej odchovaných koní nebyl ztrátový.

Po vstupu ČR do EU jsou tuzemští chovatelé koní i chovatelé ostatních druhů hospodářských zvířat vystaveni tvrdé evropské konkurenci. Situaci na trhu s koňmi vyjadřuje jednak celní statistika zahraničního obchodu (vykazovaná v Kč), kde položka koně, osli, muly a mezci živí (většina je tvořena koňmi) vykazuje za posledních 10 let záporné saldo. Podle údajů z Ústřední evidence koní ČR je celkový počet vyvezených koní v posledních 7 letech nižší než celkový počet koní dovezených. Aktuálním cílem ve šlechtění koní je proto zvýšit konkurenceschopnost českých produktů, a tím zlepšit jejich uplatnění na trzích v členských zemích EU, a to především v Německu, které je našim největším obchodním partnerem v obchodu s koňmi (Machek, Gaudníková, 2010).

Co se týče produkce masa a mléka, případně jiných produktů koní využitelných pro lidskou spotřebu, je rentabilita chovu koní nemožná, zejména z důvodu, že žádné plemeno koní není šlechtěno na takovou užitkovost (např. produkci kobyliho mléka). Chov koní na maso ve větším měřítku není v prostředí evropské kultury perspektivní z důvodu její anticko-židovsko-křesťanské tradice: jíst koňské maso zakazuje Mojžíš ve Starém zákoně (2. kniha Mojžíšova, Leviticus), neboť kůň je lichokopytník, tj. „rozděleného kopyta nemá“, a křesťanům později tento zákaz připomnělo několik papežů, například Řehoř III. v roce 732. Starověcí předkřesťanští Římané sice pojídání koňského masa nezakazovali, považovali ho však za odporný barbarský zvyk nehodný civilizovaného národa. I lidé, kteří nejsou věřící, povětšinou pokládají koně za esteticky dokonalá a ušlechtilá zvířata, využitelná pouze k jízdě či tahu, a jejich zabíjení pro maso za morálně neospravedlnitelné a společensky nepřijatelné (Dvořáková, 2007).

Nákladnost odchovu koně zpravidla ústí ve skutečnost, že jeho cena při prodeji nemůže dosáhnout takové výše, aby vynahradila výdaje spojené s jeho výživou, péčí o něho a jeho výchovou. Dalším faktorem nízké ekonomické efektivity chovu koní je nedostatečná selekce hříbat (prodávají se i nekvalitní hříbata s vidinou alespoň nějakého výnosu, a to za nízkou cenu; tím se znemožňuje prodej kvalitních hříbat za vysokou cenu, protože zájemci raději koupí levnějšího jedince). Tento faktor bude zřejmě i nadále zdrojem ekonomické deprese chovu koní. Možným řešením je osvěta chovatelů a zvýšení negativní selekce v chovu (využití nekvalitních koní pro jatečné nebo jiné účely) (Machek, Gaudníková, 2010; Maršálek et al., 2014; Bihuncová et al. 2014).

2.5.2 Náklady chovu koní

Mezi hlavní nákladové položky patří: krmiva, stelivo, odvoz hnoje, doprava krmiva a steliva, spotřeba elektřiny, vodné a stočné, náklady na postroje a jejich údržbu, veterinární náklady, amortizace stáje, pojištění koní a jejich odpisy, mzdy a povinné odvody z mezd zaměstnanců (ošetřovatele, cvičitele, trenéra).

Přibližný podíl jednotlivých nákladových položek na celkové sumě nákladů je vyjádřen v tabulce č. 7.

<i>Položky</i>	<i>Podíl (%)</i>
Krmiva a krmné doplňky	30
Vodné a stočné	3
Stelivo	7
Kování koní	9
Veterinární ošetření	3
Obměna a opravy sedlového materiálu	6
Odpisy koní	10
Mzdové prostředky a pojištění	28
Elektřina	2
Režie	2
<i>Celkem</i>	<i>100</i>

*Tabulka č. 7: Přibližný procentuální podíl jednotlivých položek nákladů na chov koně
(Zdroj: Šarapatka, Urban et al., 2005).*

Průměrné náklady na krmení, ustájení a ošetřování jednoho jezdeckého koně jsou kolem 100-250 Kč/den podle úrovně chovu (u tažných koní jsou náklady vyšší). Je zřejmé, že cena koně při koupi tvoří jen zlomek nákladů, které bude muset majitel na koně vynaložit (kůň se může dožít 20-30 let)

To je zásadní rozdíl oproti středověku, kdy největší investicí do koně byla jeho koupě: za chladnokrevného koně brabantského, flanderského, vlámského či ardenského chovu se platilo 50 marek ve stříbře, což byla cena většího zemědělského dvorce. Provozní náklady na krmivo a stelivo byly ve srovnání s kupní cenou nízké a většinou je nesli rytířovi poddaní; o koně pečoval zdarma panoš, pro něhož to byla průprava na budoucí život rytíře. Zatímco koně průměrných kvalit je dnes možno získat za pár tisíc korun (a někdy i zadarmo) a jeho vlastnictví zásadně nezvyšuje společenskou prestiž majitele, rytířský kůň byl považován za luxusní zboží. Některé duchovní rytířské řády proto ve 13. a 14. století počet koní ve vlastnictví členů řádu

omezovaly, např. v řádu německých rytířů mohl mít rytíř nanejvýš tři koně, komtur šest (Dobeš et al., 1977; Dvořáková, 2007).

Kůň průměrně vypije 20-40 litrů vody denně. Spotřeba steliva je kolem 3-5 kg denně (boxové ustájení, v němž se podestýlka mění každý den), nebo se nastýlá hluboká podestýlka, která se ponechává 2-3 měsíce a každý den se přistýlá (volné ustájení) (Dušek et al., 2007).

Některé z obligatorních výdajů je možno při rozboru jednotlivých nákladových položek snížit. Úsporou může být např. vlastní produkce krmiv a steliv (oproti jejich nákupu), čerpání vody z vlastního zdroje (oproti jejímu odebírání z veřejného vodovodu), prostá korekce přerostlé rohoviny na kopytech (oproti kování z jiných než zdravotních či pracovních důvodů). Příjmovou stranu rozpočtu chovu koní může zvýšit ustájení nájemních (cizích) koní za úplatu (dva nájemní koně mohou pokrýt náklady na jednoho vlastního), a produkce hřibat od klisen využívaných i pracovně.

Dalšími výdaji podniku jsou mzdové a jiné náklady na zaměstnance. Potřeba práce plyne z velikosti a typu podniku. Vyšší potřeba je v podniku hospodařícím převážně na orné půdě a u farem se smíšenou produkcí, nižší u podniků s chovem krav BTPM nebo masného skotu vůbec. V porovnání konvenčního a ekologického hospodaření je potřeba práce v ekologickém zemědělství vyšší, a to o 10-20% (u farem srovnatelné velikosti a zaměření výroby a hospodařících ve stejných přírodních i sociálních podmínkách) (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Ekonomika chovu koní však svým významem ustupuje do pozadí, chová-li člověk koně pro vlastní potěšení a využití volného času. V takovém případě jsou finanční prostředky vynaložené na chov v mysli chovatele vyváženy pocitem souladu koně s jezdcem a radosti ze společně strávených chvil (při vyjížděkách do přírody či sportovních soutěžích, při hiporehabilitaci nebo při pouhém osobním kontaktu s koněm, aniž by byl kůň přitom využíván k práci).

2.5.3 Příjmy z chovu koní

Výnosy z chovu koní mohou plynout z využívání koní pro výcvik jezdců; chovatel tedy může poskytovat (půjčovat či pronajímat) koně k jízdě za poplatek (kolem 150-400 Kč za jednu hodinu práce s koněm, podle kvalifikace cvičitele či trenéra, vybavenosti chovatelského zařízení, kvality koně a výcviku a v neposlední

radě podle nabídky a poptávky tohoto druhu služeb v místě) (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Chovatelé mohou využívat své koně také např. v rámci agroturistiky. To je forma venkovské turistiky, jež využívá přírodu a krajinu a má přímý vztah k zemědělství. Poskytuje služby cestovního ruchu za účelem zisku. Stejně tak ekoagroturistika, která je doménou ekologických farem. Koně mohou být využíváni za účelem zisku k projížďkám se zákazníky (v sedle, nebo v záprahu v bryčce, žebříňáku či kočáře) (Stříbrná, 2005).

Pro chovatele je výhodné být součástí nějakého místního či regionálního systému podpory cestovního ruchu, protože právě ten je významným činitelem v oblastní ekonomice (Petřů, 2007).

Stále rozšířenější je využití koní k hipoturistice, v jejímž rámci mohou majitelé/chovatelé své koně pronajímat či půjčovat klientům, nebo poskytovat své stáje (ohrady, kolbiště, jízdárny) jako zastávky (stanice) na trase hipostezky, což vede k dalším možným příjmům (např. tržbám za ubytování a stravování klientů, za krmiva pro koně, za půjčování různého sportovního a jiného vybavení klientům) (Andrlová, 2007).

Hipoturistika jako jízda na koni přírodním terénem je přínosná jak pro jezdce (vede upevnění sedu a korektnímu používání pomůcek jezdce), tak pro koně (rehabilitace a upevnění šlachového aparátu). Turistika na koni trvá většinou 1-4 hodiny (během jednoho dne), ale je možné ji prodloužit na několik dní; potom hovoříme o putování s koňmi (Hollý, 2003).

Právě k takovému cestování slouží hipostezky, jež vznikly nejprve v Jihočeském kraji, v němž je dnes téměř 500 km (z cca 1.500 km v rámci celé ČR) značených jezdeckých stezek se 120 stanicemi (Andrlová, 2007).

Příjmy z chovu koní pramení také z jejich masné užitkovosti (s výhradou uvedenou na konci kapitoly 2.5.1). Koňské maso má vysokou dietetickou hodnotu, stejně tak mléko, které je také od koní získáváno. Kůže je využívána v kožedělním průmyslu a koňské žíně se využívají při výrobě smyčců, kartáčů apod. Opomenout nelze ani využití koňského trusu jako výborného hnojiva (Mahler, 1995).

Co se týče porovnání konvenčního a ekologického systému hospodaření, má ekologické zemědělství nižší výnosy. Ty jsou státem (resp. Evropskou unií) částečně kompenzovány podporou v rámci dotačního titulu *Ekologické zemědělství* (ten se však týká pouze farem hospodařících na vlastní nebo pronajaté půdě, nikoli chovů

zvířat bez zemědělské půdy – s výjimkou chovu včel, králíků a ryb). Se započtením těchto dotací je zisk ekologické farmy v průměru shodný s farmou konvenční (rozmezí +/- 20%), hospodaří-li ve srovnatelných podmínkách (Šarapatka, Urban et al., 2005).

2.5.4 Dotační politika v chovu koní

Obecný pohled značné části obyvatel ČR na zemědělské dotace je spíše negativní (proč podporovat nevýznamné odvětví národního hospodářství, v němž pracují cca 2% osob v produktivním věku a jež se na tvorbě HDP podílí pouze 1%). Málokdo si totiž uvědomuje, že zemědělské dotace umožňují udržet nízkou výkupní/nákupní cenu zemědělských produktů, a tím i nízkou hladinu cen potravin (v zemích EU tvoří výdaje na potraviny asi 10% průměrného příjmu obyvatel, kdežto v zemích mimo EU až 40%).

Pozice zemědělců v české společnosti je málo významná, zvláště srovnáme-li ji se situací v první československé republice existující v letech 1918-1938. Zemědělství tehdy poskytovalo práci jedné třetině osob v produktivním věku a agrární strana (správně: Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu) byla vůdčí politickou silou v zemi, pravidelně vyhrávající parlamentní volby a sestavující vládní koalice (což byl v tehdejší Evropě ojedinělý fenomén) až do r. 1935, kdy ji počtem odevzdaných hlasů voličů předstihla Sudetoněmecká strana (Kubálek, 1998).

Dotace také částečně kompenzují stále se rozevírající „nůžky“ mezi výkupními/nákupními cenami zemědělských produktů a cenami potravin z nich vyrobených (např. maloobchodní cena jednoho litru pasterizovaného mléka je dvaapůlkrát vyšší než výkupní cena jednoho litru surového mléka od zemědělce do mlékárny, přitom z mléka je mlékárnou odebrána část tuku pro výrobu másla).

Podobně se zvyšují rozdíly mezi výkupními cenami zemědělských produktů a cenami nutných vstupů, např. strojů a zařízení, zemědělských staveb, energií, nafty pro pohon zemědělských strojů atd. (např. cena traktoru Zetor o výkonu 70 HP byla těsně před listopadem 1989 cca 90.000 Kč, výkupní cena potravinářské pšenice cca 3.000 Kč za tunu, traktor tedy bylo možno „směnit“ za 30 tun pšenice, dnes činí cena srovnatelného traktoru Zetor 700.000 Kč a výkupní cena pšenice je přibližně 4.000 Kč za tunu, k nákupu traktoru tedy zemědělec potřebuje prodat 175 tun pšenice; výkupní cena jednoho litru surového mléka do mlékárny byla těsně před listopadem

1989 cca 4 Kč a cena jednoho litru nafty 7,50 Kč, bylo tedy možno „směnit“ přibližně 2 litry mléka za 1 litr nafty, dnešní výkupní cena jednoho litru surového mléka kolísá mezi 7-8 Kč, cena jednoho litru nafty činí cca 30 Kč, k nákupu 1 litru nafty tudíž musí zemědělec prodat 4 litry mléka). (Otisky doby: Realita českého statkáře, www.ceskatelevize.cz).

Chovatelé koní mohou čerpat dotace ze dvou zdrojů (u některých dotačních titulů v rámci *Přímých plateb* a *Programu rozvoje venkova* je však podmínkou obhospodařovat zemědělskou půdu v minimálním rozsahu 0,5 až 1,0 ha). Prvním jsou *Národní dotační programy* (40%) a druhým jsou *Evropské fondy* (60%). Dotační tituly řídí, proplácí a kontroluje Státní zemědělský intervenční fond (SZIF). Z Evropských fondů se chovu koní týká *Program rozvoje venkova - PRV* (programové období 2014-2020) (Dotační tituly Evropských fondů pro chov koní v ČR, www.equichannel.cz).

Tento program ve výše zmíněném období poskytne českým zemědělcům téměř 3,5 miliardy eur (více než 96 miliard korun). Z toho bude 2,3 miliardy eur (62 miliard korun) z unijních zdrojů a 1,2 miliardy eur (34 miliard korun) z českého rozpočtu. Hlavními cíly programu je zlepšení ekosystémů závislých na zemědělství (pomocí agroenvironmentálních – AEO - a agroenvironmentálně klimatických – AEKO - opatření), konkurenceschopnosti, dále inovace zemědělských podniků, zlepšení krajinné infrastruktury, diverzifikace ekonomických aktivit ve venkovském prostoru (s hlavním cílem vytváření nových pracovních míst a akcelerace hospodářského rozvoje) a v neposlední řadě podpora vstupu mladých lidí (s horní hranicí věku 40 let) do zemědělství. Řídícím nástrojem je *Strategický plán rozvoje* (Program rozvoje venkova 2014-2020, www.szif.cz).

Národní dotační program je pod záštitou ministerstva zemědělství, které podle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, stanovuje podmínky čerpání finančních prostředků. Národní dotace jsou tvořeny z titulů: *Podpora zavádění a vedení plemenných knih* (dále jen „PK“) dle plemen vyjmenovaných hospodářských zvířat. Dotace činí 50 Kč/kus koně (hřebce či klisny) vedeného v PK anglického plnokrevníka či klusáka. Dále za výkonnostní zkoušky, kontrolu dědičnosti a odhad plemenné hodnoty (testování mladých plemenných koní ve vyšším stupni kontroly užitečnosti - tzv. Kritérium mladých koní, a to do 70% nákladů a objemu finančních prostředků, na tento dotační titul jsou alokovány 2 miliony Kč). Podobně jsou podporovány i kontroly užitečnosti anglického plnokrevníka a klusáka, s objemem

finančních prostředků v tomto dotačním titulu do 8 milionů Kč. Dalšími tituly jsou *Podpora chovateli za úspěšné absolvování výkonnostní zkoušky a zapsání do hlavní plemenné knihy (HPK) a plemenné knihy (PK) klisny* (částka od 7.000 do 16.000 Kč podle plemene). *Podpora za zajištění inseminace klisny* (do 2.900 Kč). *Podpora osobě provádějící testaci hřebců* (30-100 Kč na krmný den podle stáří hřebce), jde-li o právnickou či fyzickou osobu, u níž se hříbě narodilo nebo která je jeho majitelem (držitelem) a vznikly jí náklady na předmět podporované činnosti (Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací pro rok 2018, www.eagri.cz).

Pro zemědělce obhospodařující půdu tvoří největší část každoročních dotačních příjmů tzv. *Přímé platby* (z Evropského fondu). Především je to *Jednotná platba na plochu* (SAPS). Jde o vyplácení podpory na hektar obhospodařované zemědělské půdy. Tyto dotace podporují zemědělské obhospodařování krajiny (při dodržování standardů Dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy – DZES, dříve známého pod anglickou zkratkou GAEC) a pomáhají stabilizovat zaměstnanost na venkově (Holátová, Krninská at al., 2012).

Mezi *Přímé platby* patří i *Platby pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí* (tzv. Greening), jejichž smyslem je podpora diverzifikace plodin pěstovaných na orné půdě, zachování podílu trvalých travních porostů na celkové rozloze zemědělské půdy, podpora ploch využívaných v ekologickém zájmu (mezí, teras, travnatých údolnic, soliterních i skupinově rostoucích dřevin, příkopů a mokřadů) a podpora pěstování rychle rostoucích dřevin, plodin vázajících dusík a meziplodin a též zalesňování zemědělské půdy.

Další složkou *Přímých plateb* jsou *Přechodné vnitrostátní podpory* (PVP) poskytované pěstitelům či chovatelům tzv. citlivých komodit. V rámci PVP je podporován chov krav bez tržní produkce mléka (BTPM), chov ovcí a koz. Součástí PVP je též *Platba na zemědělskou půdu* (pro zemědělce obhospodařující nejméně 1 ha z. p., což je obecná podmínka pro všechny *Přímé platby*) a dále „historická“ platba na přežvýkavce určená chovatelům, kteří k datu 31. 3. 2007 chovali nejméně 2 velké dobytčí jednotky (VDJ) ovcí, koz nebo skotu.

Součástí *Přímých plateb* jsou dále *Dobrovolné podpory vázané na produkci* (VCS), jež se u hospodářských zvířat týkají chovů krav v systému s tržní produkcí mléka (tj. dojnic), chovů telat masného typu a chovů bahnic a koz.

Z výše uvedeného výčtu *Přímých plateb* vyplývá, že chovatelé koní (nechovají-li také jiná hospodářská zvířata) obhospodařující zemědělské pozemky

mohou žádat pouze o *Jednotnou platbu na plochu (SAPS)*, o *Platbu pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí (Greening)* a o *Platbu na zemědělskou půdu* v rámci PVP. Jde-li o chovatele koní ve věku do 40 let včetně (vztaženo k roku podání žádosti), mohou žádat o podporu z opatření (*Přímých plateb*) *Mladý zemědělec*, která činí 25% z výše podpory vyplacené v rámci opatření *Jednotná platba na plochu (SAPS)* a vyplácí se po dobu pěti let, maximálně však na 90 ha zemědělské půdy obhospodařované žadatelem.

Kromě *Přímých plateb* se zemědělců obhospodařujících pozemky týkají i další dotační opatření. Jedním z nich jsou *Platby v oblastech s přírodními omezeními (ANC)*, nahrazující od roku 2018 *Platby pro oblasti s přírodními nebo jinými zvláštními omezeními (LFA)*. Těmito oblastmi mohou být horské oblasti typu H 1 až H 5 (což je právě případ Českokrumlovska), ostatní oblasti s přírodními omezeními typu O 1 až O 3 a specifické oblasti s přírodními omezeními typu S. O zařazení zemědělské půdy žadatele do příslušných oblastí rozhoduje zatřídění pozemků obhospodařovaných žadatelem do skupin bonitovaných půdně ekologických jednotek (BPEJ), průměrná nadmořská výška v daném katastrálním území, svažitost a další charakteristiky pozemků. Sazba plateb ANC je rozdělena do dvou skupin podle toho, zda má žadatel intenzitu chovu hospodářských zvířat nižší než 0,3 VDJ/ha (pak se jedná o podnik s převažující rostlinnou výrobou), anebo rovnou či vyšší než 0,3 VDJ/ha (pak se jedná o podnik s převažující živočišnou výrobou), přičemž do VDJ chovaných zvířat se započítávají i koně, nikoli však osli a jejich kříženci. Na platby ANC se vztahuje degresivita, tj. snižování výše platby podle počtu obhospodařovaných hektarů (od 300 ha výše, následuje pět pásem rozpětí plochy obhospodařované půdy, přičemž v nejvyšším pásmu, od 2.500 ha výše, se platba krátí o 30%).

V letech 2018 až 2020 budou vypláceny dotace i na tzv. *Přechodně podporované oblasti*, což jsou oblasti zařazené v r. 2014 do oblastí LFA, do nově vymezených oblastí ANC se však „nevešly“. I zde se uplatňuje degresivita.

Chovatelé koní obhospodařující trvalé travní porosty mohou žádat o podporu v rámci opatření *Natura 2000*, pokud se tyto TTP nacházejí v tzv. ptačích oblastech a zároveň na území 1. zóny NP nebo CHKO, nebo se nacházejí na území evropsky významných lokalit zařazených do národního seznamu a zároveň na území 1. zóny NP nebo CHKO, anebo se nacházejí na území 1. zóny NP nebo CHKO, aniž by šlo o ptačí oblast nebo evropsky významnou lokalitu. Dále mohou žádat o podporu

v rámci *Agroenvironmentálně klimatických opatření* (AEKO), jež mají řadu podopatření, z nichž nejvíce využívány je titul *Obecná péče o extenzivní louky a pastviny* v rámci podopatření *Ošetřování travních porostů* (SZIF, 2018).

Opatření *Ekologické zemědělství* podporuje zemědělce šetrně hospodařící v krajině podle zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, nařízení Rady (ES) 834/2007, o ekologické produkci a označování ekologických produktů, a nařízení Komise (ES) 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) 834/2007. Smyslem této podpory je krýt prokázané vícenáklady ekologického způsobu hospodaření, jež chrání životní prostředí, a tím vytváří tzv. pozitivní externalitu. Proto je žádoucí zajistit alespoň shodnou ziskovost podniků hospodařících v ekologickém systému se ziskovostí podniků hospodařících konvenčním způsobem. Mluvíme zde o ziskovosti z pohledu majitele farmy. Skutečnou ziskovostí ekologického zemědělství je jeho přínos pro ochranu životního prostředí; ten se ovšem ve výnosu farmy neprojevuje (Šarapatka, Urban et al., 2005).

Smyslem dotačního opatření *Welfare* je zlepšení životních podmínek dojníc a prasat, chovatelů koní se tedy netýká (pokud souběžně s koňmi nechovají i dojnice, prasnice či prasničky). (SZIF, 2018)

Mezi negativa dotační politiky patří neustálé zvyšování administrativní zátěže zemědělců, která doléhá především na malé zemědělce – majitele rodinných farem, kteří nemají (a ani nemohou mít) zaměstnance specializované na administrativu (účetní apod.), jimiž disponují střední a velké firmy. Tito rodinní farmáři uvádějí, že „práce u stolu“ vyplňuje více než 50 % celkového objemu jejich práce (v mnoha případech jsou nuceni vyplňovat až 150 formulářů papírových či internetových za měsíc, což jim vzhledem ke skutečnosti, že většina údajů o jejich činnosti je dohledatelná na internetu, nebo si je různé úřady a instituce mohou mezi sebou předávat, připadá absurdní), takže na vlastní práci se zvířaty a v krajině jim zůstává málo času. Dotace také pokřivují trh tím, že zprostředkovaně zvyšují ceny vstupů (strojů, zařízení, hnojiv, osiv atd.) do zemědělství (jejich výrobci využívají toho, že zemědělci mají díky dotacím vyšší příjmy, a adekvátně zvyšují ceny svých výrobků). V konečném důsledku tak dotace plynou „do kapes“ výrobců a poskytovatelů vstupů do zemědělství (Otisky doby: Realita českého statkáře, www.ceskatelevize.cz).

2.5.5 Plodnost a mléčnost, pohlavní a fyzická dospělost koní

Významnou vlastností ovlivňující kvalitu jak hřebců, tak klisen, je plodnost. Tedy schopnost přivést na svět potomka (reprodukční schopnost). U klisen se plodnost vyjadřuje v procentech vyjadřujících podíl počtu hříbat a délky využívání klisny v chovu. U hřebců se také vyjadřuje v procentech po posouzení počtu zapuštěných klisen a těch z nich, které zabřezly.

I přes to, že je plodnost plemennou vlastností, ovlivňuje ji technologie chovu (zejména výživa) a věk zvířat. Obecně se zvyšujícím se věkem plodnost klesá. Z teorie i praxe je známo, že plodnost je ovlivněna geneticky (koeficient dědivosti je h^2). Dalším faktorem, který plodnost ovlivňuje, je pracovní zatížení koně, především u klisen. Čím je sportovní či jiná pracovní výkonnost koně vyšší, tím má plodnost větší variabilitu. Klisny, které byly plně využívány ve sportu, zabřezávají velice obtížně. Je proto lepší před nástupem do sportovní kariéry klisnu na jeden rok využít v chovu, protože pak po ukončení kariéry se snáze navrátí k chovnému využití.

Omezení reprodukce koní vychází z přípouštěcího období (to např. u inseminace čerstvým spermatem trvá od února do července) a říjového cyklu klisny. Během březosti (většinou během prvních dvou třetin délky gravidity) může dojít k potratu, tedy zmetání, jež může být způsobeno úrazy či pracovním přetěžováním.

Natalita koní (počet živě narozených hříbat) se pohybuje od 66 do 80% s tím, že 66% má hodnotu přijatelnou, 67-73% příznivou, 74-80% velice příznivou a 80% a více mimořádně příznivou. Klisny se využívají v chovu do 16 až 23 let, hřebci do 18 až 25 let. (Dušek et al., 2007).

Teoretickou (nikoli praktickou) horní hranicí plodnosti klisen je věk 35-40 let, u hřebců věk 30-40 let. Klisny tudíž mohou mít hříbata i ve vysokém věku; podobně jako samice většiny druhů savců jsou reprodukčně aktivní prakticky až do konce života (existence menopauzy byla dosud prokázána jen u některých primátů a kytovců) (Veselovský, 2005).

Co se týče pohlavní dospělosti, ta nastává u hřebečků přibližně po 9. měsíci věku, u klisniček po 12. měsíci věku. V tomto věku však hříbata ještě nejsou dospělá fyzicky. Výška trupu v kohoutku (tj. v místě nejdelšího trnového výběžku hrudních obratlů) a délka hlavy dosahuje u půlročního hříběte přibližně 70 procent těchto měr pětiletého koně a délka krku přibližně 75 procent této míry pětiletého koně (Dušek et al., 2007).

U ročního hříběte je kohoutková výška a délka krku cca 80 procent této výšky a délky pětiletého koně, délka hlavy cca 85 procent délky hlavy pětiletého koně. V osmnácti měsících věku hříběte se tyto rozměry rovnají téměř shodně asi 90 procentům týchž rozměrů u dospělého koně. Dvouletému hříběti chybějí do rozměrů (výšky trupu v kohoutku, délky hlavy a krku) pětiletého koně již jen asi 3 procenta, s jistým zjednodušením tedy můžeme říci, že po stránce hlavních fyzických rozměrů je dvouroček takřka „dospělým“ koněm. Hříbě však roste dále, ač stále pomaleji, takže ani tříroček ještě nemá plné rozměry pětiletého koně svého plemene, stále ještě mu chybí 1 až 2 procenta těchto rozměrů. Jinak je tomu u mohutnosti trupu - šířka hrudě tříročka činí jen cca 92 procent tohoto rozměru u pětiletého koně. I tříletý a čtyřletý kůň tedy roste, i když ne příliš do délky a výšky, ale jeho pohybový a opěrný aparát mohutní a sílí, stejně jako další vnitřní orgány (Dušek et al., 2007).

Ve věku 2,5 až 3 roky se v našich (i jiných evropských) chovech začínají připouštět koně chladnokrevných plemen (která jsou z hlediska fyzického vývoje ranější a mají též kratší střední délku života oproti plemenům teplokrevným), kdežto koně teplokrevných plemen se začínají připouštět ve věku 3,5 až 4 roků. Jak bylo výše řečeno, v tomto věku nejsou koně dosud vyspělí fyzicky a z tohoto hlediska se takové zahájení reprodukčního využití koní jeví jako předčasné - patrně je způsobeno snahou o ekonomickou efektivitu chovu (dřívějším narozením hříběte se chovateli dříve vrací alespoň část nákladů vynaložených na chov jeho matky, popř. i otce) (Dušek et al., 2007).

Srovnajme současnou praxi ekonomicky vyvolaného připouštění takto mladých koní s doporučením, aby klisny byly připouštěny až po dovršení 4 let, a to hřebci nejméně pětiletými, kteří "již mladé zuby složili" (tj. již se jim vyměnil mléčný chrup za trvalý), které je obsaženo ve spisku *Vynaučení pro vesničný rychtáře a obce v příčině lepšího rozplazování a chování koňstva*, který v r. 1776 ráčila vydat uherská a česká královna Marie Terezie (zřejmě proto, že i v tehdejší době sedláci připouštěli klisny a hřebce příliš mladé) (Černý, 1924).

O růstových fázích hříběte a mladého koně věděli mnohé i naši předkové, protože autor citovaného spisku na jiném jeho místě uvádí, že hříbata ve věku do dvou let mají být dostatečně krmena s ohledem na to, že rostou a prodlužují se jim kosti ("aby tuk do jejich hnátů a kostí se dostal"), přičemž krmná dávka má být složena ze sena, šrotovaného ovsa a také malé dávky slámy; naopak se nedoporučuje podávat koním „oný tak zvaný lucerenský jetel“ (tj. vojtěšku), nýbrž jen „oný

obyčejný zemský jetel, ten je nejlepší“. Autor touto krátkou poučkou dobře vystihl skutečnost, že při zkrmování většího množství vojtěšky hřібata rostou příliš rychle (v důsledku vysokého obsahu energie, vápníku a bílkovin, a naopak nízkého podílu vlákniny ve vojtěšce oproti jeteli nebo trávám), takže u nich dochází k vývojovým deformacím, zchvácení kopyt apod.

Těžko říci, jak by se autor *Vynaučení pro vesničný rychtáře a obce v příčině lepšího rozplozování a chování koňstva* díval na dnešní chovatele třeba anglického plnokrevníka, kteří s výcvikem hřібat pro dostihy začínají již ve druhém roce jejich věku (aby se mohla zúčastnit dostihů vypisovaných pro tříleté koně). Doporučoval totiž s prací pod sedlem nebo v zápřeži nezačínat dříve než ve čtvrtém roce věku koně, jinak „zrost se zaráží, koně zůstávají malí, bývají buď kravskonozí nebo šavlovatonozí neb předohnutí, kříže chromýho aneb krouťejí zadním dílem, ano nezřídka se stává, že před časem na všechny čtyry nohy schvácení jsou“ (Černý, 1924).

Sedláci v habsbursko-lotrinském mocnářství sice nechovali anglické plnokrevníky, leč koně chladnokrevného typu, přesto si však musíme položit otázku, zda je tak časný výcvik hřібat v souladu s ontogenetickými a etologickými poznatky o druhu *Equus caballus* (kůň domácí) a s principy welfare (tento pojem nemá jednoslovný český ekvivalent, nejčastěji se překládá, či spíše vykládá, jako stav naplnění materiálních a nemateriálních podmínek, které jsou předpokladem psychického i fyzického zdraví organismu a za kterých je zvíře chováno v souladu s jeho přirozeným životním prostředím). Pokud budeme vycházet z moudrosti našich předků, vytvořené mnoha generacemi získávajícími zkušenosti v chovu koní, měli bychom za dospělého koně považovat až pětiletého, a připouštět tedy minimálně čtyřleté klisny minimálně pětiletými hřebci.

Největší plodnosti se dosahuje přirozenou plemenitbou, kdy je hřібec v jednom stádě spolu s klisnami (tzv. harémový způsob chovu) a připouští je v optimální fázi říjové periody (Veselovský, 2005; Dušek et al., 2007).

Mléčnost klisen je velice důležitá z hlediska odchovu hřібěte, pro které je mateřské mléko na počátku života jediným zdrojem potravy. Produkce mléka teplokrevných klisen je 14-20 litrů denně, v součtu za laktaci průměrně 1.800 litrů, u chladnokrevných klisen však mnohem více, a to až 2.600 litrů.

Mléko klisen patří mezi albuminová mateřská mléka a má podobné složení jako mléko žen (má však vyšší procento tuku). Chemické složení kobyliho mléka: voda 90%, bílkoviny 2,1%, tuk 1,3%, cukry 6,3%, soli 0,30%.

Nenahraditelným mlékem pro hříbata je kolostrum (mlezivo), někdy též nazývané prvotní mléko. To vzniká v mléčné žláze ještě před porodem a tvoří se v ní dalších 3-5 dní po porodu, během nichž se postupně mění v mléko zralé, druhotné, tj. „normální“. Kolostrum obsahuje vyšší množství bílkovin, vitaminů, minerálních solí a protilátek, jež zabezpečují imunitní reakce novorozeného organismu v době, kdy ještě není schopen je sám tvořit (Dušek et al., 2007).

2.6 Sociální aspekty chovu koní

Sociální neboli *společenský* je pojem, který zavedl Auguste Comte (1839) a který je od roku 1840 využíván jako termín odborné společenské vědy (Majerová et. al 2000). Ta označuje jevy a procesy, které se vyskytují ve společnosti a jsou podmíněné vzájemným působením lidí. Sociologie je tedy věda o společnosti (Majerová, 1998).

Společností se rozumí souhrn jedinců, kteří jednají s ohledem na jednání druhých, a to v kontextu: prostorovém, kulturním a historickém (Keller, 2012).

V lidské společnosti je důležitý status jednotlivců, což je pozice, kterou člověk zaujímá k ostatním lidem a která určuje jeho práva a povinnosti. Se statutem souvisí i role, kterou člověk ve společnosti hraje. Status je proměnlivý a závisí na fyzických a psychických vlastnostech a prostředí, ve kterém jedinec žije (Majerová, 1998). V moderní společnosti se status vytváří vzděláním, příjmem, vlastnictvím, mocí a projevuje se životním stylem a okruhem lidí, do kterého se člověk zařazuje. Tím se společnost dělí na vrstvy (Keller, 2012).

K zachycení charakteristik obyvatelstva, tedy jeho stavu a složení apod., slouží demografické údaje (hustota obyvatelstva, rodinné a věkové složení, zdravotní stav aj.). Významným faktorem, který ovlivňuje demografii, je možnost pracovního zabezpečení (Petrů, 2007).

Výběr pracovníků-zaměstnanců pro ekonomické činnosti není snadný, a to především proto, že je požadována jejich vysoká kvalita a spolehlivost (Stříbrná, 2005).

2.6.1 Sociologie v zemědělství

Sociologií venkova a zemědělství se zabývá tzv. rurální sociologie. Ta vznikla na konci 19. a začátkem 20. století v USA (Majerová et. al 2000). Ve vztahu sociologie a zemědělství je velice důležitý termín *trvale udržitelný rozvoj*, který určuje tempo růstu lidské společnosti, a to tak, aby bylo dlouhodobě únosné pro celé lidstvo a planetu (Slavíková, Vejchodská, Slavík et. al, 2012).

Jde především o to, že lidstvo svým využíváním přírody vytváří ekologické problémy. Tím je znečištění životního prostředí průmyslovou činností a odpady (narušování ozonové vrstvy, spotřeba energie, surovin). Proto je důležité klást důraz na ochranu přírody, aby se lidstvo mohlo i nadále rozvíjet (Majerová et. al 2000).

Někteří autoři však tvrdí, že žádný růst nemůže být trvale udržitelný (Vavroušek, 1993; Moldan, 2001).

Základním termínem pro sociologická bádání je *venkov*. Ten zahrnuje jak územní strukturu (rozložení obyvatelstva v územních jednotkách), tak sídelní strukturu (rozložení obyvatelstva do jednotlivých sídel) a územní jednotky (obec, okres, kraj). Rozprostírá se tedy přes regiony, krajinu, zemědělskou půdu, lesy, vodní toky a nádrže, komunikace, vesnice, malá města, průmyslové oblasti a centra regionů. Je různorodý a obsahuje jak ekonomickou, tak sociální stránku (obchody, podniky, průmysl) a je bohatý na přírodní zdroje, které umožňují odpočinek a trávení volného času (Roubíček, 1997).

Nejvyšší podíl venkovského obyvatelstva je v horských a podhorských oblastech, kde je nízká lidnatost, nízký ekonomický potenciál a horší přírodní podmínky. A kde nejsou velká města (ta byla budována v blízkosti velkých vodních toků, tedy v nížinných oblastech, neboť velké vodní toky byly jednak zdrojem vody, jednak umožňovaly zbavovat se odpadů a jednak byly přirozenými komunikacemi). Jihočeský kraj je v rámci České republiky krajem s nejvyšším podílem venkovského obyvatelstva (41,56%), což může být dáno tím, že na jeho území se nacházejí dvě velká pohraniční pohoří, Šumava a Novohradské hory.

Úloha zemědělství na vesnicích byla vždy nenahraditelná a zemědělství tu bylo hlavním zdrojem obživy. To už dnes není pravidlem. Obyvatelé vesnic dojíždějí za prací do měst a zaměstnanost v zemědělství značně klesá, mimo jiné z důvodu poklesu potřeby pracovních sil v důsledku mechanizace a automatizace zemědělských prací (pro srovnání: při ručním dojení zvládla jedna dojička podojit

cca 10 krav za směnu, při potrubním dojení na stání kolem 40 až 50 krav a v robotické dojárně to může být i několik set krav). Nové pracovní příležitosti, a tím diverzifikaci pracovních míst na venkově, vytváří turistika a agroturistika, která láká některé obyvatele měst k pobytu, nebo i k životu na vesnici. Turistika/agroturistika je ale náročná na počáteční investice a poškozují životní prostředí.

Zaměstnanost v zemědělství závisí na místních, popř. regionálních podmínkách, zejména přírodních (ty určují zaměření zemědělského podniku a jeho potřebu pracovních sil). To ale neznamená, že v oblastech, kde jsou přírodní podmínky vhodné k zemědělské činnosti, je vždycky zaměstnanost vyšší. Působí tu totiž mnoho dalších vlivů (počet a zaměření hospodářské činnosti zemědělců v oblasti, surovinová základna, formy hospodaření, produktivita práce, možnosti odbytu zemědělské produkce či služeb, tradice aj.).

V zemědělství ČR je zaměstnáno cca 210 tisíc osob (4,6% z celkového počtu pracovníků v civilním sektoru). Nedostatek pracovních míst v zemědělství je způsoben tím, že zemědělec je většinou „sebezaměstnaný“, což znamená, že má jen takový podnik, který zvládne obstarat sám nebo s pomocí rodinných příslušníků.

Vzdělanost zaměstnanců v zemědělství bývá nízká, většinou mají jen základní vzdělání nebo jsou vyučení (více vzdělaní lidé nacházejí lepší uplatnění v sofistikovanějších ekonomických činnostech). I od toho se odvíjí jejich nízká mzda (Majerová et. al 2000).

Životní úroveň na venkově není příliš vysoká. To je dáno tím, že převážná část obyvatelstva jsou lidé důchodového věku, kteří již nejsou ekonomicky aktivní a jejich jediným příjmem je pobírání důchodu (Majerová et. al 2000). Venkovský charakter má v České republice více než 6.000 obcí, jejichž správní území tvoří 80% rozlohy ČR. Ve vesnicích žije 2, 5 milionu obyvatel. Z toho vyplývá, že venkov se rozprostírá na čtyřech pětinach rozlohy našeho území a žije na něm jedna čtvrtina obyvatelstva. Zbylé tři čtvrtiny obyvatelstva přicházejí do styku s přírodou prostřednictvím turistického ruchu (Holátová, Krninská at al., 2012).

Pokud bychom chtěli, aby lidé více směřovali svůj život na venkov, museli bychom naplnit jejich potřebu blahobytu, a to tak, aby byli spokojení. Blahobyt jedince, nebo také celkový užitek či kvalita života, se odvíjí od celkového množství statků, které spotřebuje. Užitek je měřitelný podle preferencí daného člověka, je tedy subjektivní, a každý sám za sebe rozhoduje, za co je ochoten zaplatit vyšší cenu, a za co naopak ne. Každý je jinak bohatý, a proto může na osobní spotřebu vynakládat

různý objem finančních prostředků. To způsobuje nerovné rozložení či nehomogenitu společnosti.

Společenský blahobyť neboli *social welfare* nastává tehdy, kdy všichni členové společnosti mají stejný reálný příjem (Slavíková, Vejchodská, Slavík et. al, 2012). Je tedy zapotřebí udržovat či zvyšovat kvalitu života ve venkovském prostředí, aby se tyto kvality vyrovnaly kvalitám života ve městě. Přičemž kvalita života neobsahuje pouze uspokojování materiálních potřeb, ale je indikována různými elementy, které tyto potřeby překračují (životní prostředí, zdraví, úroveň bydlení, volný čas a rekreace, vztahy mezi lidmi, bezpečnost, charakteristika práce, jistoty a svobody občanů, možnost řídit společnost, vzdělání, rodina).

Dále je potřeba vytvářet ve venkovském prostoru pracovní místa, což přispěje ke stabilizaci venkovského obyvatelstva. Pracovní pozice se dají vytvořit prostřednictvím diverzifikace zemědělské výroby směrem k nezemědělským činnostem (výroba, zpracování, služby, řemesla).

Ke zlepšení těchto socio-ekonomických aspektů napomáhají různé dotační programy, v jejichž rámci lze čerpat finanční prostředky jak z EU, tak z národního rozpočtu (Majerová et. al 2000). Jde třeba o tituly *Program obnovy venkova* (POV), *Program obnovy vesnic*, jejichž cílem je podpořit účast obyvatelstva na rozvojových aktivitách, duchovní rozvoj regionů, rozvoj podnikání v regionech, projekty v oblasti infrastruktury a materiální kultury a také péči o krajinu a veřejné statky (Holátová, Krninská at al., 2012).

Zejména zemědělské dotace však v Česku působí spíše anti-sociálně: Zatímco rodinné farmy obhospodařují přibližně jednu třetinu zemědělské půdy v ČR, ze zemědělských dotací čerpají každoročně pouze 12% jejich objemu; zbývajících 88% získávají velké zemědělské či zemědělsko-potravinářské firmy, jež sice v absolutních číslech zaměstnávají více osob (rodinné farmy si zpravidla vystačí s rodinnými příslušníky), v přepočtu na obhospodařované hektary však mnohem méně. Tato skutečnost působí protichůdně ke snaze Společné zemědělské politiky EU stabilizovat a ekonomicky podporovat rodinné farmy (v rámci EU-28 zaměstnává zemědělství 22,8 milionu osob, z toho 20,2 milionu osob jsou majitelé podniků a jejich rodinní příslušníci; naproti tomu v ČR činí podíl rodinných příslušníků majitelů jen 25,8% ze všech osob pracujících v zemědělství, zbytek jsou zaměstnanci velkých firem). Průměrná velikost zemědělské farmy v EU-28 je 16,1 ha, kdežto v ČR je to 133 ha (nejvíce v celé EU-28). Lobby majitelů velkých zemědělských

firem v ČR je proto dostatečně silná na ovlivnění zemědělské dotační politiky vlády ve svůj prospěch, což se projevuje nejen ve zcela nedostatečné degresivitě některých plateb, nýbrž i v masívní podpoře velkých projektů, např. bioplynových stanic či fotovoltaických parků na zemědělské půdě, „Čapích hnízd“ apod., které jsou zcela mimo rámec možností rodinných farem (data: Eurostat, 2013).

2.6.2 Možnosti využití koní

Je prokázáno, že interakce mezi člověkem a zvířetem (humánně-animální) poskytuje lidem úlevu od úzkostných stavů a pomáhá k řešení sociálních problémů. Lidé se zvířat dotýkají, krmí je a hrají si s nimi, tím se vyplavují hormony (endorfiny) a navozují u člověka pocit dobré nálady, radosti a pohody; pozitivní kontakt se zvířaty vede ke snížení krevního tlaku (sníží se hladina kortizolu v krvi). Lidé cítí spokojenější, šťastnější, pozbývají pocitu osamělosti, více se usmívají (Odendaal, 2007, Archer, 1997, Chandler, 2005). Emocionální vztah se zvířetem/zvířaty má kladný vliv na pozornost a koncentraci člověka (Jančaříková, Bravencová, 2010) a jeho příznivé působení bylo potvrzeno při kardiovaskulárních a onkologických onemocněních, při nichž prokazatelně zlepšují psychický stav nemocných (Johnson et al., 2003).

Tento pozitivní vliv zvířat na člověka je znatelnější především u sociálně slabších jedinců (jako jsou děti, staří lidé, nemocní, drogově závislí, handicapovaní, asociální). Zvířata takto pomáhají lidem, kteří trpí depresí, hyperaktivitou, anebo těm, kteří nedokáží komunikovat (Jančaříková, Bravencová, 2010). Zvířata jsou tudíž považována za psychosociální faktor, který žádoucím směrem ovlivňuje průběh nemoci a jejich závažnost (Wolff, Frishman, 2004).

Ze sociálního hlediska je velice významné využití koní k tzv. hiporehabilitaci. To je název pro činnosti, k níž se využívají koně v zájmu zlepšení kvality života lidí se zdravotním znevýhodněním a speciálními potřebami. Dělí se na několik kategorií: hipoterapie, psychoterapie pomocí koní, aktivity s využitím koní a parajezdeckví (Hiporehabilitace, www.hiporehabilitace-cr.com). Hiporehabilitační kůň je členem specializovaného týmu pro pomoc lidem s indikovaným tělesným či duševním znevýhodněním (Hiporehabilitační kůň, www.kone-hiporehabilitace.com)

V České republice metodicky a organizačně zastřešuje hiporehabilitaci Česká hiporehabilitační společnost (ČHS), která působí již 27 let. Jejím cílem je podpora kvalitní a bezpečné hiporehabilitační praxe (Česká hiporehabilitační společnost,

www.kone-hiporehabilitace.com). Celkem je na území ČR 44 středisek, která jsou podle úrovně poskytovaných služeb rozdělena do čtyř kategorií. V Jihočeském kraji se nacházejí dvě střediska (Koníček, o. p. s., na Českokrumlovsku a Vladykův dvůr, z. s., na Českobudějovicku) (Hiporehabilitační střediska, www.hiporehabilitace-cr.com; www.konicekcb.webnode.cz; www.vladykuvdvur.cz).

Do kategorie sociálního, resp. zdravotně sociálního využití koní je možno počítat i výrobu sér, vakcín a jiných léčivých preparátů z koňské krve pro humánní medicínu. Speciálně z krve březích klisen se připravují veterinární i humánní léčiva používaná k ovlivnění reprodukčního cyklu (Dušek et al., 1992).

Dalším sociálním aspektem chovu koní je zaměstnanost, ať již chov koní poskytuje pracovní místa pro majitele chovu, popř. jejich rodinné příslušníky (kteří tím pádem nehledají uplatnění na trhu práce), anebo pro námezdní zaměstnance. Jelikož práce koní v lesním hospodářství je v útlumu (používá se jen v místech nepřístupných mechanizačním prostředkům pro přibližování dřeva, anebo ve zvláště chráněných územích přírody, jež by mohla být mechanizačními prostředky závažně poškozena), je nejvíce pracovních pozic v chovu koní ve sportovních stájích, jejichž majitelé hledají pro své koně kvalitní jezdce a ošetřovatele (Využití koní, www.gymcheb.cz).

Dále v hřebčínech a hřebčincích, zoologických zahradách a cirkusech, na veterinárních klinikách léčících koně, v ústavech připravujících preparáty z koňské krve a v dalších zařízeních, kde se pracuje s koňmi. Opomenout nelze ani terénní a administrativní pracovníky plemenářských služeb (inseminátory a inspektory), chovatelských svazů a asociací a Ústřední evidence koní ČR, jakož i pracovníky stálých závodistišť pořádajících soutěže koní (Střední školy.cz, www.stredniskoly.cz).

Poptávka je především na pracovní pozice: ošetřovatel koní, stájník, trenér a cvičitel. Nejvíce volných pracovních míst je pro ošetřovatele koní. Mzda ošetřovatelů koní ve stájích se pohybuje od 12.000 do 20.000 Kč za měsíc, nutno je však počítat s prací o víkendech a svátcích, jako ostatně ve všech chovech zvířat, jejichž každodenní potřeby jsou stejné bez ohledu na kalendář. (Jooble, www.cz.jooble.org.).

2.6.3 Regionální rozvoj a rozvoj venkova

Regionálním rozvojem se rozumí komplex procesů, které probíhají uvnitř regionů a zahrnují pozitivní ekonomické, sociální, environmentální a jiné proměny.

Je to tudíž „proces pozitivních změn“, v jehož rámci se zlepšují kvantitativní i kvalitativní charakteristiky dané oblasti. Změny jsou pozitivní, pokud jsou takto chápány ze strany obyvatel, podnikatelů, politických představitelů a úředníků veřejné správy. Proto je rozvoj subjektivním pojmem, odvíjí se od hodnotových žebříčků občanů. Jeho směr a rozsah je dán zdroji, které jsou v oblasti k dispozici.

Oproti regionálnímu rozvoji (tedy komplexu procesů probíhajících uvnitř regionu) stojí regionální růst, který vyjadřuje zvýšení celkového produktu regionu za nějaký časový úsek.

Důležité pro rozvoj venkova, nebo alespoň jeho stabilitu, je znalost vztahů mezi socioekonomickými podmínkami pro život obyvatel, jejich dopadů na strukturu osídlení a podpora zemědělství, lesnictví a turistiky na venkově jako zdrojů obživy. (Rozvoj venkova, www.regionálnírozvoj.cz).

K tomu slouží regionální politika. Ta má za úkol snižovat rozdíly mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů, a tím zajišťovat jejich harmonický rozvoj. Regiony by tak měly mít stejné šance a možnosti a jejich demografický, hospodářský a přírodní potenciál by měl být plně využit.

K realizaci svých cílů využívá regionální politika různých postupů vůči jednotlivým regionům. Základem je plné využití výrobních faktorů (především pracovní síly) a optimální rozmístění firem (Pojetí regionální politiky, www.regionálnírozvoj.cz).

Mezi nástroje regionální politiky patří: administrativa (legislativa, postupy, normy), koncepce (strategie, plány, programy, územně plánovací dokumenty, politické deklarace, pozemkové úpravy), institucionální nástroje (instituce, regionální management, spolupráce), věcné nástroje (prostory, služby, infrastruktura, poradenství, hmotné plnění), sociálně psychologické nástroje (vzdělávání, motivace, komunikace) a v neposlední řadě finanční nástroje (dotace, granty, systémy finančních podpor) (Nástroje regionální politiky, www.regionálnírozvoj.cz).

Regionální rozvoj musí respektovat určité zásady. Především tu, že není možné rozvíjet region na úkor životního prostředí, a dále, že nerovnosti a rozdíly mezi regiony jsou přirozené a nelze je chápat jen negativně (důvodem rozdílů je pestrost ekonomických, přírodních a společenských podmínek). Proto je smysluplné řešit jen ty disparity, které představují skutečný problém. A to řešit jejich příčiny, nikoli důsledky (Pojetí regionální politiky, www.regionálnírozvoj.cz).

Důležité je zachování trvale udržitelného rozvoje společnosti, což je takový způsob rozvoje, který naplňuje potřeby současnosti a neomezuje naplňování možností budoucích generací (Brundtlandová, 1991).

Jde o vztah mezi člověkem a přírodou a o úctu k živé i neživé přírodě, zachování rozmanitosti přírody a přirozené funkce ekosystémů (Vavroušek, 1993).

Udržitelný rozvoj má své principy, které je potřeba dodržovat: návaznost mezi základními směry rozvoje (ekonomickým, sociálním a environmentálním), dlouhodobá perspektiva (hodnotit rozhodnutí podle jejich dlouhodobých dopadů), omezenost kapacity životního prostředí (prostor, zdroj surovin), předběžná opatrnost (neznalost důsledků některých činností), prevence (efektivnější než řešení dopadů), kvalita života (má různé rozměry - materiální, společenský, etický, kulturní, duchovní), sociální spravedlnost (každý má právo na určité sociální podmínky), důraz na vztah mezi globálním a lokálním (lokální neboli místní problémy vytvářejí a ovlivňují problémy globální), mezigenerační a vnitrogenerační odpovědnost (respektování práv rovnosti, nároku na zdravé životní prostředí a sociální spravedlnost), demokratické procesy (zapojení veřejnosti do plánování a realizace rozvoje) (Vavroušek, 1993; Vavroušek, 2005).

To co dnes máme k dispozici, nám přenechali naši předkové jako dědictví. Je důležité jej chránit a rozvíjet pro generace následující (Pásková, 2008).

2.6.4 Cestovní ruch

Cestovní ruch je významný společensko-ekonomický fenomén jak pro jedince, tak pro celou společnost. Každý rok lidé cestují za poznáním, odpočinkem nebo třeba naplněním svých snů (Hesková et al., 2006).

Tento pojem tedy označuje pohyb lidí, kteří se přemísťují z místa trvalého bydliště do vzdálenějších míst za různými účely (mezi něž se neřadí migrace a výkon práce) (Jakubíková, 2009).

Jde o uspokojování potřeb lidí v oblasti rekreace, lázeňské léčby, kultury a turistiky a dochází tedy k přesunu lidí do místa cestovního ruchu, kde čerpají služby, které jsou s pobytem spjaté (Kunešová, Nedvědová, 1992).

Tento cestovní ruch je označován jako turismus a představuje široký komplex činností, které ovlivňuje celá řada subjektů (Vitáková, 2007).

V celosvětovém měřítku jde o dynamicky se rozvíjející odvětví, které má významné ekonomické přínosy. Mezi ně patří podíl na HDP dané země, vytváření

pracovních míst, zvyšování příjmu domácností, zdroj příjmů pro obce či města a příležitost k jejich zvelebení. Je to tedy rozsáhlý trh, který musí uspokojovat různé potřeby, a tím se stává zajímavým pro podnikatele (Jakubíková, 2009).

Turismus dal vzniknout celému spektru profesionálních podnikatelských subjektů, jako jsou cestovní kanceláře, agentury, ubytovací, stravovací, informační a kulturní zařízení, dopravní infrastruktura (Vitáková, 2007).

Oproti tomu s sebou nese negativa, která představují zátěž životního prostředí, působení na proces akulturace a sezónnost (nerovnoměrné rozložení přesunů lidí v rámci turistiky během roku) (Jakubíková, 2009).

Venkovský cestovní ruch je takový, který zahrnuje cestování a pobyt lidí ve venkovském prostředí. Jde o ubytování na venkově, kde se lidé mohou zapojit do činností, které jsou pro venkov typické. Jde o dočasný, někdy jen symbolický návrat člověka k přírodě. Velkým lákadlem venkovského cestovního ruchu je kvalitnější venkovské životní prostředí, než jaké je ve městech.

Cílem regionálního rozvoje v odvětví venkovského cestovního ruchu je zapojení místního obyvatelstva do poskytování služeb hostům (turistům). Tím dochází k vytváření domácké atmosféry, která hosty obklopuje (Hesková et al., 2006).

Podle Škodové-Parmové (2007) lze za venkovský cestovní ruch považovat takový, který se realizuje v oblastech mimo rekreační a turistická centra a města. Je tedy vázán na venkovské osídlení, které je spjaté se zemědělstvím a přírodou.

Lidem umožňuje naplňování volného času v prostředí venkova a zahrnuje různé rekreační a turistické aktivity. Poskytuje možnost ubytování v rodinách, ve venkovských staveních či ubytovacích zařízeních s venkovským rázem (Orieška, 1999).

Venkovská turistika není doposud plně využita a má velký potenciál (především v oblastech s přírodními a kulturními atraktivitami). Co se týká agroturistiky, je turistická propagace a infrastruktura na nízké úrovni a chybí i doprovodné služby (ubytování, stravování, informace). Přitom podpora těchto aktivit je výhodná, protože umožňují diverzifikaci venkovské ekonomiky a rozvoj cestovního ruchu v regionech. Dokonce nabízí pracovní místa a příležitosti i pro nekvalifikované pracovní síly (Holátová, Krninská at al., 2012).

Chceme-li, aby dané území bylo stále atraktivní a oblíbenou destinací cestovního ruchu s příjemným a perspektivním místem pro život, musíme neustále

sledovat, jaké vlivy má cestovní ruch na prostředí, ve kterém se odehrává, a na život místního obyvatelstva. Je nutné tyto vlivy předvídat a optimalizovat (Pásková, 2008).

2.7 Environmentální aspekty chovu koní

Už od neolitu dochází ke kultivaci krajiny v důsledku zemědělské činnosti člověka. Vznikla mozaikovitá struktura krajiny, složená ze sídel, polí, luk, pastvin, lesů a mimolesních solitérních i skupinově rostoucích dřevin, sadů, vodních toků a nádrží, říčních niv a údolí, skalních výchozů, mezí, mokřadů, teras, průlehů a kamenných zídek. Intenzifikace zemědělské výroby na našem území ve druhé polovině dvacátého století změnila mozaikovitou krajinu v krajinu velkých monotónních ploch převážně orné půdy bez rozdělovacích prvků, jež byly zlikvidovány, a to nejen v nížinách, ale i ve vrchovinách a podhůří. Tyto zásahy měly, spolu s přechodem k používání stále těžší techniky pro obdělávání zemědělských pozemků, zásadní negativní vliv na kvalitu půdy (její utužení a zvýšení její měrné hustoty, snížení její průdušnosti a vodní kapacity, rapidní pokles diverzity a četnosti půdních organismů – edafonu - a v důsledku toho zpomalení tvorby humusu) a povrchových i podzemních vod (jejich znečištění zbytky průmyslových hnojiv a přípravků na ochranu rostlin a splachy půdy do vodních toků a nádrží následkem eroze zvýšené špatným stavem půdy a pěstováním nevhodných kulturních plodin, např. kukuřice) (Šarapatka, Urban, 2006; Rozsypal, 2010).

Vážnou hrozbou nejen pro chovatele koní, potažmo pro všechny zemědělce, nýbrž pro obyvatele českých zemí vůbec, je neustálý úbytek zemědělské půdy v důsledku činnosti člověka, především zastavování krajiny budovami a dalšími stavbami, z nichž ty liniové (zejména silnice a dálnice) fragmentují krajinu a činí ji neprůchodnou pro živočichy a mnohdy i lidi. Tento úbytek činí v posledních letech v ročním průměru 6.630 ha, což se vzhledem k celkové rozloze zemědělské půdy v ČR cca 4,2 milionu ha nezdá mnoho (necelá dvě promile), k závažnosti tohoto jevu však přispívá skutečnost, že většinou je zastavována zemědělská půda v nížinách, tudíž ta nejurodnější (Otisky doby: Realita českého statkáře, www.ceskatelevize.cz).

Podle Majerové (1998) je životní prostředí složené z původních přírodních forem a jejich změnami. Tyto změny mají různý stupeň i rozsah a jsou převážně způsobené člověkem samotným tak, aby byly k jeho užitku. Určují sociální rozměr současného přírodního prostředí.

Ekologickými činiteli se rozumí příznivé přírodní a celkové životní prostředí. Jde tedy o čisté ovzduší, přírodní klima, atraktivní a zajímavý přírodní prostor. Platí zde však nepřímá úměra - čím větší je obec, a tím hustota obyvatel a urbanizace v území, tím je životní prostředí v místě horší (jde o hluk, exhalace a další faktory) (Petrů, 2007).

Hodnotu životního prostředí lze rozdělit na užitnou, tedy takovou, která souvisí s využíváním přírodního zdroje (např. les má užitnou hodnotu jako zdroj dřeva). Druhou hodnotou je neúžitná; ta se skládá z hodnoty odkazu a existenční hodnoty. To znamená, že pro člověka má zachování přírodního zdroje určitou hodnotu i přesto, že jej nijak nevyužívá (nemá z něj žádnou užitnou hodnotu). K vyčíslení hodnoty statků životního prostředí slouží jejich oceňování, které je založené na ochotě lidí platit za kvalitnější životní prostředí (Slavíková, Vejchodská, Slavík et. al, 2012).

Co se týče lidských činností, které ovlivňují životní prostředí, patří chov hospodářských zvířat mezi nejvýraznější. Má jak pozitivní, tak negativní účinky. Proto je důležité orientovat se na trvale udržitelné zemědělství, protože jen takové nám zajistí rovnováhu a produktivitu (Vondrášková 1998).

Zemědělci by si měli uvědomovat svou roli v zemědělské krajině a to, že mají i jinou než jen produkční funkci, ale plní i mnoho mimoprodukčních funkcí (jsou zahrádníky, kteří udržují krajinu). Měli by se snažit minimalizovat negativní vlivy zemědělství na životní prostředí (Šarapatka, Urban, 2006).

2.7.1 Pozitivní vliv chovu hospodářských zvířat na životní prostředí

Chov hospodářských zvířat vytváří ekologickou hodnotu, tzn., že se podílí na tvorbě krajiny, životního prostoru pro faunu a flóru. Tím zvyšuje biologickou diverzitu a také estetickou hodnotu prostředí (asimilace odpadů, cyklus živin, zlepšení úrodnosti půdy a zachování obnovitelných zdrojů).

Pastevní způsob chovu zvířat napomáhá přežití některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, a tím zvyšuje rostlinnou i živočišnou biodiverzitu a také zvyšuje produkci pastvin.

Dalším důležitým vlivem je role hospodářských zvířat v koloběhu energie a živin (Mearns, 1997). Dochází k regeneraci pastviny, a tím zlepšení pastevních systémů. Ke zvýšení produkce a potenciálu přírodních zdrojů napomáhají zvířata prostřednictvím hnoje (Steinfeld et al., 1997). Ten dodává do půdy až 35%

organických látek. Udržuje půdní strukturu a zadržuje vodu. Je tedy velice ceněný, a to především v rozvojových zemích, kde je stejně ceněný jako jiné zemědělské produkty, např. maso a mléko.

Významným environmentálním faktorem je tažná síla zvířat. Ta je využívána v rozvojových zemích, kde tato tzv. animální trakce nahrazuje traktory a další motorové dopravní prostředky. Z ekologického hlediska je mnohem příznivější, protože je obnovitelným zdrojem energie, nevytváří emise a napomáhá koloběhu živin; v případě půdy nevede k jejímu utužování a poklesu četnosti edafonu.

Co se týče energie, je sušený zvířecí trus využíván pro topení (Asie, Latinská Amerika) a výrobu bioplynu (ten nahrazuje fosilní paliva, dřevo a dražší zdroje energie, které zatěžují životní prostředí významně více). Bioplyn slouží k vytápění, osvětlení, čerpání a ohřevu vody (Mearns, 1997).

2.7.2 Negativní vliv chovu hospodářských zvířat na životní prostředí

Mezi látky, které se z chovů hospodářských zvířat dostanou do životního prostředí, patří: oxidy uhličitý a uhelnatý, oxidy dusíku, dusičnany, dusitany, fosfáty, amoniak, metan, aminy, amidy a těžké kovy (Sommer, 1998). Nejvýznamnějším negativním vlivem chovu hospodářských zvířat na životní prostředí je vylučování nestrávených živin ve fekáliích (Patterson, 1997).

S fekálními odpady se vážou ekologické problémy spojené s emisí dusíku a uhlíku do atmosféry a pronikání fosforu a dusíku do povrchových i podzemních vod. Dochází k biodegradaci organické hmoty a eutrofizaci vod, a tím k jejich znečištění (Wit et al., 1997).

Stejně tak jako může být hnůj prospěšný, může být také škodlivý; především při jeho nadbytku (v intenzivních velkochovech, kde je velká produkce výkalů a také významná změna ve složení krmiva – oproti chovům malým a extenzivním - a tím i obsahu látek ve výkalech) (Živočišná výroba a životní prostředí v Evropě, 1995).

Cestou k zabránění škodlivým účinkům metabolických odpadů z chovu zvířat je řádně využívat fekální odpady zvířat ke zvýšení úrodnosti půdy v souladu se zásadami ochrany povrchových a podzemních vod, a tím zabránit ekologickému znečišťování a plýtvání hodnotnými zdroji tak, aby nemusely být nahrazovány průmyslovými výrobky.

2.7.3 Vliv prvků a sloučenin spjatých s chovem hospodářských zvířat na životní prostředí

Vlivem chovu zvířat dochází k uvolňování mnohých prvků a látek do životního prostředí. Jejich vliv může být pozitivní i negativní. Je velice složité u jednotlivých ukazatelů určit jejich prahové hodnoty.

2.7.3.1 Dusík

Anorganický dusík je za aerobních podmínek přeměňován na dusičnany (nitráty), jež se - pokud nejsou absorbovány rostlinami - dostávají do povrchových a podzemních vod. Voda s nadlimitním obsahem dusičnanů přestává být pitnou. Pakliže se dusíkaté sloučeniny dostanou do povrchových vod, dochází k jejich eutrofizaci. Ta se projevuje nadměrným růstem sinic a řas, které spotřebovávají více kyslíku, jenž pak chybí rybám a dalším vodním živočichům.

Za anaerobních podmínek jsou nitráty přeměňovány na plynný dusík, který je neškodný (je většinou součástí zemské atmosféry). Ale proces, při kterém vzniká (denitrifikace), přispívá k ničení ozonové vrstvy. Dochází totiž k tvorbě vedlejších škodlivých produktů (např. oxidu dusného), jež s ozonem reagují a přispívají tak ke zmenšování ozonové vrstvy atmosféry.

2.7.3.2 Fosfor

V běžném množství je neškodný, ale přehnojováním vzniká v půdě jeho nadbytek, a tím dochází k jeho vyluhování, což má za následek eutrofizaci vod ve větším měřítku než v případě sloučenin dusíku.

2.7.3.3 Těžké kovy

Stejně jako u fosforu se těžké kovy dostávají do koloběhu živin mezi hospodářskými zvířaty a životním prostředím v důsledku přehnojování. Významnými těžkými kovy jsou měď, zinek a kadmium, které do hnoje přecházejí z krmiva hospodářských zvířat. Vliv nadměrného přísunu těžkých kovů je velice negativní jak na zdraví zvířat, tak člověka a rostlin (Wit et al., 1997).

2.7.3.4 Emise plynné a pachové

Z této skupiny látek přítomných v prostředí má velký význam oxid uhličitý, sirovodík, amoniak a metan, které se podílejí na vzniku skleníkového efektu (Fišer, Sedláček, 1998).

Největší riziko však představuje amoniak s metanem (Konopásek, 1995).

Oxid uhličitý se do ovzduší dostává dýcháním, popřípadě přímotopnými systémy ve stájích. Sirovodík a metan vznikají v hnoji, který leží delší dobu nahromaděný na jednom místě, například v jímkách na kejdu či v hluboké podestýlce (Socher, 1996).

Hlavním producentem amoniaku (kolem 90% z celkového množství uvolněného do životního prostředí činností člověka) je zemědělství (Fišer, Sedláček, 1998). Amoniak vzniká mikrobiologickou přeměnou močoviny z výkalů; tato přeměna probíhá za anaerobních podmínek (Socher, 1996). Škodlivost amoniaku se projevuje způsobováním eutrofizace vod, okyselováním prostředí a toxickými účinky na ekosystémy (Wit et al., 1997). Tyto negativní účinky se manifestují snižováním druhové diverzity rostlin a degradaci ekosystémů (Konopásek, 1995). Amoniak, přítomný ve stájích spolu s částicemi prachu a mikroorganismy ve vzduchu, má toxické účinky a působí negativně na zdraví lidí i zvířat (Wit et al., 1997), přičemž u zvířat prokazatelně vede ke snižování jejich užitkovosti (Béres, Mityók, 1997).

2.7.4 Možnosti ochrany životního prostředí před negativními vlivy z chovu hospodářských zvířat

Z hlediska ochrany životního prostředí je velice důležité snažit se o ustálení rovnováhy mezi konvenčním a ekologickým hospodařením. Ekologické zemědělství musí být podporováno tak, aby byly zemědělci nahrazovány ztráty vzniklé jeho šetrným způsobem hospodaření, který bere ohled na životní prostředí. Jen díky takové podpoře může být ekologický zemědělec schopný udržet se na trhu v konkurenci s konvenčním (Steinfeld et al., 1997).

Právě ekonomika je největším problémem ochrany životního prostředí, protože výkupní ceny živočišných výrobků neodrážejí ekologické výdaje spojené s jejich produkcí. Ekonomika tak ignoruje přírodní zdroje a ekologické souvztažnosti

i přesto, že právě přírodní zdroje a zdravé životní prostředí udržují ekonomickou výrobu a určitý blahobyt lidí (Mearns, 1997).

Termín *ekonomie životního prostředí* bohužel není v českém prostředí příliš využíván. Ekologická ekonomie se zabývá interakcí mezi lidskou společností a ekosystémy. Souvisí s lidským jednáním a vychází z poznatků jiných vědních oborů, které se zabývají například znečišťováním životního prostředí (chemie, biologie) a vlivem znečištění na člověka (lékařství). Na základě těchto informací vyhledává důvody vzniku znečištění, dále faktory, jež ovlivňují rozhodování výrobců a spotřebitelů, a snaží se zodpovědět otázku, jakou roli zde hraje veřejný sektor. Příčiny shledává v tržních selháních, neefektivní veřejné politice, transakčních nákladech a selháních vlády. Výsledkem těchto studií ekonomie životního prostředí jsou návrhy řešení zjištěných problémů nebo změn institucionálního uspořádání, a to takových, jež by umožnily chránit životní prostředí bez zásahů veřejné autority (Slavíková, Vejchodská, Slavík et. al, 2012).

Prostřednictvím legislativních, ekonomických a výchovných nástrojů lze působit na zemědělce, zpracovatele i spotřebitele, a tím zamezovat negativním vlivům působícím na životní prostředí (Vondrášková, 1998). Například zavedením norem, tržních povolení, kvót, zdanění, podpor, grantů, levnějších úvěrů, výchovy spotřebitelů a výrobců (Upton, 1997).

Právě stát má prostřednictvím environmentální politiky (souboru opatření, organizací a institucí zastřešeného státem) dostatečnou autoritu k rozhodování o ochraně životního prostředí v rámci celé společnosti. Je nositelem, garantem a tvůrcem regulace. Environmentální politika má tyto nástroje: pozitivní stimulace (prostřednictvím finančních výhod jsou odměňovány subjekty, které jsou ochotny chránit životní prostředí nad rámec legislativních povinností; jde například o daňová zvýhodnění, subvence), negativní stimulace (motivují ke snižování znečišťování prostřednictvím zpoplatnění nežádoucího chování, například pokutami, sankcemi, daněmi, poplatky a náhradami škod), dále nástroje administrativní (jasně určují požadavky na chování subjektů tak, aby braly ohled na životní prostředí; například zákazy, příkazy, limity a kvóty), ekonomické (ovlivňují prostředí trhu, například daněmi, poplatky, obchodovatelnými povoleními) a dobrovolné (z vlastní iniciativy; je to např. ekologické značení produktů, design) (Slavíková, Vejchodská, Slavík et. al, 2012).

Co se týká nakládání s metabolickými odpady zvířat, jsou zavedena například tato pravidla: zákaz vypouštění těchto odpadů do povrchových vod, udržování dostatečné vzdálenosti skladování těchto odpadů od vodních toků (v zájmu eliminace jejich možného znečištění) a objektů bydlení (v zájmu minimalizace nežádoucích pachů). Dále kontrola chovů, různé technické protokoly pro skladování a aplikaci hnojiv a přípravků na ochranu rostlin (Wit et al., 1997).

Problematika ochrany vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů (mezi něž jsou počítána též statková hnojiva, včetně výkalů a moči pasených zvířat) je v rámci EU řešena Směrnicí Rady č. 91/676/EHS. Do české národní legislativy je tato tzv. „nitratová směrnice“ implementována některými ustanoveními zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) a zákona č. 156/1998 Sb., o hnojivech, pomocných půdních látkách, pomocných rostlinných přípravcích a substrátech a o agrochemickém zkoušení zemědělských půd (zákon o hnojivech), a jeho prováděcích vyhlášek, zejména vyhlášky MZe č. 474/2000 Sb., o stanovení požadavků na hnojiva, a vyhlášky MZe č. 377/2013 Sb., o skladování a způsobu používání hnojiv. Dále ustanoveními nařízení vlády č. 262/2012 Sb., o stanovení zranitelných oblastí a akčním programu, a vyhlášky MŽP č. 450/2005 Sb., o náležitostech nakládání se závadnými látkami a náležitostech havarijního plánu, způsobu a rozsahu hlášení havárií, jejich zneškodňování a odstraňování jejich škodlivých následků („havarijní vyhláška“), která ukládá zemědělcům povinnost vypracovat a dát příslušnému vodoprávnímu úřadu schválit havarijní plán zemědělského podniku; součástí havarijního plánu je též lokalizace tzv. polních hnojišť, tedy míst pro dočasné (nejdéle na dobu 24 měsíců) ukládání mrvy či hnoje před jejich aplikací na zemědělské pozemky. Do zranitelných oblastí, stanovených nařízením vlády č. 262/2012 Sb. patří i řada katastrálních území na Českokrumlovsku (Nitrat.cz, www.nitrat.cz).

Důraz je kladen na informovanost a výchovu spotřebitelů a výrobců. Především výrobci by si měli na základě informací o vlivech jejich činnosti na životní prostředí uvědomit ekologické škody způsobené intenzivní výrobou a snažit se zavádět méně intenzivní výrobní metody a ekologický způsob zemědělství (Upton, 1997).

2.7.5 Chov koní v ekologickém zemědělství

Jak v ČR, tak v Evropě, je ekologické zemědělství uznávanou a právními předpisy definovanou metodou hospodaření. Produkty ekofarmy jsou výrobky v kvalitě BIO či EKO (v některých členských zemích EU jsou označovány jako „produkty organického zemědělství“). Základem ekologického zemědělství je šetrné hospodaření v krajině, jehož ekonomické znevýhodnění vůči konvenčnímu způsobu hospodaření je kompenzováno dotacemi. Ekologické zemědělství je přínosné pro zachování kulturní krajiny a udržení osídlenosti venkova. K jeho největšímu nárůstu došlo v rámci „starých“ členských zemí EU ve druhé polovině devadesátých let dvacátého století, ve východoevropských státech se počet ekofarm prudce zvyšuje od data jejich vstupu do EU.

Oproti konvenčnímu zemědělství bere ekologické větší ohled na přírodu a chovaná zvířata, která v konvenčním způsobu hospodaření dost často fyzicky psychicky trpí, což mívá za následek např. sníženou plodnost a užitkovost, nižší kvalitu produktů, krátkověkost. V konvenční rostlinné výrobě dochází ke snížení úrodnosti půdy a vitality pěstovaných rostlin. Konvenční zemědělství exploatuje neobnovitelné zdroje, kontaminuje povrchové a podzemní vody a snižuje biodiverzitu, což vše vede k poklesu kvality zemědělských produktů (Šarapatka, Urban, 2006).

Hlavním cílem konvenčního zemědělství je zajištění vysoké produkce. Toho dosahuje prostřednictvím zvyšujících se vstupů materiálů a energií (závlahová voda, hnojiva, pesticidy, moderní technologie, hybridní osiva, transgenní organismy - GMO, agrochemikálie). Jelikož tyto vstupy pocházejí z neobnovitelných zdrojů, nemůže být tento systém udržitelný (Šarapatka, Urban, 2003).

Ekologické zemědělství vzniklo v zájmu ochrany rostlin, živočichů a životního prostředí, s cílem zachovat udržitelnost a životaschopnost přírodních zdrojů. Jde o hospodaření, které je v souladu s přírodou, při zachování soběstačnosti podniku prostřednictvím vazby mezi rostlinnou a živočišnou produkcí, ornou půdou a trvalými travními porosty. Tento systém více respektuje ochranu přírody a krajiny.

Ekologické zemědělství oproti konvenčnímu přináší více pozitivních efektů na přírodu a krajinu, zachovává vysokou diverzitu volně žijících živočichů a planě rostoucích i pěstovaných plodin. Půda ekofarm jako nejdůležitější prvek rostlinné výroby má vyšší obsah organických látek, větší oživení půdními organismy a vyšší

biologickou aktivitu. Ekofarmy dbají na ochranu přírodních zdrojů, zamezují kontaminaci povrchových a podzemních vod, mají nižší spotřebu energie a poskytují pohodu (welfare) chovaným zvířatům, včetně péče o jejich zdraví. To vše vede k udržitelnosti tohoto systému a produkci kvalitních výrobků. Ekologické zemědělství má tedy mnoho environmentálních efektů (ochrana půdy, vod, biodiverzita, ochrana biotopů) (Šarapatka, Urban, 2006).

Chov koní v ekologickém zemědělství podléhá stejně jako chov jiných hospodářských zvířat nařízení Rady (ES) 834/2007 a nařízení Komise (ES) 889/2008, jež jsou do české národní legislativy implementovány novelou zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a jeho prováděcími předpisy. Koně musí mít přístup na volné pastviny a výběhy. Počet kusů ve stádě je limitován výměrou pastviny, a to tak, aby byl zajištěn vyvážený poměr živin (dusíku, fosforu a draslíku) v půdě. Chovat by se měla plemena místní, protože ta jsou nejlépe adaptovaná na podmínky, v nichž ekofarma hospodaří (Ekologické zemědělství: vysokoškolská učebnice, 2007).

Jsou to např. českomoravský belgický kůň, slezský norik, rakouský norik norický kůň, český teplokrevník, moravský teplokrevník, rakouský teplokrevník, slovenský teplokrevník, kůň Kinského, starokladrubský kůň a též tzv. primitivní plemena, tj. hafling, hucul, fjordi, ponyové a kobové (Šarapatka, Urban, 2005).

Koně v ekologickém režimu chovu musí být krmeni pouze ekologickými a přírodními krmivy (hříbata mohou být napájena pouze mateřským mlékem, umělé náhražky jsou zakázané). Krmná dávka musí obsahovat minimálně 60% vlákniny v sušině. Co se týká veterinární péče, je největší důraz kladen na prevenci. Pokud však zvíře onemocní nebo se zraní, jsou přednostně použita přírodní léčiva (fytoterapeutika, homeopatika); pakliže je tato léčba neúčinná, mohou být použita antibiotika a alopatické přípravky, ve výjimečných případech i hormonální (Ekologické zemědělství: vysokoškolská učebnice, 2007).

3 Cíl práce

Cílem práce bylo porovnat ekonomické, sociální a environmentální souvislosti chovu koní v zájmových chovech a na zemědělských farmách hospodařících v oblasti Českokrumlovsko. Porovnány byly farmy reprezentující typicky každý ze tří výše uvedených managementů chovu koní (kapitola 2.3).

Výstupem práce by mělo být zjištění, zda se managementy (strategie) chovu koní liší v ekonomických, sociálních a environmentálních souvislostech, a pokud ano, tedy jak, a zda je některý z těchto managementů výhodnější (z hlediska všech tří typů souvislostí, anebo dvou, anebo jednoho).

Přítom mezi ekonomické souvislosti je možno zahrnout i skutečnost, že koně žijící trvale na pastvinách v přirozených (nebo přirozeným blízkých) větších skupinách (stádech) jsou fyzicky i psychicky zdravější než koně chovaní v objektech individuálně nebo v malých skupinách (v nichž se zhusta projevují různé aberace chování, tzv. zlozvyky). Jelikož pastevní způsob chovu (365/7/24) lépe odpovídá přirozeným potřebám koní zděděným po divokých předcích (je třeba si uvědomit, že časový úsek cca 5.500 let, po který jsou koně domestikováni, je kratší než doba potřebná ke speciaci, tj. vzniku nového druhu savce), a tedy i požadavkům welfare, lze očekávat, že tento management se projeví lepšími hospodářskými výsledky farmy či zájmového chovu.

Na straně výdajů totiž budou nižší náklady na péči o kopyta koní (koně trvale se pohybující na pastvinách zpravidla není nutno kovat a při vhodném povrchu terénu v pastevním areálu dochází takřka neustálým pohybem pasoucích se koní k přirozenému obrušování dorůstající rohoviny, takže korektury kopyt je možno provádět méně často než u koní chovaných ve stávkách), nižší náklady na veterinární léčiva a zákroky (podle předpokladu, že koně žijící v podmínkách blízkých přirozeným jsou fyzicky i psychicky zdravější), nižší náklady na výrobu a dopravu krmiva – pasoucí kůň se „obslouží“ sám, není třeba mu zelenou píci nasekat a dopravit do žlabu a v té části roku, kdy se krmí konzervované objemné krmivo, stačí dopravit balíky sena do krmiště v pastevním areálu, není třeba je rozdrůžovat a krmné dávky individuálně vozit či nosit do boxů.

Nižší budou i případné osobní náklady (mzdy aj.), neboť pastevní management 365/7/24 vyžaduje menší počet pracovních sil než ustájení koní ve stávkách či ustájení kombinované: odpadá při něm např. mistování či kydání mrvy z boxů či hal a další práce s mrvou a hnojem; nákup podestýlky, její uskladnění a manipulace s ní; vyvádění koní z boxů či hal do výběhu či na pastvinu a zpět; provádění kontrol, aby se k sobě nedostali koně, kteří se vzájemně napadají (u stáda paseného v režimu 365/7/24, jehož členové jsou na sebe zvyklí, se agresivní chování omezuje pouze na naznačované).

Kromě toho platí předpoklad, že v pastevním chovu 365/7/24 budou nižší i náklady na údržbu pastvin, neboť odpadá nutnost jejich přihnojování. Je-li dodrženo optimální zatížení pastvin tzv. dobytčími jednotkami koní (0,4 - 0,6 DJ/ha), jsou dostatečným zdrojem dusíku a dalších živin moč a výkaly pasených koní (máme-li na mysli pastevní porost složený z travin). Výkaly je nutno rozprostřít po ploše pastevního areálu vláčením či smykováním, tento agrotechnický úkon se však musí provádět na všech pastvinách, ať jsou paseny v jakémkoli managementu; nejde tedy o vícenáklad.

Pro porovnání různých managementů chovu koní je podstatný také účel chovu, tj. zda je chov zdrojem obživy či je provozován jako zájmová činnost. S tím souvisí i počet koní v chovu: pokud má člověk chov koní pouze jako hobby (koníček), je pravděpodobné, že chová méně koní, a to jen koně pro svou vlastní potřebu; je-li však chov koní zdrojem obživy chovatele, popř. dalších osob, ať již rodinných příslušníků a přátel, nebo i zaměstnanců, a koně jsou využíváni k jezdeckým lekcím, k prodeji hříbat či vyšších věkových kategorií, k plemenitbě a prodeji dalších produktů chovu, např. koňského hnoje, lze očekávat, že takové chovy budou početnější. U chovů koní „na IČO“ lze také očekávat další podnikatelské činnosti na ně navázané, např. ubytování či půjčování rekreačního vybavení.

Mezi ekonomické aspekty chovu koní patří eventuality, zda chovatel získává nějaké dotační podpory na svůj chov či ne. Pokud ne a chová koně jako svůj koníček, naskytá se otázka, z čeho čerpá peníze na chod chovu. Pakliže je chov koní i zdrojem příjmů, je třeba posoudit, je-li rentabilní, anebo ztrátový; dále jaké reklamní prostředky používá chovatel (majitel farmy), aby nalákal klientelu, popř. zda má zavedený jezdecký klub, na jehož chod přispívají jeho členové (ať již nehonorovanou prací nebo finančními příspěvky), a tím má podnik zajištěné pravidelné příjmy.

Otázka nákladovosti chovu koní s ohledem na zajištění jejich výživy, tj. zda chovatel produkuje vlastní krmivo (seno, senáž, jadrná krmiva), anebo ho musí nakupovat, byla již zmíněna výše. V úvahu je nutno vzít i náklady na údržbu a opravy, popř. obnovu zázemí podniku (stájí, jízďáren, přístřešků, sedel, strojů aj.).

V oblasti veterinární péče jsou pravidelnými výdaji opakující se úkony jako vakcinace koní proti tetanu a chřipce koní (u všech chovaných koní), popř. proti trichofytóze (u koní přicházejících do styku s koňmi z jiných chovů, např. u klisen připouštěných v rámci přirozené plemenitby v místě chovu hřebce) a hřebčí nákaze (u plemenných hřebců), vyšetření na infekční anémii koní (u koní starších 12 měsíců

a přemísťovaných mimo území kraje, u plemenných hřebců před odběrem spermatu), a infekční metritidu klisen (u plemenných hřebců a klisen připouštěných v rámci přirozené plemenitby).

Neznámou nákladovou položkou jsou případné vyšší výdaje na odčervení koní pasených v systému 24/7. Obecně se uvádí, že rozprostřením výkalů po pastvině při jejich smykování dojde současně k rozptýlení vajíček nematodů a dalších invazních stádií parazitů koní po ploše pastevního areálu. Stále pasení koně by tudíž měli mít více parazitů než koně ustájení ve stabách, a jejich chovatelé by tedy měli mít vyšší výdaje na antiparazitární léčiva.

V případě infekce koní v 16 z 23 sledovaných chovů v ČR mikrosporidii druhů *Enterocytozoon bieneusi* a *Encephalitozoon cuniculi* však byla statisticky vyšší prevalence u obou druhů mikrosporidií prokázána ve stájových chovech oproti chovům pastevním (Wagnerová, 2015).

Dále je třeba uvážit, že mezi většinou parazitů hospodářských zvířat v ČR a jejich hostiteli se ustálí rovnováha (v organismu hostitele). Z evolučního hlediska totiž není výhodné, aby parazit svého hostitele zabil nebo závažně oslabil, a přišel tak o optimální prostředí ke svému životu (výjimku představují parazité, v jejichž životním cyklu se střídá více hostitelů a některé přenosy ontogenetických stádií parazita vyžadují, aby další hostitel předchozího zabil a pozřel; např. toxoplazmy ovlivňují chování svých mezihostitelů tak, aby se stali snadnější kořistí konečných hostitelů, tj. kočkovitých šelem, v případě lidí pak toxoplazmy ovlivňují jejich chování směrem k rizikovějšímu) (Flegr, 2013)

Někteří parazité jsou dokonce svému hostiteli prospěšní. Např. o škrkavkách je známo, že vyvolávají imunitní reakci, která vede ke zvýšené aktivitě makrofágů přítomných v hnědé tukové tkáni (tento typ imunitních buněk působí v organismu protizánětlivě) a ke zvýšení jejich počtu, což má na zdraví hostitele pozitivní vliv. Léky obsahující proteiny tasemnic jsou testovány pro humánní léčbu Crohnovy nemoci (Su, Chen et al., 2018).

Rovnováha mezi parazitem a hostitelem se přirozeně ustálí ve zdravém organismu. Jsou-li tedy koně ustájení trvale v pastevním areálu zdravější než koně ustájení ve stabách, neměl by se častější kontakt trvale pasených koní s invazními stádii parazitů přítomnými v pastevním areálu na jejich zdraví negativně projevit, a není tudíž třeba tyto koně častěji odčervovat. Ideální stav, tj. kůň zcela bez parazitů,

je v chovu nedosažitelný, ať již jde o chov kteréhokoli z výše zmíněných managementů.

Mezi environmentální souvislosti chovu koní lze zahrnout zatížení půdy chovanými zvířaty. Jak již bylo zmíněno, mělo by se v chovu koní pohybovat v rozmezí 0,4 - 0,6 DJ/ha. Takové zatížení je ideální a nedochází při něm k přesycování půdy živinami obsaženými ve výkalech a moči pasených koní a ke znehodnocování pastevního porostu, resp. travního drnu pošlapáním. Dále sem patří vliv chovu koní na životní prostředí z pohledu nakládání s hnojem a souvisejícím způsobem podestýlání, znečišťování povrchových vod (pasením v těsné blízkosti vodních toků, napájení a plavení ve vodních tocích a nádržích), dopad stavby potřebných budov (stájí, jízdáren, přístřešků) na krajinný ráz a vodní režim v místě, způsob hospodaření (konvenční, ekologický). Dá se tudíž předpokládat, že i z pohledu environmentálního dopadu chovu koní na životní prostředí bude chov koní na pastvinách (365/7/24) nejlepší z možných variant.

Co se týká sociálních souvislostí chovu koní na Českokrumlovsku, zajímalo nás pohlaví respondentů a jejich věk, dále zda v rámci svého chovu (farmy) zaměstnávají „cizí“ osoby, anebo zda zvládají chov vlastními silami (popř. silami členů rodiny, přátel, kamarádů), a zda mají v rámci okruhu rodiny či přátel a kamarádů osobu, které budou moci chov (farmu) předat při odchodu na odpočinek, anebo zda budou nuceni chov (farmu) prodat či předat „cizím“ lidem.

Otázka na zaměstnance směřovala i k poznání, jak chovatelé koní přispívají k zaměstnanosti v okrese, přičemž u chovatelů-podnikatelů je zřejmé, že zaměstnávají přinejmenším sami sebe, tudíž že nehledají uplatnění na trhu práce. Smyslem otázky bylo též prokázat souvislost mezi managementem chovu koní a počtem zaměstnanců (jak již bylo výše řečeno, nejvíce zaměstnanců potřebuje chov koní v individuálních boxech, nejméně chov „trvale na pastvinách“, tj. systém 365/7/24).

Jedním z možných výstupů práce tak může být závěr, že koně chovaní trvale na pastvinách jsou sice „nevýhodní“ z hlediska sociálních souvislostí (tento management chovu vyžaduje méně práce, a tudíž méně pracovníků-zaměstnanců nežli zbývající dva), jejich lepší psychická kondice však má na následek, že tyto koně jsou klinicky zdravější a „výhodnější“ ekonomicky, protože vyžadují méně výdajů/nákladů na preventivní i léčebnou veterinární a podkovářskou péči. Rovněž lze očekávat, že management chovu koní trvale se pohybujících na pastvinách je „výhodnější“ i z hlediska environmentálního, pokud je dodrženo optimální zatížení

pastvin tzv. dobytčími jednotkami, aby nedocházelo k ničení travního drnu a vyšlapávání holých míst.

Na všechny tři aspekty chovu koní byla zaměřena otázka, zda respondenti poskytují nějaké služby pro veřejnost (např. v rámci agroturistiky, hiporehabilitace, rekreačních vyjížděk, výcvikových lekcí pro jezdce, „koňských“ dětských táborů, ubytování se stravováním, půjčování rekreačních pomůcek a náčiní, popř. sportovního vybavení).

Do téhož okruhu patří dotaz na okolí chovu (farmy), tj. zda zahrnuje atraktivitu, jež mohou „nalákat“ návštěvníky: např. naučné stezky, chráněná území přírody, rozhledny, technické a kulturní památky, neboť tyto zajímavosti zvyšují pravděpodobnost návštěvy chovu koní (farmy) potenciálními zákazníky. Má-li chov (farma) nějakou aktivitu či službu navíc (např. jezdecký klub, pronájem jízdárny či kolbiště, provozování lyžařského vleku), poskytuje mu to konkurenční výhodu a zvyšuje pravděpodobnost, že klienti budou tento chov (farmu) vyhledávat častěji nebo opakovaně. K tomuto okruhu otázek lze zařadit také dotaz na existenci a způsob reklamy a propagace chovu (farmy).

Je-li k chovu (farmě) přidružen jezdecký klub, jehož členy mohou být i děti a mládež, jde o významný sociální přínos regionu, protože takový klub představuje volnočasovou aktivitu dětí a mládeže, která je natolik náročná (z hlediska objemu fyzické práce i objemu volného času během dne i týdne, někdy i objemu finančních prostředků), že zabraňuje členům klubu v tom, aby se nudili a vyhledávali společensky nežádoucí aktivity (např. hazard, užívání tabáku, alkoholu a jiných drog, členství v pouličních gangech).

4 Materiál a metodika

Na základě literární rešerše byly objasněny klíčové pojmy a vytvořen teoreticko-metodologický základ pro vlastní šetření. V praktické části byla provedena v modelovém území případová studie a následná komparace chovů koní (zemědělských farem) z ekonomického, sociálního a environmentálního hlediska. Na základě výběru chovů (farem) podle výše zmíněného kritéria byly shromážděny potřebné údaje o farmách. Údaje byly získávány jednak z veřejně dostupných zdrojů, jednak prostřednictvím dotazníků, popř. strukturovaných rozhovorů s majiteli či provozovateli farem v době od 9. 4. 2018 do 20. 4. 2018. Celkem byla získána a

kvalitativně vyhodnocena data od 12 respondentů (i když bylo rozesláno 84 dotazníků). Tento technický handicap byl kompenzován technikou zúčastněného pozorování autorky diplomové práce, neboť sama má zkušenost s chovem koní. Nakonec proběhlo vlastní porovnání všech tří typů farem (managementu chovu) s ohledem na ekonomické, sociální a environmentální souvislosti jejich činnosti.

Pracovní postup byl třístupňový:

1. výběr chovů (farem) podle výše zmíněného kritéria
2. shromáždění následujících údajů o farmách zařazených do výzkumu
  - jejich situování v krajině s přihlédnutím ke skutečnosti, zda jde o krajinu urbanizovanou, nebo přírodě blízkou, zda je farma situována přímo v sídle (a pokud ano, o jak velké sídlo jde), anebo mimo sídlo, zda jsou či nejsou v jejím blízkém okolí průmyslové podniky, turistické atraktivity (kulturní a technické památky, rozhledny, zvláště chráněná území přírody, historické stavby a lokality památkově nechráněné, ale turisty navštěvované, naučné stezky, cyklotrasy, hipostezky, trasy pro běžkaře, lyžařské areály, možnosti koupání a vodní rekreace apod.)
  - počty chovaných koní a jejich bližší charakteristiky (plemeno, pohlaví, věk, původ), management (strategie) chovu, účel chovu (plemenitba, odchov a prodej hříbat, ročků, dvouročků, tříročků, koní obsednutých, zaučených v tahu nebo již dosáhnuvších významnějších sportovních či pracovních výsledků, agroturistika, hiporehabilitace, výcvik jezdců, ustájení cizích koní, zapůjčování sportovních potřeb a areálů pro práci s koňmi atd.)
  - počty pracovníků (z toho neplacených členů rodiny, přátel, dobrovolníků, členů jezdeckého klubu apod. a pracovníků pracujících za úplatu/mzdu celoročně či sezónně)
  - ekonomické ukazatele chovu (příjmy/výnosy, výdaje/náklady, pokud možno strukturované podle kapitol), dále zda jsou některé služby farmy poskytovány bezplatně (hiporehabilitace apod.)
  - sociální skladba obyvatel v blízkém sídle (míra nezaměstnanosti, sociálně vyloučení)
  - environmentální příležitosti v okolí farmy a důsledky jejího provozu na životní prostředí
  - zda jde o farmu hospodařící konvenčně nebo podle zásad ekologického zemědělství (pokud ano, jak dlouho a zda se její ekonomická situace v relaci

s obdobím, kdy ještě hospodařila konvenčně, zlepšila či zhoršila a zda skutečnost, že se stala ekofarmou, zlepšila její image na veřejnosti a zvýšila počet klientů využívajících její služby související s chovem koní)

- jaké formy propagace a reklamy farma využívá (vlastní webové stránky, inzerce, tiskoviny nabízené v místních či regionálních kulturních a informačních centrech), a pokud je využívá, s jakou odezvou (kolik procent klientů projevilo zájem o služby farmy v důsledku takovéto propagace a reklamy)

Údaje byly získávány jednak z veřejně dostupných zdrojů, jednak prostřednictvím dotazníků, popř. strukturovaných rozhovorů s majiteli či provozovateli farem.

3. porovnání všech tří typů farem (managementu chovu) s ohledem na ekonomické, sociální a environmentální souvislosti jejich činnosti.

5 Výsledky a diskuse

Získané výsledky výzkumu byly vyhodnoceny podle Hendla (2005) jako kvalitativní výzkum (jsou tedy obecného charakteru, nedosáhlo se jich prostřednictvím statistických metod ani jiných způsobů kvantifikace). K jejich interpretaci došlo prostřednictvím dotazníků a rozhovorů s chovateli koní na Českokrumlovsku a informací získaných z veřejně dostupných zdrojů. Mají tedy funkci obecného popisu situace.

Dotazník byl vytvořen prostřednictvím internetového odkazu, který byl prostřednictvím elektronické pošty zaslán 84 respondentům, tedy chovatelům koní, kteří mají svůj chov situovaný v okrese Český Krumlov. Ze zasláných dotazníků se vrátilo 10 (tj. 11,9%) vyplněných. V rámci šetření byly provedeny dva rozhovory. Skládaly se, stejně jako dotazníky, z 32 otázek, u kterých byly uvedeny varianty odpovědí k označení, přičemž u většiny otázek bylo možno zvolit více variant odpovědí než jednu. Celkem se šetření zúčastnilo 12 subjektů z 84, tj. 14,3%.

Otázkami (v dotazníku nebo rozhovoru) však nebyly pokryty všechny okruhy údajů zmíněných v kapitole 4, neboť dotazník by příliš nabyl na objemu a složitosti, což by mohlo od jeho vyplnění odradit více subjektů.

Výsledky šetření byly anonymizovány. Kompletní dotazník je k nahlédnutí v kapitole 8.3 Přílohy.

5.1 Zjištěný management chovu koní

Základní otázkou byl způsob ustájení koní. Pouze jeden chovatel (tj. 8,3% respondentů) využívá boxový systém ustájení koní, s jejich vyváděním mimo box jen na práci, eventuálně na krátký pobyt ve výběhu.

Dva chovatelé (tj. 16,7% respondentů) drží část svých koní celoročně v boxu s každodenním vyváděním na pastvu (na několik hodin, jde tudíž o kombinovaný způsob ustájení). Druhou část svých koní tito chovatelé pasou v managementu 365/7/24.

Další 2 chovatelé (tj. 16,7% respondentů) mají koně ustájené kombinovaným způsobem (tedy v boxu s vyváděním do výběhu na několik hodin, případně na práci) v zimě, kdežto ve vegetačním období jsou koně nepřetržitě venku (management 24/7).

Sedm chovatelů (tj. 58,3% respondentů) chová koně v managementu celoročního pobytu na pastvině (systém 365/7/24). Přičteme-li k nim výše uvedené 2 chovatele, kteří mají takto ustájenou část svých koní, dojdeme k výsledku, že zcela nebo částečně využívají management (365/7/24) tři čtvrtiny respondentů.

Management chovu koní respondentů přehledně ukazuje tabulka č. 8, v níž jsou respondenti seřazeni sestupně podle počtu chovaných koní a výměry obhospodařované zemědělské půdy (resp. výměry pastvin):

<i>Typ chovu</i>	<i>Typ ustájení koní</i>	<i>Počet koní</i>	<i>Výměra z. půdy</i>	<i>Seno senáž</i>	<i>Systém hospodaření</i>	<i>Rentabilita</i>
P	A	30	57 ha	V	E	ne
P	část koní A, část B	24	60 ha	V	K	Ano
P	část koní A, část B, část C	20	600/20*	V	E	Ne
P	A	16	150 ha	V	E	Ne
P	A	5	17,8 ha	N	K	Ne
Z	A	3+10	30 ha	V/N	E	Neví
Z	B	3+6	12 ha	V/N	K	Ne
Z	VO: A, MO: B	5	3 ha	N	-	Ne
Z	A	4	6 ha	N	K	Ne
Z	A	4	3-4 ha	N	-	Ne
Z	A	3	4 ha	N	E	Neví
Z	VO: A, MO: C	2	3 ha	N	K → E	Neví

Tabulka č. 8: Management chovu koní respondentů (Zdroj: dotazníkové šetření, 2018 Vysvětlivky:

typ chovu – P = podnikatelský, Z = zájmový

typ ustájení – A = celoročně nepřetržitě (365/7/24), nebo sezónně (7/24) nepřetržitě na pastvinách

B = individuální boxové s denním vyváděním koní na pastvinu či do výběhu

C = skupinové v hale (volné stáji)
 MO = mimovegetační období
 VO = vegetační období
 výměra zemědělské půdy - * 600 ha celková výměra, 20 ha pastvin pro koně
 seno, senáž – N = vlastní produkce žádná nebo nedostatečná, zcela nebo částečně
                     nákup
                     V = vlastní výroba dostačující
 systém hospodaření – E = ekologické zemědělství
                             K = konvenční zemědělství
                             K → E = respondent hodlá během 2-3 let přejít na ekologické
                                     zemědělství.
 rentabilita – ano = chov koní je rentabilní
                     ne = chov koní není rentabilní

Z tabulky je zřejmé, že všichni respondenti, kteří chovají koně jako podnikatelé, používají u všech (3 respondenti) nebo části (2 respondenti) svých koní pastevní ustájení s nepřetržitým celoročním pobytem koní v pastevním areálu (typ ustájení 365/7/24). Z respondentů, kteří mají koně v zájmovém chovu, používají tento typ ustájení čtyři (57,1%), dva respondenti (28,6%) ho používají pouze ve vegetačním období a jeden (14,3%) ho nepoužívá vůbec. Všichni respondenti, kteří hospodaří v systému ekologického zemědělství, nebo hodlají v časovém horizontu 2-3 let zahájit přechodné období k ekologickému zemědělství, chovají koně v pastevním managementu (365/7/24). Všichni respondenti, kteří způsob ustájení 365/7/24 nepoužívají, nebo ho používají jen částečně, nakupují všechnu nebo část konzervované píce a současně buď nemají přehled o hospodářských výsledcích svého chovu koní, anebo jej jejich chov ztrátový.

5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů

Převážně ekonomických aspektů chovu koní se týkalo 16 otázek z 32 obsažených v dotazníku. Jejich smyslem bylo postihnout variabilitu velikosti chovů koní i variabilitu činností (poskytovaných služeb aj.) jejich majitelů a zjistit, jakého druhu jsou výdaje a příjmy z chovu koní, popř. doprovodných aktivit.

Otázka: Účel chovu koní

Sedm respondentů (tj. 58,3%) chová koně v rámci zájmového chovu, pět respondentů (41,7%) v rámci podnikatelské činnosti, pouze 1 respondent (8,3%) však

má chov koní jako hlavní podnikatelskou činnost, ostatní čtyři (33,4%) jako činnost doplňkovou.

Hlavním finanční příjem 7 respondentů, kteří mají koně v zájmovém chovu, je různorodý: 1 respondent uvedl rodičovský příspěvek + pronájem chalupy + projekční a zemědělskou činnost, 1 respondent je OSVČ působící v odvětví reklamy a administrativy, 1 respondent pobírá starobní důchod, 1 respondent pobírá invalidní důchod, 2 respondenti jsou zaměstnanci v zemědělském podniku (z toho 1 je zaměstnancem ekofarmy) a 1 respondent svůj hlavní zdroj příjmů neuvedl. Ze čtyř respondentů provozujících chov koní jako doplňkovou činnost k hlavní podnikatelské činnosti 1 respondent tuto hlavní činnost neuvedl, 1 respondent se zabývá agroturistikou, 1 respondent je jednatelem sdružení právnických osob podnikajících v ochraně rostlin a 1 respondent podniká v zemědělství (bez bližší specifikace).

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že cca 60% chovatelů koní na Českokrumlovsku je chová v zájmovém chovu a přibližně 40% v rámci svého podnikatelského záměru, a to jako fyzické osoby podnikající (žádná z oslovených právnických osob dotazník nevyplnila).

Porovnejme údaje zjištěné v rámci naší práce s údaji v centrálních registrech ČR:

Podle Ústřední evidence koní ČR bylo k datu 26. 3. 2018 na Českokrumlovsku evidováno 939 koní u 389 majitelů (tj. průměrně 2,4 koně na jednoho majitele), z nichž 307 (tj. 78,9%) vlastnilo koně v zájmovém chovu jako fyzické osoby nepodnikající a 82 (tj. 21,1%) vlastnilo koně „na IČO“, tj. buď jako fyzické osoby podnikající (73), anebo jako právnické osoby (9). Náš dotazník tedy vyplnilo relativně 2x více respondentů s podnikatelským chovem a 2x méně respondentů se zájmovým chovem koní, než odpovídá celkovému poměru těchto chovatelů koní na Českokrumlovsku.

Z uvedených 307 fyzických osob nepodnikajících vlastnilo 218 (tj. 71%) osob pouze jednoho koně, dalších 54 (tj. 17,6%) osob pouze 2 koně. Ze zmíněných 82 osob vlastnicích koně „na IČO“ jich 20 (tj. 24,4%) vlastnilo jen jednoho koně (z toho bylo 18 fyzických osob podnikajících a 2 osoby právnické).

Podle údajů na internetových stránkách ministerstva zemědělství (www.eagri.cz) bylo v roce 2017 na Českokrumlovsku 64 zemědělských podnikatelů (z toho 58 fyzických osob, 5 společností s ručením omezeným a 1 zemědělské

družstvo) žádajících o dotace v rámci *Jednotné žádosti* a chovajících koně v rámci podnikatelské činnosti. Tito podnikatelé chovali dohromady 470 koní (tj. průměrně 7,3 koně na jednoho zemědělského podnikatele), což představuje 50% všech koní registrovaných na Českokrumlovsku Ústřední evidencí koní ČR.

Komparaci vlastnických a ustájovacích vztahů ke koním na Českokrumlovsku v r. 2017- 2018 ukazuje tabulka č. 9:

Počet koní	FO zájmový chov	FO podnikatelský chov	PO	ZP-ŽD
1	218	18	2	8
2	54	13	3	10
3	17	11	1	9
4	9	6		11
5	2	2		3
6	3	6	1	5
7		2		1
8	1		1	2
9	1	2		1
10	1	2		1
11				1
12		1	1	1
13		1		
14		1		1
15		1		1
16				2
17	1	1		
18		1		
20				1
22		1		
23		1		
24		1		
25				1
26				1
30				1
32				1
33				3
34				1
35		1		
41		1		
Σ	307	73	9	64

Tabulka č. 9: Komparace vlastnických a ustájovacích vztahů ke koním na Českokrumlovsku v r. 2017- 2018 (Zdroj: dotazníkové šetření, 2018)

Vysvětlivky:

FO = fyzická osoba (údaje poskytnuty Ústřední evidencí koní ČR)

PO = právnická osoba (údaje poskytnuty Ústřední evidencí koní ČR)

ZP-ŽD = zemědělský podnik – žadatel o dotace (údaje dostupné na webu MZe)
u FO a PO údaj v řádku znamená počet vlastněných koní (bez ohledu na skutečnost, kde jsou ustájeni), u ZP-ŽD znamená počet koní vedených ve stájovém registru, tedy fyzicky přítomných v hospodářství subjektu

Z tabulky je patrné, že počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 5-6 koní je 3-4x nižší než počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 4 koně. Počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 4 koně je 2x nižší než počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 3 koně. Počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 3 koně je 3x nižší než počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 2 koně. Počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 2 koně je 4x nižší než počet fyzických osob majících v zájmovém chovu 1 koně. Tento jev odrazem skutečnosti, že výdaje na chov koní v zájmovém chovu rostou lineárně s počtem chovaných koní („hobby“ chovatel musí nakupovat krmivo, stelivo atd. jakoby pro každého koně zvlášť).

U fyzických osob majících koně v podnikatelském chovu klesá jejich počet v závislosti na vzrůstu počtu jejich koní mnohem pozvolněji, což lze vysvětlit tím, že podnikatel má k dispozici pozemky, budovy, mechanizaci a pracovní postupy, jež do značné míry stírají rozdíly mezi náklady na péči o např. pět nebo deset koní.

Vezmeme-li v úvahu pouze osoby mající více než jednoho koně (žádná osoba mající pouze jednoho koně nebyla v dotazníkové akci oslovena), je jich na Českokrumlovsku 151, z toho je 89 fyzických osob majících koně v zájmovém chovu a 62 fyzických a právnických osob majících v rámci podnikatelského záměru (u právnických osob může jít též o nestátní neziskovou organizaci). Poměr mezi počtem osob majících koně v zájmovém chovu k počtu osob majících je v rámci podnikatelské činnosti činí cca 1,5 : 1, což přibližně odpovídá námi zjištěným výsledkům (jež poněkud zkresluje skutečnost, že na dotazník neodpověděla žádná nestátní nezisková organizace chovající koně).

Diskusi k této otázce můžeme uzavřít tím, že převaha zájmových chovů koní (dotovaných nepochybně z jiných zdrojů jejich majitelů) nad chovy podnikatelskými svědčí o tom, že rentabilita chovu koní je nízká, nulová až záporná, proto je chov koní jako podnikatelský záměr dubiozní a zpravidla je řešen jako pouze doplňkový k jiné zemědělské podnikatelské činnosti (v naší dotazníkové akci tomu tak bylo ve čtyřech z pěti případů, tj. z 80%). To potvrzují Machek, Gaudníková (2010), kteří uvádějí, že chov koní je ztrátový a chovatel jej musí dotovat z jiných prostředků.

Proto je ekonomickému hledisku přiřazovaná jen menší důležitost než přínosu, který chov koní má z kulturního, emočního a estetického hlediska.

Otázka: Počet, plemenná příslušnost, pohlaví a věk chovaných koní

Průměrný počet chovaných koní je 11,25 na jednoho respondenta, nejvyšší počet u jednoho chovatele byl 27 (vlastních + 3 ustájení koně jiných majitelů) a nejmenší 2. Podle Ústřední evidence koní ČR byl k datu 26. 3. 2018 nejvyšší počet koní jednoho majitele na Českokrumlovsku 41; dlužno však podotknout, že ÚEK eviduje koně podle vlastnických vztahů, nikoli podle místa jejich ustájení (majitel může mít koně ustájené ve více stájích). Z údajů o příjemcích zemědělských dotací na internetu plyne, že nejvyšší počet koní u jednoho žadatele (tj. koní ustájených v jednom chovu, resp. na jedné farmě) na Českokrumlovsku je 34.

Co se týče pohlaví, věku a plemenné či typové příslušnosti chovaných koní, čtyři respondenti uvedli pouze počet chovaných koní (3, 4, 16 a 20 kusů, bez udání jejich pohlaví, věku a plemenné či typové příslušnosti), jeden respondent sdělil, že chová 24 koní plemen ČT, norik a kříženců, další 1 respondent sdělil, že chová jedenáctiletou klisnu ČT, pětiletého valacha SHAG a ročka křížence ČT x SHAG a dalších 10 koní, o nichž neudal bližší informace. Jeden respondent odpověděl, že chová 3 vlastní koně, z toho 1 plemenného hřebce NR a 2 valachy do potahu bryčky k vyjížděnkám pro veřejnost a dále 6 koní jiných majitelů. Zbývajících 5 respondentů uvedlo přesně počet chovaných koní, jejich věk, pohlaví a plemennou či typovou příslušnost.

Jako reprezentativní vzorek tohoto souboru zjišťovaných údajů můžeme vzít jediného respondenta, který chová koně v rámci své hlavní podnikatelské činnosti: chová celkem 30 koní, z toho 19 klisen a 11 valachů ve věkovém rozpětí 4 až 27 let (respondent uvedl konkrétní věk u každého koně), nejpočetněji zastoupeným plemenem je u něho ČT (3 valaši, 5 klisen), dále chladnokrevný typ (2 valaši, 4 klisny), dále typ pony (2 valaši, 1 klisna) a teplokrevný typ (1 valach, 2 klisny), dále A 1/1 (2 klisny), CS (2 klisny) a ČMB (2 klisny) a dále klusák (1 valach), furioso (1 valach), slezský norik (1 klisna) a typ haflinga (1 valach). Ze širokého rozložení plemen a typů koní je zřejmé, že hlavním zaměřením tohoto chovu je poskytování služeb klientům různého věku a různých jezdeckých zkušeností a ambicí; převaha klisen nad valachy v poměru 1,5 : 1 naznačuje, že tato farma je zaměřena i na produkci vlastních hříbat, určených k prodeji či obnově stáda, přičemž k reprodukci

využívá cizí plemeníky (vzhledem ke značnému počtu plemen a typů a poměrně malému počtu koní zastoupených v jednotlivých plemenech a typech na této farmě by pro ni nebylo ekonomicky účelné chovat vlastní plemenné hřebce).

Z údajů poskytnutých respondenty vyplývá, že nejpočetněji jsou v jejich chovech zastoupeni koně bez plemenné příslušnosti a plemeno ČT. Následují plemena hucul, SHAG, A1/1, N, ČMB, SN, ST-CS, typ pony, quarter a další americká plemena. Nejméně zastoupena jsou plemena hafling, klusák, furioso a typ hafling, což je v souladu s poměrem plemen či typů u všech koní evidovaných na Českokrumlovsku Ústřední evidencí koní ČR.

Co se týče věku koní chovaných respondenty, nejmladším byl roček SHAG, nejstarším sedmadvacetiletá klisna A1/1 (na této farmě se v minulosti tři koně dožili 32, 31 a 30 let). Nejpočetněji jsou zastoupeni koně ve věku 15 a 12 let (na farmě chovatele, který má chov koní jako hlavní podnikatelskou činnost, je modus i medián věku klisen 12 let, u valachů je modus i medián 19 let). Skutečnost, že v souboru všech koní respondentů se nevyskytl žádný kůň mladší jednoho roku, lze vysvětlit tím, že se v těchto chovech vloni žádné hříbě nenarodilo (v pastevním managementu chovu koní, který u respondentů výrazně převažuje, chovatelé dávají přednost připouštění klisen v pozdním jaru a začínajícím létu, aby se hříbata rodila v době, kdy už se matky mohou pást na novém pastevním porostu), anebo se narodilo a bylo prodáno do jiného chovu jako odstávče.

Z hlediska zastoupení pohlaví chovaných koní bylo zjištěno, že respondenti chovají přibližně tentýž počet klisen a valachů (ať již jde o koně vlastní, anebo cizích majitelů, smluvně ustájené u respondentů), avšak pouze 2 hřebce. Nízký počet hřebců v chovech odpovídá skutečnosti, že pouze dva z respondentů se zabývají plemenitbou, tj. chovem plemeníků připouštějících klisny. Vysoký počet plemen a typů chovaných koní spolu s relativně nízkým počtem jejich zástupců v jednotlivých chovech (a to i na farmě, která má chov koní jako hlavní podnikatelskou činnost, jak bylo řečeno výše) ekonomicky zvýhodňuje variantu chovu, kdy majitelé klisen přenechávají větší část nákladů na chov plemeníka jeho majiteli, k němuž vozí klisny připouštět. U tažných koní se variabilní náklady na 1 krmný den pohybují kolem 380 Kč na 1 krmný den a kolem 135.000 Kč na rok (Paterová, Mudřík, www.agronormativy.cz).

Náklady na chov plemenného hřebce jsou podobné. Aby se chov plemenného hřebce vyplatil, musel by za připouštěcí sezónu připustit alespoň 40 klisen

(uvažujeme-li o průměrném přípouštěcím poplatku 3.500 až 4.500 Kč za připuštění klisny hřebci běžných plemen a kvalit). To je v rámci vlastního chovu nereálné, neboť, jak bylo uvedeno výše, na Českokrumlovsku je 389 majitelů koňovitých, kteří vlastní 939 koní, tj. v průměru připadá na jednoho majitele dva a čtvrt koně, a nejvyšší stav koní v jednom chovu byl (v roce 2017) v tomto regionu 34. Chov plemenných hřebců se jiným subjektům, než jsou zemské hřebčince, vyplatí jen v případech málo početných, vysoce atraktivních a žádaných plemen, anebo v případech hřebců zaručujících potomstvu dědičný přenos vloh pro vynikající sportovní výkony nebo pro jiné ceněné vlastnosti (takže lze požadovat na majitelích klisen vysoké přípouštěcí poplatky v řádu desítek i stovek tisíc korun).

Většina majitelů klisen proto volí cestu buď přirozené plemenitby cizím hřebcem (dovezením klisny k chovateli plemenného hřebce na připuštění a potom zpět) anebo inseminace spermatem hřebce v chovu, který tuto službu nabízí (zpravidla jsou to zemské hřebčince). Oba způsoby jsou nákladné a výsledek nejistý (březivost klisen v přirozené plemenitbě bývá 60-70%, u inseminace kolem 50%), nelze se proto divit, že dochází k připuštění klisen hřebci nezapsanými do ústředního registru plemeníků nebo hřebci v registru zapsanými, ale jiných plemen, než je připouštěná klisna. Tím roste počet koní bez původu a meziplemenných kříženců. Naše zjištění jsou tedy v souladu s výsledky jiných autorů (Machek, Gaudníková, 2010; Maršálek et al., 2014; Bihuncová et al. 2014).

Otázka: Získáváte pro svůj chov koní dotační podpory

Na tuto otázku odpověděli kladně 4 respondenti. Z jejich odpovědí vyplývá, že jde o každoročně vyplácené zemědělské dotace SAPS, LFA, AEKO a Greening, v jednom případě respondent výslovně uvedl, že jde též o titul PVP a Ekologické zemědělství. Jeden z těchto respondentů se poněkud neurčitě vyjádřil, že jde o „dotace na spásání“. Všichni tito respondenti patří do kategorie chovatelů, kteří mají chov koní jako svou hlavní nebo doplňkovou podnikatelskou činnost. Chovatelé mající koně v zájmovém chovu odpověděli na tuto otázku záporně („dotují“ tudíž svůj chov z jiných zdrojů, což uvádějí i Machek, Gaudníková, 2010).

Otázka: Jakého druhu jsou Vaše příjmy z chovu koní

Na tuto otázku odpověděli záporně 2 respondenti z kategorie zájmový chov – jeden (5 koní) uvedl, že nemá z koní žádné příjmy, druhý (3 koně), že chová koně

pro zábavu. Další 4 respondenti z kategorie zájmový chov sdělili, že mají příjmy z ustájení koní jiných majitelů. Z těchto 4 respondentů dva (shodně po 4 koních v chovu) už žádné další příjmy z chovu koní nemají, další 1 respondent (3 vlastní koně a 6 koní jiných majitelů) má ještě příjem z plemenného hřebce, další 1 respondent (13 koní) má rovněž ještě příjem z plemenného hřebce a navíc z prodeje koní, popř. hříbat.

Zbývající (sedmý) 1 respondent (2 koně) kategorii zájmový chov uvedl, že má příjmy „ze závodů“, aniž by to blíže specifikoval (chová osmnáctiletého quartera a sedmiletého ČT).

V kategorii respondentů, kteří mají chov koní jako hlavní nebo doplňkovou podnikatelskou činnost, jeden respondent (5 koní) uvádí příjmy pouze z pronájmu zařízení souvisejících s chovem koní, další respondent (16 koní) má příjmy pouze z výcviku jezdců, další respondent (20 koní) má příjmy pouze z prodeje koní, popř. hříbat, další respondent (30 koní) má příjmy z ustájení cizích koní, prodeje sena, popř. senáže, a prodeje koní, popř. hříbat. Poslední (pátý) respondent z této kategorie má příjmy z ustájení cizích koní, prodeje sena, popř. senáže, a prodeje koní, popř. hříbat, a z výcviku koní a jezdců.

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku potvrzuje předpoklad (Navrátil, 2007), že s rostoucím počtem koní v chovu roste i variabilita možných a realizace skutečných příjmů, a to bez ohledu na skutečnost, zda jde o zájmový chov, anebo chov podnikatelský.

Otázka: Je váš chov koní rentabilní

Na tuto otázku odpověděl kladně jen jeden z dotazovaných; jde o respondenta, který chová 24 koní jako doplňkovou činnost k hlavní podnikatelské činnosti, jíž je agroturistika. Tři respondenti z kategorie zájmový chov odpověděli, že výdaje a příjmy svého chovu nesledují, a proto nemohou jeho rentabilitu posoudit. Zbývajících 8 respondentů (všech pět z kategorie chov koní jako podnikatelská činnost a tři z kategorie zájmový chov) odpovědělo záporně. Dvě třetiny respondentů tudíž potvrdily předpoklad, že chov koní je z ekonomického hlediska ztrátový. Grafické vyhodnocení odpovědí respondentů představuje graf č. 3 v kapitole 8.2 Přílohy.

Otázka: *Poskytuje Váš chov koní, popř. farma, nějaké služby pro veřejnost? (např. agroturistiku, hiporehabilitaci, rekreační vyjížďky, výcvikové lekce, dětské tábory)*

Na tuto otázku odpověděli kladně pouze dva respondenti ze sedmi v kategorii zájmový chov: jeden (3 vlastní koně, 6 ustájených jiných majitelů) uvedl, že se svými tažnými koňmi a bryčkou účastní veřejných kulturně společenských akcí (např. dožínek), druhý (4 koně) provozuje stanici hipostezky. Ze zbývajících pěti respondentů v této kategorii jeden sdělil, že „občas jezdí kamarádka“, což však lze stěží pokládat za službu poskytovanou veřejnosti.

V kategorii podnikatelský chov dva respondenti (chovající 5 a 20 koní) odpověděli záporně, ze zbývajících tří jeden (24 koní) provozuje agroturistiku (tu má jako hlavní podnikatelskou činnost), druhý (30 koní) také provozuje stanici hipostezky, pronajímá koně klientům k vyjížďkám a účastní se svými koňmi veřejných akcí typu Den dětí, Mikulášská nadílka, Koláčové slavnosti, příjezd Zimní paní, Rozsvěcení vánočního stromu, Masopust, Slavnosti růže a jiné historické oslavy výročí.

Celkem 7 respondentů (58,3%) tedy žádnou službu pro veřejnost v rámci svého chovu koní neposkytuje, ač jde někdy o chovatele mnoha koní, v jednom případě dvaceti. Z respondentů v kategorii podnikatelský chov však 60% nějakou službu pro veřejnost poskytuje.

Otázka: *Poskytuje Váš chov koní, popř. farma, v rámci agroturistiky ubytování?*

Na tuto otázku odpověděli kladně jen 2 dotazovaní, z toho jeden (3 koně) v kategorii zájmový chov nabízí pouze ubytování a jeden (16 koní) v kategorii podnikatelský chov nabízí ubytování i stravování (jako svou hlavní podnikatelskou činnost však uvádí „zemědělství“). Zbýlých 10 respondentů neposkytuje ani ubytování, ani stravování.

Otázka: *Provozuje Váš chov koní, popř. farma, v rámci agroturistiky půjčování sportovního či rekreačního vybavení, pomůcek k jízdě na koni apod.*

Pouze jedna stáj (30 koní) uvedla, že půjčuje osobní vybavení pro jezdce na koni (přilby, bezpečnostní vesty, případně chapsy apod.), je to respondent, jenž má chov koní jako hlavní podnikatelskou činnost. Dalších 5 respondentů (z toho 1 v kategorii podnikatelský chov a 4 v kategorii zájmový chov) odpovědělo na tuto otázku záporně a 6 respondentů (3 v kategorii podnikatelský chov a 3 v kategorii

zájmový chov) na ni neodpovědělo vůbec. Tyto odpovědi a „neodpovědi“ nejsou příliš věrohodné, protože otázku nezodpověděl např. chovatel 24 koní, který má agroturistiku jako svou hlavní podnikatelskou činnost a chov koní jako doplňkovou a mezi zdroji svých příjmů uvedl výcvik koní a jezdců, jakož i chovatel 16 koní, jenž má rovněž chov koní jako doplňkovou podnikatelskou činnost (vedle hlavní „zemědělství“) a mezi zdroji svých příjmů uvedl rovněž výcvik jezdců. Je přitom zcela běžnou praxí, že chovatel koní zapůjčuje klientům jezdecké vybavení, pokud nejde o klienty stálé s vyššími jezdeckými ambicemi, kteří si vybavení pořídí na své náklady.

Otázka: *Má váš chov koní, popř. farma, jezdecký klub?*

Jezdecký klub (JK) existuje u 4 z 12 respondentů, přičemž v 1 případě (zájmový chov 6 koní) klub existuje pouze formálně, nemá žádné aktivní členy. Ostatní 3 respondenti, kteří tuto otázku zodpověděli kladně, chovají koně v rámci doplňkové podnikatelské činnosti: v jednom případě (chov 16 koní) má klub 7 členů (3 děti a 4 dospělí), ve druhém případě (chov 20 koní) má klub 3 členy (bez udání bližších informací) a třetí respondent (chov 24 koní) neudal ani počet členů klubu.

Respondent, který chová 30 koní v rámci hlavní podnikatelské činnosti, jezdecký klub neprovozuje, což zdůvodňuje velkou vzdáleností své farmy od větších sídel, takže zejména v případě dětských členů by jejich dojíždění na farmu bylo obtížné. V minulosti na farmu docházel úzký okruh dětí z nejbližšího okolí, ty však už dospěly a mají jiné zájmy. Pro některé z dětí byl problémem i měsíční příspěvek ve výši 400 Kč, který zahrnoval neomezený počet hodin jízdy na koni, včetně zapůjčení jezdeckých potřeb.

Otázka: *Jaká je propagace Vašeho chovu koní, popř. farmy*

Na tuto otázku neodpověděli dva respondenti, z toho jeden (4 koně) z kategorie zájmový chov a jeden (5 koní) z kategorie podnikatelský chov (podkategorie: doplňková činnost). Dalších 5 respondentů (z toho 2 v kategorii zájmový chov a 3 v kategorii podnikatelský chov) odpovědělo, že mají vlastní internetové stránky. Zmínění 3 respondenti z řad chovatelů-podnikatelů navíc uvedli, že využívají i dalších forem propagace a reklamy: jejich chov, popř. farma, jsou uvedeny na jiných internetových stránkách (obcí, měst, veřejných vyhledávačů jako např. Firmy.cz) a má též vlastní tištěné propagační a reklamní materiály, jež jsou k

dispozici turistům v kulturních a informačních centrech, v obchodech, kinech, čekárnách apod. (2 z těchto 3 respondentů), anebo jsou tyto materiály k dispozici klientům na farmě (třetí respondent).

Jeden respondent kategorie zájmový chov uvedl v odpovědi na tuto otázku pouze svůj profil na Facebooku.

K reklamním a propagačním aktivitám je nutno přičíst i výše zmíněnou účast 2 respondentů (1 z kategorie zájmový chov a 1 z kategorie podnikatelský chov), kteří se účastní výše jmenovaných akcí pro veřejnost.

Otázka: Proč chováte koně

Všech 12 respondentů zvolilo variantu odpovědi, že chovají koně pro radost svou nebo blízkých osob; 5 respondentů z kategorie podnikatelský chov však přidalo i další důvody: 2 respondenti (24 a 30 koní) uvedli, že chovají koně též za účelem dosažení zisku, byť jejich chov je nyní ztrátový. Oba současně uvedli i další důvody, totiž aby zaměstnali sebe, popř. další příslušníky rodiny nebo přátele, a nemuseli hledat zaměstnání na trhu práce, a dále, že chovají koně v zájmu údržby vlastních zatravněných pozemků nebo pozemků jiných vlastníků. Jeden (30 koní) z těchto dvou respondentů přidal i další důvod, totiž vůli pomáhat lidem, zejména postiženým nebo sociálně vyloučeným, provozováním hiporehabilitace a podobných aktivit s léčebným (na fyzický i psychický stav člověka) účinkem koní.

Další 3 respondenti (chovající 16, 20 a 5 koní) z této kategorie podnikatelský chov uvedli jako další důvod chovu koní, že jde o doplňkový chov k chovu jiných hospodářských zvířat a jeden (5 koní) uvedl také jako důvod údržbu vlastních zatravněných pozemků nebo pozemků jiných vlastníků.

Otázka: Postačuje vaše produkce konzervovaného objemného krmiva pro vaše koně po celé mimovegetační období?

Produkce konzervovaného objemného krmiva postačuje 4 respondentům (všichni patří do kategorie podnikatelský chov), 2 respondenti (oba v kategorii zájmový chov, jeden chová 13 koní, druhý 3 koně vlastní a 6 jiných majitelů) musí občas konzervovanou píci dokupovat a zbylých 6 respondentů (z toho 5 v kategorii zájmový chov a 1 v kategorii podnikatelský chov – 20 koní) potřebu sena a senáže kryje z větší části nebo úplně nákupem či směnou za své produkty.

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku potvrdilo předpoklad, že respondenti chovající koně jako hlavní nebo doplňkový druh hospodářských zvířat vyrobí většinou (v 80% případů) pro svá zvířata dostatek konzervované píce, naopak majitelé „zájmových chovů“ koní musí někdy (v 28,6% případů) nebo každoročně (v 71,4% případů) konzervovanou píci nakupovat či směňovat za vlastní produkty (nebo služby).

Otázka: Převažující typ pastevních přístřešků ve vašem chovu koní

Dřevěné přístřešky vlastní výroby nebo zhotovené na individuální zakázku má celkem 8 respondentů, z toho 5 z kategorie zájmový chov a 3 z kategorie podnikatelský chov (příčemž 1 z těchto chovatelů-podnikatelů má též přístřešky sestavené z kovových dílců a kryté plachtou (z nabídky firem Kamír & Co. nebo ALM centrum aj.). Jeden respondent (4 koně) z kategorie zájmový chov využívá přestavěnou stodolu a původní kravín. Jeden respondent (24 koní) z kategorie podnikatelský chov má pro své koně k dispozici „anglickou zděnou stáj“ a starý kravín. Jeden respondent (20 koní) z kategorie podnikatelský chov využívá bývalý kravín a 1 respondent z kategorie zájmový chov (3 vlastní koně a 6 koní jiných majitelů) používá starou zděnou maštal ve své zemědělské usedlosti. Dvě stáje/farmy přístřešky nemají (jedná se o ty, které provozují boxový způsob ustájení koní a koně jsou ve výběhu jen několik hodin denně). Posledně uvedení tři respondenti bez přístřešků chovají koně v managementu boxového ustájení s vyváděním koní do výběhu nebo na pastvinu na několik hodin denně.

Otázka: Převažující typ objektů stáje či stájí ve vašem chovu koní

Dřevostavbu vlastní výroby nebo postavenou na individuální zakázku bez dotační podpory má celkem 6 chovů, z toho 5 v kategorii zájmový chov a 1 v kategorii podnikatelský chov. Jeden (chovající 3 koně) z těchto 5 respondentů v kategorii zájmový chov přitom výslovně sděluje, že jde vlastně o přístřešek uvedený již v odpovědi na předchozí otázku. Zbývajících 6 chovů (z toho 4 v kategorii podnikatelský chov a 2 v kategorii zájmový chov využívá starou stáj (kravín, odchovnu mladého dobytka apod.) z 50. až 80. let minulého století, přičemž ve dvou případech (respondentů s podnikatelskými chovy) jde o tentýž objekt jako uvedený v odpovědi na předchozí otázku (tj. o „anglickou zděnou stáj“ + starý kravín

a přestavěnou stodolu + původní kravín) a v jednom případě (respondenta se zájmovým chovem) jde o starou zděnou maštal v jeho zemědělské usedlosti.

Naši dotazníkovou akcí se nepodařilo zachytit žádného chovatele koní, který by postavil novou stáj pro koně s dotační podporou (např. z Programu rozvoje venkova), přestože několik takových subjektů na Českokrumlovsku je. Naši respondenti tedy patří mezi chovatele koní, kteří z různých důvodů (např. nedostatku vlastních finančních prostředků nebo příliš vysoké administrativní náročnosti podání žádosti o takovou podporu) na dotaci k výstavbě stáje pro koně „nedosáhnou“.

Otázka: Převažující typ kryté jízďárny či jízďáren ve vašem chovu koní?

Z 12 respondentů 11 žádnou jízďárnu nemá, jediný respondent (z kategorie podnikatelský chov, 24 koní) má jízďárnu upravenou ze staré stáje (kravína, odchovny mladého dobytka apod.) nebo skladu sena, hnojiv apod. z 50. až 80. let minulého století.

Naši dotazníkovou akcí se ani v tomto případě nepodařilo zachytit žádného chovatele koní, který by postavil novou jízďárnu s dotační podporou (např. z Programu rozvoje venkova), přestože několik takových subjektů na Českokrumlovsku je. Naši respondenti tedy patří mezi chovatele koní, kteří z různých důvodů (např. nedostatku vlastních finančních prostředků nebo příliš vysoké administrativní náročnosti podání žádosti o takovou podporu) na dotaci k výstavbě jízďárny „nedosáhnou“.

Otázka: Má váš chov koní nějaké zaměstnance?

Z celkového počtu 12 respondentů jich 9 zvládá chov koní vlastními silami nebo s pomocí členů rodiny, přátel a kamarádů. Tři farmy (všechny v kategorii podnikatelský chov a podkategorii chov koní jako doplňková činnost) mají zaměstnance, z toho jedna farma (20 koní) má 3 zaměstnance (z nichž jeden má na starosti chov koní a zbylí dva chov skotu a výrobu konzervované píče), 2 farmy (z toho jedna chová 24 koní jako doplňkovou činnost k provozování agroturistiky) a druhá (chovající 16 koní jako doplňkovou činnost k provozování zemědělství) mají jednoho zaměstnance.

Pozoruhodná je skutečnost, že respondent chovající 30 koní v rámci své hlavní podnikatelské činnosti žádné zaměstnance nemá. Z toho lze vyvodit, že chov

(i značného počtu) koní sám o sobě není natolik rentabilní, aby majiteli chovu dovolil najmout si pracovníky.

Naše výsledky potvrzují poznatek, jenž uvádějí Majerová et al. (2000), že nedostatek pracovních míst v zemědělství je důsledkem skutečnosti, že zemědělec je většinou „sebezaměstnaný“, což znamená, že má jen tak velký podnik, který zvládne obstarat sám nebo s pomocí rodinných příslušníků.

Otázka: Jak ve vašem chovu nakládáte s koňskou mrvou či hnojem

V 8 chovech koní (v této skupině je všech 5 podnikatelských chovů a dále 3 ze zájmových chovů, jež chovají 3 koně, 13 koní a 3 koně vlastní + 6 jiných majitelů) veškerou produkci mrvy či hnoje použijí k hnojení vlastních pozemků. Dva respondenti (chovající 5 koní a 2 koně v zájmovém chovu) celou produkci mrvy či hnoje prodají nebo smějí za jiné produkty. Jeden respondent (se zájmovým chovem 4 koní) vozí mrvu/hnůj od svých koní na hnojiště sousedního zemědělského subjektu a poslední respondent (rovněž se zájmovým chovem 4 koní) rozdá celou produkci mrvy/hnoje od svých koní zahrádkářům.

Odpovědi na tuto otázku potvrdily předpoklad, že chovatelé koní – podnikatelé používají vyprodukovaný hnůj (mrvu) k zúrodnění jimi obhospodařovaných pozemků. Přibližně polovina (resp. 42,9%) zájmových chovů činí totéž, další dva (28,6%) z těchto chovů hnůj/mrvu prodá nebo smějí za jiné produkty a ve dvou případech (28,6%) zájmového chovu chápe chovatel hnůj/mrvu jako přítěž, již se zbavuje odvážením mimo svůj chov nebo rozdělením zahrádkářům. U tří ze čtyř posledně řečených zájmových chovů jde o farmy s velmi malou rozlohou obhospodařovaných pozemků (3-4 ha) a nízkým počtem chovaných koní (od 2 do 5), čtvrtý z těchto respondentů (4 koně) výměru jím obhospodařovaných pozemků nevedl.

Otázka: Domníváte se, že Váš chov koní přispívá k ekonomickému rozvoji našeho regionu?

Tři respondenti (všichni v kategorii podnikatelský chov) uvádějí, že jejich chov koní přispívá k ekonomickému rozvoji Českokrumlovska, a to prostřednictvím rozvoje turistiky, jeden z nich navíc udává i údržbu krajiny a utrácení příjmů ze svého chovu u jiných místních, resp. regionálních ekonomických subjektů. Zbýlých 9

respondentů (tj. 7 v kategorii zájmový chov a 2 v kategorii podnikatelský chov) odpovědělo na tuto otázku záporně.

Kladné odpovědi lze považovat za správné, neboť zemědělské farmy se všemi způsoby uvedenými v předchozím odstavci podílejí na ekonomickém rozvoji regionu (Šarapatka, Urban et al., 2005)

5.3 Výsledky sledovaných sociálních aspektů

Sociálními aspekty se v dotazníku zabývalo 12 otázek z celkového počtu 32 (některé otázky dotazníku se týkaly dvou nebo všech tří okruhů aspektů chovu koní) a jejich účelem bylo osvětlit sociální vazby a souvztažnosti zdejších chovů koní.

Otázka: *Vaše pohlaví*

Dotazník vyplnilo 8 žen (66,7% respondentů) a 4 muži (33,3% respondentů). Odpovědi potvrdily předpoklad, že o koně se mnohem více zajímají dívky/ženy nežli chlapci/muži. Příčina této vysoké oblíbenosti koní u dívek/žen není zcela známa; sociologové a psychologové se domnívají, že pro dospívající dívky (a to již od věku cca 8-9 let) je kůň velice silným sexuálním symbolem, který jim pomáhá překonat období jejich přerodu v ženy, a tato fixace na koně většinou přetrvává i po dosažení dospělosti. Svou roli hraje určitě i vnímání koní jako symbolů síly, krásy a elegance, tedy abstrakt důležitých více pro psychiku dívek/žen nežli chlapců/mužů.

Složení souboru respondentů podle jejich pohlaví představuje graf č. 1 v kapitole 8.2 Přílohy.

Otázka: *Váš věk*

Věk chovatelů koní se pohyboval od 18-65 let. Jejich průměrný věk byl tedy 39,25 let, což přibližně odpovídá průměrnému věku všech obyvatel Českokrumlovska (41 let, viz výše v kapitole 2.4.3).

Složení souboru respondentů podle jejich věku ukazuje graf č. 2 v kapitole 8.2 Přílohy.

Otázka: *Má váš chov koní nějaké zaměstnance*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Z hlediska sociálních aspektů se jako nejvýhodnější pro Českokrumlovsko jeví podnikatelské farmy, na nichž je chov koní provozován jako doplňková činnost. Jen tyto farmy totiž zaměstnávají cizí pracovníky, tj. osoby mimo okruh rodiny či přátel a kamarádů. Přínosem jsou i farmy, jejichž majitel „zaměstnává“ sám sebe, čímž uvolňuje své „místo“ na trhu práce pro jiné uchazeče o zaměstnání. U zájmových chovů koní se potvrdilo, že jejich majitelé mají jiné zdroje příjmů.

Otázka: *Poskytuje váš chov koní, popř. farma, nějaké služby pro veřejnost (např. agroturistiku, hiporehabilitaci, rekreační vyjížděky, výcvikové lekce, dětské tábory)*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Tato otázka zahrnuje jak ekonomické aspekty (příjmy za poskytované služby), tak sociální (rozvoj turismu - agroturistiky, hiporehabilitace - péče o sociálně slabší jedince, pořádání koňských dětských táborů jako smysluplného vyplnění volného času dětí a mládeže). Jak již bylo u ekonomických aspektů zmíněno, tyto služby poskytuje 6 chovů/farem. Ze sociálního hlediska nás zajímají chovy/farmy, jež se účastní kulturně společenských akcí v regionu, protože ty napomáhají široké veřejnosti ke kontaktu s koňmi a venkovským životem (jízda bryčkou, na koni, lokální tradiční slavnosti a oslavy).

Otázka: *Poskytuje váš chov koní, popř. farma, v rámci agroturistiky ubytování*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

I tato otázka má jak ekonomické, tak sociální aspekty. Dvě farmy poskytují ubytování, popř. ubytování se stravováním), a tím umožňují pobyt v místě/regionu turistům ze vzdálenějších destinací. Jsou-li turisté se službami těchto farem spokojeni, sdělí to dalším osobám ve svém společenském prostředí, čímž tyto chovy/farmy mohou získat nové klienty (prostřednictvím šíření informací za hranice regionu).

Otázka: *Provozuje Váš chov koní, popř. farma, v rámci agroturistiky půjčování sportovního či rekreačního vybavení, pomůcek k jízdě na koni apod.*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Tato otázka také patří do obou okruhů, jak mezi ekonomické, tak sociální aspekty, protože stejně jako ubytování, tak i půjčování pomůcek (například vybavení pro rybaření a jiné druhy sportovního vyžití klientů) může do lokality/regionu přilákat více turistů. Z oslovených chovů koní/farem jen jedna farma poskytuje službu půjčování potřeb klientům, a to pouze předmětů nezbytných pro jízdu na koni.

Otázka: *Je v okolí (do vzdálenosti 5 km) vašeho chovu koní, popř. farmy, nějaký zajímavý úkaz (přírodní, průmyslový, kulturní)*

Takřka každá z farem, jejichž majitelé odpověděli na tuto otázku (bylo jich 11 z 12), má ve svém okolí nějakou zajímavost; nejčastěji to byla lokalita vhodná pro rekreační sběr hub či borůvek, malin, ostružin, jahod (10x), dále kulturní památka (zámek či hrad, zřícenina, hradiště, pravěké megalitické stavby) nebo vodní plocha, kde se klienti mohou věnovat rybaření (obojí 9x). Dále významný přírodní úkaz nebo památný strom (7x); dále zvláště chráněné území přírody (národní park, CHKO, přírodní rezervace) nebo oblast či místo výskytu zvláště chráněných rostlin nebo živočichů (obojí 6x). Dále naučná stezka nebo rozhledna (5x); dále technická památka, např. staré důlní dílo, hamr, vodní mlýn či elektrárna, stará pila (4x)

V jednom případě respondent uvedl, že v okolí jeho chovu/farmy se nachází průmyslový nebo stavební podnik, čímž také poskytl informaci, že jeho chov je situován v blízkosti většího sídla (ostatní jsou lokalizovány v malých obcích či osadách nebo na samotách).

Odpovědi prokazují atraktivitu Českokrumlovska jako cílové destinace turistů zajímajících se o různorodé místní/regionální zvláštnosti. Toto prostředí by mělo majitelům chovů/farem pomoci v získávání klientely.

Otázka: *Má váš chov koní, popř. farma, jezdecký klub*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Další z otázek společných pro ekonomické i sociální aspekty chovu koní. Jak bylo uvedeno výše, existence jezdeckého klubu přispívá k vyplnění volného času dětí i dospělých, a tím napomáhá rozvoji zdravého sociálního prostředí v regionu.

Otázka: Jaká je propagace vašeho chovu koní, popř. farmy

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

I tato otázka zohledňuje ekonomické a zároveň sociální aspekty chovu koní. Šíření informací o chovu/farmě v zájmu působení na potenciální klienty je jednou z cest, jak o svém chovu/farmě dát vědět a jak zveřejnit svoji nabídku služeb. Z odpovědí respondentů je patrné, že nejvíce využívaným způsobem propagace a reklamy je celosvětová elektronická síť, v jejímž rámci respondenti využívají vlastní nebo jiné webové stránky a sociální sítě. Dále se chovy/farmy zviditelňují prostřednictvím tradičních tištěných materiálů šířených prostřednictvím kulturních a informačních středisek nebo jiných institucí, v nichž dochází k setkávání lidí, a dále též účastí svých jezdeckých či tažných koní na veřejných akcích.

Otázka: Proč chováte koně

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Důvod, proč se lidé věnují časově i finančně náročnému chovu koní, lze zařadit mezi sociální i ekonomické aspekty této činnosti. Jak bylo uvedeno výše, pro všechny chovatele znamená chov koní především naplnění jejich psychických (emocionálních) potřeb – chovají koně pro radost svou a radost osob jim blízkých. Chov koní tudíž upevňuje sociální vazby mezi členy rodiny a dalšími příbuznými, mezi partnery, přáteli a kamarády. V mnoha případech si lidé pořídí vlastního koně nebo vlastní koně v rámci realizace své dětské tužby („snu“), čímž zlepší své psychické (a často i fyzické, protože chov koní vyžaduje aktivní fyzickou práci) zdraví. Chov koní tudíž můžeme chápat i jako faktor působící proti stresu vyvolávanému hektickou dobou (a proti napětí v pracovních, rodinných či partnerských vztazích).

Otázka: *Převažující typ kryté jízďárny či jízďáren ve vašem chovu koní*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Vlastní jízďárna, ať už krytá nebo pod širým nebem, je žádaným vybavením pro chovy koní ekonomicky závislé na ustájení koní jiných majitelů. Jde o jedno z kritérií, podle nichž se majitel koně rozhoduje, kde svého čtyřnohého miláčka ustájí. Lidé mají rádi pohodlí, které jízďárna v bezprostřední blízkosti ustájení koně či koní poskytuje pro výcvik koní i jezdců a zároveň v očích majitelů koní znamená nadstandard, z něhož dovozují, že chov/farma koní s jízďárnou zaručuje lepší péči o jejich koně (což nemusí být vždy pravda).

Otázka: *Kdybyste se vrátil(a) do věku, kdy jste s chovem koní začínal(a) a měl(a) své dnešní poznatky a zkušenosti, šel(a) byste „do toho“ znovu?*

Odpověď na tuto otázku je naprosto jednoznačná, všichni chovatelé (12 respondentů) odpověděli, že ano. To je pozoruhodné zvláště ve vztahu ke skutečnosti, že drtivá většina z nich přiznává, že jejich chov koní je ztrátový a ekonomicky nevýhodný. Svědčí to o mimořádně silném emocionálním poutu, které chovatele váže ke koním. S jistou nadsázkou můžeme hovořit o vytváření sociálních vazeb mezi koňmi a jejich majiteli/chovateli, popř. dalšími osobami, jež se na chovu koní podílejí (životní partneři, rodinní příslušníci, kamarádi, členové jezdeckých klubů aj.).

Otázka: *Máte mezi svými blízkými osobu či osoby, jíž (jimž) budete moci v budoucnu svůj chov předat*

Osm respondentů (z toho 4 se zájmovým chovem a 4 s podnikatelským chovem) odpovědělo, že ano, předají chov (farmu) svému dítěti (svým dětem) nebo jiným rodinným příslušníkům. Jeden respondent (z kategorie zájmový chov, 4 koně, 3 ha obhospodařovaných pozemků) sdělil, že jeho chov je tak malý, že vlastně nebude co předávat. Zbývající 3 respondenti (z toho 1 z kategorie podnikatelský chov, 24 koní, a 2 z kategorie zájmový chov, 4 a 2 koně) uvedli, že o předání chovu zatím neuvažovali (vesměs jde o mladé ženy ve věku 30, 31 a 25 let).

Otázka: *Domníváte se, že Váš chov koní má nějaký sociální přínos pro Českokrumlovsko?*

Sedm respondentů (z toho 5 z kategorie zájmový chov a 2 z kategorie podnikatelský chov) se domnívá, že jejich chov koní nemá žádný sociální přínos pro region. Zbývajících 5 respondentů (z toho 2 z kategorie zájmový chov a 3 z kategorie podnikatelský chov) má za to, že ano, přičemž spatřují tento přínos v diverzifikaci služeb nabízených podnikateli v regionu (1 respondent s podnikatelským chovem, 24 koní), dále ve vyplňování volného času dětských členů jezdeckého klubu (1 respondent s podnikatelským chovem, 16 koní), dále v „nájmu čeledínů (sociálně vyloučených osob) na občasnou výpomoc“ (1 respondent se zájmovým chovem, 4 koně) a dále v účasti na kulturně společenských akcích (1 respondent se zájmovým chovem 3 vlastních a 6 koní jiných majitelů) 24 koní). Jeden respondent (s podnikatelským chovem, 30 koní) považuje za sociální přínosy svého chovu koní jak v poskytování služeb (též pro osoby zdravotně hendikepované), tak ve vyplňování volného času dětí a mládeže a též v účasti na veřejných akcích v okolí farmy.

5.4 Výsledky sledovaných environmentálních aspektů

Na environmentální aspekty chovu koní bylo soustředěno 11 otázek z celkového počtu 32 v dotazníku. Vesměš šlo o otázky vztahující se k možným dopadům chovu koní na životní prostředí v regionu.

Otázka: *Proč chováte koně*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Environmentální aspekt této otázky spočívá v chovu koní jako prostředku k udržování pozemků (spásáním porostu a hnojením výkaly a močí koní) v zájmu zachování biodiverzity. Na tento aspekt výslovně odkazují odpovědi 2 respondentů, pravděpodobně všichni však s tímto využitím chovu koní počítají, leč nepovažují ho za jeden z hlavních důvodů

Otázka: *Počet (plemenná příslušnost, pohlaví a věk) chovaných koní*

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Z environmentálního hlediska nás zajímal počet chovaných koní ve vztahu k rozloze pastevního areálu (popř. výběhů), abychom mohli zhodnotit jejich vliv na půdu. Zatížení pastvin zvířaty je důležitým ukazatelem jejich udržitelnosti. Malé množství koní na velkém pozemku zvyšuje výskyt zaplevelení pozemku nekulturními rostlinami a současně znamená nedostatečný přísun živin z výkalů a moči pasených zvířat do půdy. Opačný extrém je též nežádoucí, jelikož příliš vysoké zatížení pastvin zvířaty vede k ničení pastevního porostu (vypásání až na kořínky) a travního drnu (vyšlapáváním, zejména v okolí napajedel a zimních krmišť) a k přehnojování (především nadměrnému přívodu dusíku z výkalů a moči pasených zvířat).

Jak bylo uvedeno výše, respondenti chovají od dvou do třiceti koní, průměr připadající na jednoho je 11,25 koně. Tyto počty budou posouzeny v souvislosti s výměrou obhospodařované půdy na následující stránce.

Otázka: *Kolik váš chov, popř. farma, obhospodařuje půdy*

Odpovědi na tuto otázku, společně s odpověďmi na otázku předchozí, umožnily zjistit zatížení půdy a posoudit vliv chovu koní na pastevní areál a životní prostředí. Odpovědi respondentů jsou zaznamenány v tabulce č. 10. Zatížení půdy chovanými koňmi.

Jeden z chovatelů (podnikatelský chov, 16 koní, 150 ha) nemůže být do výpočtu zatížení půdy chovanými zvířaty zahrnut, protože uvedl pouze celkovou výměru obhospodařovaných svých pozemků, ze které nelze určit, jakou část má vyhrazenou pro pastvu koní.

<i>Výměra pastvin či výběhů (ha)</i>	<i>Počet koní (ks)</i>	<i>Zatížení půdy (VDJ/ha)</i>
60	24	0,4
3	5	1,7
4	4	1,0
4	3	0,75
30	13 (-1 do 3 let) = 12,4	0,4
56	30	0,5
3	2	0,7
6	4 (-1 do 3 let) = 3,4	0,6
20	20	1,0
18	5	0,3
10	9	0,9

Tabulka č. 10: *Zatížení půdy chovanými koňmi (zaokrouhleno na 1 desetinné místo)*
(Zdroj: dotazníkové šetření, 2018)

Jak bylo zmíněno výše, optimální zatížení půdy by se v chovu koní mělo pohybovat v rozmezí 0,4 - 0,6 VDJ/ha, přičemž přepočet koní na velké dobytčí jednotky je tento:

kůň starší 3 let = 1,0 VDJ

kůň mladší 3 let = 0,4 VDJ.

Z tabulky je patrné, že v polovině případů je dodržen limit optimálního zatížení půdy chovanými koňmi. V případech vyššího zatížení jsou zahrnuty i chovy s boxovým ustájením koní a jejich vyváděním na pastvinu (do výběhu) jen na několik hodin denně. Reálné zatížení půdy je u těchto chovů tedy nižší než vypočtené v tabulce (protože koně v těchto chovech nejsou na pastvinách přítomni nepřetržitě).

Otázka: Máte možnost plavit koně v blízké vodní nádrži

Osm respondentů z 12 uvedlo, že takovou možnost mají a patrně ji i využívají, protože plavení je koním příjemné a zejména za letních veder by mělo být součástí péče o ně (případně ostříkávání koní vodou ze zahradní hadice, pokud chovatel možnost plavení nemá).

Jelikož plavení je krátkodobá záležitost (jeho délka se počítá v minutách až několika málo desítkách minut), je možnost negativního ovlivnění povrchových vod minimální, zejména při plavení koní v rybníku (eventuální výkaly a moč koní jsou metabolizovány přítomnými vodními organismy). Eutrofizace nádrže plavením koní nehrozí, neboť dní v roce, kdy lze koně plavit není vzhledem ke klimatickým podmínkám Českokrumlovska mnoho (10 až 20 za rok).

Podíl respondentů, kteří mají, nebo nemají možnost plavit koně v blízkém okolí svého chovu, je znázorněn grafem č. 4 v kapitole 8.2 Přílohy.

Otázka: Převažující typ pastevních přístřešků ve vašem chovu koní

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Dřevěné přístřešky jsou nejvhodnější z hlediska ochrany krajinného rázu (jde o tradiční zemědělské stavby Šumavy a Novohradských hor a jejich předhůří). Takové přístřešky provozuje 9 chovatelů. Dva respondenti žádný pastevní přístřešek nemají, jelikož jejich koně nejsou chováni v pastevním managementu. Jeden

respondent používá vedle dřevěných přístřešků také přístřešky sestavené z kovových dílců a kryté plachtou (z nabídky firem Kamír & Co., nebo ALM centrum aj.). Plachty těchto přístřešků jsou zelené barvy a v krajině nejsou příliš viditelné, ani tyto přístřešky tedy neruší krajinný ráz. Jejich další výhodou je, že nemají základy, zpravidla jsou k terénu ukotveny pomocí malých kovových patek a prakticky nenarušují povrch terénu.

Otázka: Převažující typ objektů stáje či stájí ve vašem chovu koní

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Stejně jako u otázky předchozí jde o vyhodnocení vlivů stavby na krajinný ráz jako součást životního prostředí. Šest respondentů využívá k ustájení koní opět dřevostavby, dalších 5 pak přibližně půl století staré zděné stavby bývalých kravínů a podobných stájí (resp. ještě starší maštal v interiéru staré zemědělské usedlosti). Tyto kravíny z období tzv. socializace zemědělství sice nejsou příliš vzhledné, za ono půlstoletí se však staly součástmi krajiny, jež nejsou vnímány jako rušivé prvky (na rozdíl např. od obřích skladů sena a slámy z téže doby, jejichž nosná konstrukce je obložena deskami z vlnitého plechu).

Otázka: Jak ve vašem chovu nakládáte s koňskou mrvou či hnojem

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je uvedeno v kapitole 5.2 Výsledky sledovaných ekonomických aspektů.

Negativní vlivy nakládání s koňskou mrvou či hnojem na životní prostředí nebyly v odpovědích chovatelů prokázány; respondenti většinou využívají tato statková hnojiva ke hnojení obhospodařovaných pozemků, anebo je prodávají jiným subjektům, čímž přenášejí odpovědnost za konečné nakládání s těmito hnojivy na tyto subjekty.

Otázka: Jak ve vašem chovu koně podestýláte

Pět respondentů (z toho 2 se zájmovým chovem a 3 s podnikatelským chovem) uvedlo, že koně nepodestýlají vůbec, protože je chovají v pastevním managementu 365/7/24. Dva respondenti (oba se zájmovým chovem 5, resp. 4 koní) podestýlají pouze slámou, která je běžnou částí mrvy/hnoje a nemá negativní vliv na životní prostředí). Jeden respondent (se zájmovým chovem 13 koní) podestýlá pouze

pilinami či hoblinami - ty jako součást mrvy/hnoje po aplikaci na pozemky půdu okyselují (obsahují totiž více celulózy a ligninu než sláma). Jeden respondent (s podnikatelským chovem 30 koní) podestýlá pouze koně příležitostně přivedené z celoročního pobytu v pastevním areálu do boxové stáje, např. koně nemocné, zraněné či klisny k porodu, a to senem horší kvality, nevhodným ke krmení, či slámou. Tři respondenti (z toho 2 s podnikatelským chovem 24 a 20 koní; a 1 se zájmovým chovem 3 koní vlastních a 6 jiných majitelů) podestýlají jak pilinami či hoblinami, tak slámou (podle dostupnosti podestýlacích materiálů). Celkem tedy 4 respondenti výhradně nebo občas používají k podestýlání koní piliny/hoblíny, tj. materiály z environmentálního hlediska méně vhodné než seno či sláma. V každém případě jde však o materiály přírodní, které se v půdě dříve (seno, sláma) či později (piliny, hoblíny) rozloží.

Otázka: V jakém režimu/systému zemědělství hospodaříte

Pět respondentů (z toho 2 s podnikatelským chovem 24 a 5 koní; a 3 se zájmovým chovem 2 a 4, resp. 3 vlastních a 6 koní jiných majitelů) hospodaří v konvenčním systému zemědělství, přičemž o přechodu na ekologický v blízké budoucnosti 2-3 let uvažuje pouze jeden z nich (se zájmovým chovem 2 koní).

Dalších 5 respondentů (z toho 3 s podnikatelským chovem 30, 16 a 20 koní; a 2 se zájmovým chovem 3 a 13 koní) hospodaří v systému ekologického zemědělství; z nich 4 chovají koně v pastevním managementu a jeden (podnikatelský chov 20 koní jako doplňkový k chovu jiných hospodářských zvířat) v managementu boxového ustájení s každodenním vyváděním koní na několik hodin na pastvinu či do výběhu.

Dva respondenti (oba se zájmovým chovem 5, resp. 4 koní) nevedli, v jakém systému zemědělsky hospodaří.

Rozborem odpovědí na tuto otázku dospějeme ke zjištění, že z pěti největších chovů (30, 24, 20, 16 a 13 koní) hospodaří čtyři v režimu ekologického zemědělství a pouze jeden (24 koní) z nich v režimu konvenčním. Z celkem 3 chovů s boxovým ustájením a každodenním vyváděním koní na pastvinu či do výběhu jsou 2 konvenční a 1 ekologický. Ze dvou kombinovaných chovů koní (ve vegetačním období nepřetržitý pobyt koní na pastvině, v zimním období v hale), obsažených v souboru všech 12 respondentů, je jeden (3 koně v zájmovém chovu) konvenční, druhý (5 koní v zájmovém chovu) systém svého zemědělského hospodaření nevedl.

Výsledky odpovědí na tuto otázku lze shrnout tak, že ze 7 chovů s managementem pastevního ustájení jsou 4 ekologické, 2 konvenční a 1 nevedl, zda hospodaří konvenčně, či ekologicky.

Otázka: Je váš chov koní situován v Chráněné oblasti přirozené akumulace vod (nejde o CHKO, tedy zvláště chráněné území přírody)

Na tuto otázku 3 respondenti odpověděli, že jejich chov je situován na území CHOPAV Šumava, 1 odpověděl, že jeho chov je situován na území CHOPAV Novohradské hory, 3 respondenti odpověděli, že jejich chov není situován na území žádné CHOPAV, a 4 respondenti uvedli, že o existenci CHOPAV nikdy neslyšeli. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Skutečnost, že třetina respondentů nemá tušení o existenci CHOPAV (na jejichž území je kladen zvýšený důraz na ochranu podzemních a povrchových vod), napovídá, že vědomosti obyvatel Českokrumlovska o ochraně vod v regionu, jehož velká část je nazývána „Střechou Evropy“, nejsou příliš obsáhlé a že příslušné instituce v resortu MŽP, např. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i., by měly osvětě veřejnosti věnovat více úsilí.

Otázka: Domníváte se, že váš chov koní má nějaké negativní důsledky na životní prostředí

Všichni dotazovaní až na jednoho se shodli v tom, že jejich chov koní žádné negativní vlivy na ŽP nemá. Jediný respondent (podnikatelský chov 24 koní jako doplňkový k jiné ekonomické činnosti – agroturistice) uvedl, že jeho chov může být příčinou eroze. Tento negativní environmentální vliv pastvy hospodářských zvířat zdůraznil Dorst (1974) a vysvětluje ho jako důsledek denudace biotopu vznikající tím, že zvířata spasou více biomasy, než jí přiroste (býložravec nesežere pouze nové výhonky rostlin, tj. přírůstek, nýbrž rostlinou celou, tedy i jakýsi základní „kapitál“ biomasy). A také jako důsledek rozšlapávání porostu, včetně drnu, ostrými kopyty (popř. paznehty) zvířat, zejména v blízkosti napajedel, přístřešků a krmišť.

Dorst (1974) měl ovšem na mysli pastvu nadměrnou (v dnešním pojetí = příliš vysoký počet VDJ na hektar) a současně pastvu tzv. univerzálních spásačů (jejichž typickým příkladem jsou ovce). Jelikož koně jsou tzv. výběrovými spásači (kteří si v pastevním porostu vybírají) a nespásají celou nadzemní část rostlin, zanechávají (při dostatečné rozloze pastevního areálu – a ta je dostatečná u 11 ze 12

respondentů, přičemž u respondenta, majícího obavu z eroze, je zatížení pouhých 0,4 VDJ/ha, pokud pase koně na celé výměře deklarované v odpovědi) pastevní porost dostatečně vysoký na to, aby zůstala zachována jeho protierozní funkce.

Z odpovědí ostatních respondentů na další otázky v dotazníku nelze vyčíst, že by se domnívali, že jejich chovy představují nějaké ohrožení pro životní prostředí.

Šarapatka a Urban, (2006) považují environmentální uvědomění zemědělců za velice důležité, protože jen takoví zemědělci mohou minimalizovat dopady svých chovů hospodářských zvířat na životní prostředí. Tito autoři však měli na mysli především intenzivní chovy, tj. chovy s vysokým zatížením půdy velkými dobytčími jednotkami. Za takovou hranici lze pokládat 1,5 VDJ/ha, neboť to býval limit pro zemědělce žádající o dotace v rámci LFA a AEO; pro současné programové období 2014-2020 byl tento limit snížen na 1,15 VDJ/ha (SZIF, www.szif.cz).

Z 12 respondentů tento limit se značnou rezervou splňuje 11, pouze jediný respondent se zájmovým chovem koní ho překračuje (tento respondent však není žadatelem o zmíněné dotace). Z hlediska zatížení půdy (a dalších složek životního prostředí, např. podzemních vod závadnými látkami obsaženými v moči a výkalech pasených zvířat) lze proto přesvědčení většiny respondentů, že jejich chov nemá negativní vliv na životní prostředí, akceptovat jako oprávněné.

Co se týče ničení krajino tvorných prvků, tj. dřevin v remízích, na mezích či podobných stanovištích, kteréžto vlivy pokládá Dorst (1974) za hlavní příčiny degradace pastevecky obhospodařované krajiny (jako typický příklad uvádí pusté a vyprahlé plošiny na Iberském poloostrově, především v Kastilii, jež mají „na svědomí“ pastevců sdružení v mocném spolku La Mesta, v minulosti úspěšně lobbujícího proti rolníkům u ústředních orgánů země), pasenými zvířaty, uvažoval Dorst (1974) opět především o ovcích a také o kozách, které rády ožirají kůru, větvičky a další části dřevin, což vede k hynutí této formy vegetace. U koní není toto riziko velké, pokud mají k dispozici porost, k jehož spásání se v průběhu fylogeneze specializovali (tj. tvrdé stepní trávy).

6 Souhrn a závěr

Výsledky práce mohou být prospěšné jak pro podnikatele, kteří chtějí založit chov koní na Českokrumlovsku (nebo v jiných podobných regionech ČR), tak i pro ty subjekty, které již koně chovají a uvažují o rozšíření jejich chovu, hodlají

rozvinout jeho ekonomické a sociální přínosy a vést ho k trvalé udržitelnosti (a ideálně k všestranné prosperitě).

Část respondentů dotazníku projevila zájem o zaslání získaných výsledků.

6.1 Souhrn ekonomického šetření

Co se týká ekonomických aspektů, zjištěné výsledky ukazují, že chov koní je především zájmovou (ve smyslu emocionálním) činností, a to i pro chovatele, kteří provozují chov koní „na IČO“. Majitelé koní tedy nesledují ekonomické stránky chovu, a pokud je sledují, nejsou ekonomické aspekty jejich chovu rozhodující pro jejich strategická rozhodnutí.

Drtivá většina (9 chovatelů z 12) chová koně alespoň ve vegetačním období nepřetržitě (systém 7/24) v pastevním areálu, „pod širým nebem“. To je ekonomicky nejvýhodnější, protože odpadají náklady na pracovníky, nákup slámy, pilin či hoblin na podestýlání, i náklady (finanční i pracovní) na udržování úrodnosti pastvin (ty jsou hnojeny pobytem koní na nich a potřeba agrotechnických operací je omezena na smykování).

Přístřešky na pastvinách respondentů jsou vyrobeny z dřevěného materiálu, což je také nejlevnější a nejsnazší způsob řešení, vhodný i z hlediska ochrany krajinného rázu jako složky životního prostředí. Krytou jízďárnu má pouze jeden z chovů, a to upravenou ze staré zemědělské stavby pocházející z 50. až 80. let minulého století (jde opět o nejúspornější řešení).

Velkou nákladovou položkou je nákup konzervovaných krmiv. Celkem 6 chovů musí zčásti nebo zcela seno nebo senáž kupovat.

6.2 Souhrn sociálního šetření

Výsledky sociálního šetření ukazují, že chov koní provozují především ženy (dvě třetiny z dotazovaných). Věk respondentů je různorodý, což svědčí o zájmu o chov koní jak u starších generací (65 let věku u nejstaršího chovatele), tak mladších lidí (18 let věku u nejmladšího chovatele). Chov koní tedy spojuje všechny věkové skupiny obyvatel regionu.

Co se týká zaměstnanosti, tři farmy mají jednoho pracovníka pro chov koní. Z toho dvě farmy mají koně ustájené v boxové stáji a jedna farma na pastvinách. Dále je patrné, že chov koní má dopady na sociální vztahy v regionu, a to z hlediska poskytování služeb zákazníkům, jimiž mohou být i obce (2 farmy poskytují

ubytování, 6 farem poskytuje služby jako je jízda na koni, stanice hipostezky, zážitková přeprava osob bryčkou, účast na kulturně společenských akcích).

Majitelé chovů mohou těžit ze skutečnosti, že každý má ve svém okolí nějakou turisticky zajímavou lokalitu/atraktivitu, a to jak kulturní, tak přírodní. Tyto místní zajímavosti přivádějí do regionu a na farmy chovatelů koní návštěvníky.

Specificky ke společenskému životu regionu přispívají chovy koní s jezdeckým klubem, který poskytuje náplň volného času dětí (i dospělých), jež tím odvádí od sociálně nežádoucích aktivit. Jezdecký klub provozují 4 chovy koní, z nich však pouze 3 aktivně. V regionu existují i další chovy koní, jejichž majitelé a klienti mají vyšší sportovní ambice, a z tohoto důvodu najdeme v těchto chovech častěji kryté jízdárny i početnější a aktivnější jezdecké kluby. Tyto chovy však na zaslaný dotazník nereagovaly, a to ani po opětovné žádosti o jeho vyplnění.

O úzkém vztahu majitelů chovů k jejich koním svědčí skutečnost, že dvě třetiny z nich si již vychovaly své nástupce z řad členů rodiny, přátel či kamarádů a hodlají jim svůj chov předat při odchodu na odpočinek.

6.3 Souhrn environmentálního šetření

Vyhodnocením této části dotazníku bylo zjištěno, že dvoutřetinová většina chovů praktikuje pastevní odchov v systému 365/7/24 (u koní pohybujících se celoročně v pastevním areálu) nebo 7/24 (u koní pastevně ustájených ve vegetačním období a ustájených ve stavbách v zimním období).

Zatížení půdy chovanými zvířaty se u poloviny chovů pohybuje v optimálním rozpětí 0,4 - 0,6 VDJ/ha, u druhé poloviny je vyšší (v jednom případě však naopak nižší); z těchto farem s vyšším než optimálním zatížením půdy však část chovů umísťuje koně na pastviny jen ve vegetačním období, skutečné zatížení půdy je tudíž nižší než teoreticky vypočtené.

V nakládání s mrvou či hnojem koní lze pozorovat dva přístupy: většina chovatelů (převážně jsou to ti, kteří chovají koně v rámci své podnikatelské činnosti) si těchto produktů chovu koní váží a používá je k zúrodnování vlastních nebo jiných pozemků. Malá část respondentů (vesměs se zájmovým chovem koní) považuje mrvu/hnůj v podstatě za odpad a snaží se ho nějakým způsobem, např. darováním zahrádkářům či jeho vyvážením na hnojiště jiného zemědělce) zbavit.

Na půdu má vliv i způsob podestýlání koní, resp. obsah steliva v ve statkovém hnojivu (mrvě nebo hnoji) aplikovaném na pozemky. Vhodnější je

podestýlání slámou či méně kvalitním senem, kdežto podestýlání pilinami či hoblinami půdu okyseluje. Většina respondentů však podestýlá minimálně, protože chovají koně v celoročním pastevním systému.

Dvě třetiny chovů mají možnost plavit koně v blízké vodní nádrži. Dopady plavení koní na životní prostředí jsou nejednoznačné, jednak pozitivní (okysličování vody jejím čerpením v důsledku pohybu koní a promíchávání vrstev vody v nádrži, čímž se méně okysličené a dolní vrstvy dostávají k hladině, kde se okyslíčí), jednak negativní (dodávání živin v podobě výkalů a moči, případně odumřelých částí srsti a pokožky plavených koní do vody v nádrži – vzhledem ke krátkodobému a jen občasnému pobytu koní v nádrži však tento jev sotva může vést k eutrofizaci nádrže). Někdy je zmiňováno sešlapávání hráze či příbřeží rybníka v místě, kde koně vcházejí do vody nebo vycházejí z vody; to však přichází v úvahu jen za vlhka, kdy je povrch terénu rozměklý (za deště či sněžení se však s koňmi plavit nechodí).

Z deseti chovů koní, jejichž majitelé odpovíděli na otázku stran systému jejich hospodaření, jich polovina hospodaří konvenčně (příčemž jeden z nich uvažuje o přechodu na ekofarmu v horizontu 2-3 let) a polovina v režimu ekologického zemědělství.

V některé ze dvou Chráněných oblastí přirozené akumulace vod, jež se rozkládají na území Českokrumlovsko, se nacházejí 4 farmy (3 chovy v CHOPAV Šumava, 1 v CHOPAV Novohradské hory). Další tři farmy nejsou situovány v žádné CHOPAV a 4 chovatelé nemají o existenci CHOPAV ani tušení.

Výsledky práce lze tedy shrnout tak, že Českokrumlovsko je regionem potenciálně vhodným pro chov koní v rámci podnikatelského záměru (a samozřejmě i v rámci zájmového chovu, jehož cílem není dosažení zisku), pokud jeho nositel bude schopen tento potenciál plně využít. Možným využitím příležitostí, jež chov koní nabízí, je např. poskytování služeb: ubytování na farmě, případně i se stravováním, chovná stanice plemenných hřebců, půjčování vybavení pro rekreační a sportovní účely (rybářské vybavení, sportovní vybavení jako běžky, saně, kola, koloběžky, in-line brusle aj.), stanice hipostezky, hiporehabilitace, půjčování či pronájem koní klientům k rekreačním a rekondičním vyjížděnkám nebo skijeringu. Dále je to využití příznivých přírodních podmínek regionu např. k odchovu hříbat a následnému prodeji odstávců, ročků, dvouročků atd., nebo k výrobě kvalitního sena a kvalitní senáže a následnému prodeji subjektům, jež si nemohou vyrobit

konzervovanou pící samy (a jichž je, jak ukázaly výsledky dotazníkové akce, kolem 50% všech chovů koní).

Z hlediska ekonomických aspektů chovu koní je závažným problémem rentabilita chovu. Té lze dosáhnout opět např. prodejem velice kvalitních hříbat odchovaných na pastvinách, aktivním poskytováním služeb (vyjížděk pro klienty na koni či v kočáru/bryčce/ žebříňáku, lekce jak pro výcvik jezdců, tak koní, produkce sena a senáže). Nepříliš prozkoumanou ekonomickou činností v chovu koní je pořádání různých akcí pro veřejnost, kromě koňských dětských táborů (mohou to být např. hobby závody na koních či ve skijeringu, fotografování či filmování s koňmi). Ekonomicky úspěšnější jsou chovatelé, provozující chov koní jako doplňkovou činnost a získávají na něj prostředky z jiných zdrojů (z jiné podnikatelské činnosti nebo ze zaměstnání, např. v agroturistice).

Přihlédneme-li k sociálním aspektům chovu koní, zjistíme, že ho v převážně většině provozují ženy a také osoby velmi různého věku. Odpovědi respondentů ukazují, že pracovní pozice jsou nabízeny především na farmách s ustájením koní ve stavbách (hale či boxech); jedna z dotázaných farem má zaměstnance, přestože chová koně trvale venku (tato farma vystačí s vlastní produkcí konzervovaného krmiva po celé mimovegetační období; zaměstnanec pravděpodobně pracuje převážně při výrobě konzervované píce).

Důležitým přínosem chovů koní pro region je poskytování služeb jeho obyvatelům i návštěvníkům a vytváření společenského prostředí se speciální atraktivitou (koně jsou emocionálně přitažliví pro mnoho lidí, zejména pak dívek a žen; prokázány byly i případy pozitivních sociálních vztahů mezi koňmi a jinými druhy domácích a hospodářských zvířat, např. psů, koček, koz, králíků, ovcí, papoušků).

Posouzením environmentálních aspektů chovu koní na Českokrumlovsku dojdeme k závěru, že tento chov nemá žádný významný negativní vliv na životní prostředí. Koně jsou chováni převážně v pastevním systému (365)/7/24 a spásáním pastvin udržují bezlesí v krajině, která by jinak s ohledem na místní klimatické i půdní podmínky zarostla lesem. Tím udržují též mozaikovitost krajiny prospěšnou pro vysokou diverzitu rostlinných i živočišných druhů (koně jako výběroví, nikoli univerzální spásáči, zanechávají velké plochy nedopasků, jež slouží jako životní prostor mnoha druhům bezobratlých i drobných obratlovců a jež současně podporují udržení široké škály lučních bylin). Na podobném principu je ostatně založena

ochrana krajiny a biodiverzity v bývalém Vojenském újezdu Milovice, kde se volně pasou a žijí životem velmi blízkým přírodnímu stáda dovezených zástupců jednoho z tzv. primitivních plemen koní, exmoorských ponyů.

6.4 Souhrn všech okruhů aspektů chovu koní na Českokrumlovsku

Zjištěné údaje o managementech (typech, strategiích) chovu koní na Českokrumlovsku dovolují vyslovit závěr, že se liší:

- a) v ekonomických souvislostech – typu A (celoročnímu nepřetržitému pastevnímu ustájení) dávají přednost farmy, jež chovají koně v rámci své podnikatelské činnosti, a to i farmy, jež mají placené zaměstnance; z toho lze vyvodit, že tento typ je ekonomicky nejvýhodnější.
- b) v sociálních souvislostech – typům B (individuálnímu boxovému ustájení) a C (skupinovému ustájení v hale, resp. volné stáji) dávají přednost chovatelé mající koně v zájmovém chovu, protože tyto typy ustájení umožňují blízkým a častým stykem s koňmi v individuálních boxech či volné stáji, z nichž jsou každodenně vyváděni na práci nebo na pastvinu (do výběhu), prohlubovat emocionální vazby mezi chovateli a jejich koňmi; jsou to vesměs chovatelé s malým počtem koní (od 2 do 13), bez zaměstnanců (péči o koně vykonávají osobně, nebo s pomocí životních partnerů, členů rodiny, přátel, kamarádů, popř. členů jezdeckého klubu); z toho lze vyvodit, že typ B (popř. C, který je však zastoupen ve sledovaných chovech méně často) je nejvýhodnější z hlediska sociálních aspektů (citové vazby mezi chovateli a jejich koňmi, sdružování lidí téhož zájmu kolem chovů s každodenním kontaktem se všemi koňmi v chovu, jenž je u chovů typu A s velkým počtem koní umístěných v rozsáhlých pastevních areálech spíše výjimkou).
- c) v environmentálních souvislostech – se jako nejméně zatěžující životní prostředí jeví typ A (odpadá při něm manipulace se závadnými látkami ve smyslu vodního zákona, tj. hnojem či mrvou, popř. močůvkou koní, neboť koně se nepřetržitě pohybují na pastvinách, které přitom rovnoměrně hnojí výkaly a močí; dále odpadají přejezdy motorovými vozidly často na větší vzdálenosti při přepravě nakupované konzervované píce, neboť téměř všichni chovatelé koní s managementem A jsou soběstační při výrobě sena a senáže); koně svým výběrovým spásáním rozsáhlých travnatých pozemků se

zanecháváním nepravidelných ploch nedopasků udržují bezlesí a podporují mozaikovitost krajiny a širokou biodiverzitu (koně chovaní v boxech nebo halách mívají k dispozici mnohem menší plochy, většinou jen těsně sousedící se stáji, a ty vypásají někdy až „na terén“). Důkazem toho je skutečnost, že všichni respondenti, jejichž chov (farma) má statut ekofarmy, nebo kteří chtějí tento statut získat v nejbližších 2-3 letech, chovají koně v managementu A.

7 Seznam literatury

- ALBRECHT, J., MÁČA, J., PYKAL, J. et al. (2003): Chráněná území okresu Český Krumlov. *In:* ALBRECHT J. a kol.: (2003): Chráněná území ČR – Českobudějovicko, svazek VIII., Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha. 56 s., ISBN 80-86064-65-4
- ANDRLOVÁ, M. (2007): Turistika na koni v biosférické rezervaci Šumava. Ústav systémové biologie a ekologie, Akademie věd České republiky, České Budějovice.
- ARCHER, J. (1997): Why do people love their pets? *Evolution and Human Behavior*, 18, 237-259 s.
- AUGUSTA, J., BURIAN, Z. (1971): Жизнь древнего человека, Artia, Praha, 176 s.
- BÉRES, A., MITYÓK, A. (1997): Odour screening test of poultry and pig breeding technology. *Agriculture*, 43, č. 10, 797-804 s.
- BIRDOVÁ, J. (2004): Chov koní přirozeným způsobem: přirozený způsob chovu koní a péče o jejich zdraví a dobrou výkonnost. Slovart, Praha, 206 s. ISBN 80-7209-644-3.
- BRUNDTLANDOVÁ, G. H. et al. (1991): Naše společná budoucnost. Academia, Praha, ISBN 80-85368-07-2.
- ČERNÝ, V. (1924): Chov koní v Čechách v 18. století. *Časopis pro dějiny venkova* XI, č. 2, 138-144 s.
- DANĚK, A., GLET, J. (2002): Dovolená autem, pěšky, na kole, Jižní Čechy. Mirago, Ostrava, 149 s., ISBN 80-86617-00-9.
- DOBEŠ, J. et al. (1977): Jezdeckví a dostihový sport. SZN, Praha, 338 s.
- DORST, J. (1974): Ohrožená příroda. Orbis, Praha, 408 s.

- DUŠEK, J. et al. (1992): Chov koní v Československu. Brázda, Praha, 176 s., ISBN 80-209-0168-X.
- DUŠEK, J. (1995): Kůň ve službách člověka (středověk). Apros, Praha, 1. vydání, 262 s.
- DUŠEK, J. et al. (2007): Chov koní. Brázda, Praha, 404 s., ISBN 80-209-0352-6.
- Ekologické zemědělství: vysokoškolská učebnice, 2007. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, České Budějovice, ISBN 978-80-7394-046-1.
- DVOŘÁK, J., RŮŽIČKA, B. (1972): Geologická minulost Země, SNTL, Praha, a Alfa, Bratislava, 764 s.
- DVOŘÁKOVÁ, D. (2007): Kôň a človek v stredoveku. K dejinám spolužitia ľudí a koní v Uhorskom kráľovstve, Vydavateľstvo Rak, Budmerice, 294 s., ISBN 978-80-85501-38-4
- EDWARDS, H. E.: Obrazová encyklopedie koní. Cesty, Praha, 1995, 400 s., ISBN 80-7181-060-6
- EDWARDS, H. E.: Velká kniha o koních. Gemini, Bratislava, 1992, 240 s., ISBN 80-85265-36-2
- EUROSTAT, European Commission (2013): Agriculture, forestry and fishery statistics. 2013 edition. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 256 s. ISBN 978-92-79-33005-6
- FIŠER, A., SEDLÁČEK, V. (1998): Emise amoniaku v chovu hospodářských zvířat. Veterinářství, 48, č. 9, s. 375-377
- GAUDNÍKOVÁ, J. (2014): Situace v chovu koní v ČR. In: Jezdeckví, Praha, s. 76-77
- GAUNITZOVÁ, Ch. et al. (2018): Ancient genomes revisit the ancestry of domestic and Przewalski's horses. Science, Vol. 360, Issue 6384, pp. 111-114.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. (1989): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR, Univerzita Karlova, Praha.
- HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Portál, Praha, ISBN 80-7367-040-2.
- HESKOVÁ, M. et al. (2006): Cestovní ruch: pro vyšší odborné školy a vysoké školy. Fortuna, Praha.
- HOLÁTOVÁ, D., KRNINSKÁ, R. et al. (2012): Lidské zdroje v rozvoji venkova. 1. vyd., Ekonomie studium, Alfa, Praha. ISBN 978-80-87197-57-8.

- HOLLÝ, K. (2003): Jezdecká turistika. Kůň v životě člověka, Montanex, Ostrava, ISBN 80-7225-104-X.
- CHANDLER, C. K (2005): Animal Assisted Therapy in Counseling. Routledge, New York, s. 237, ISBN 0-415-95202-6.
- CHROMÝ, P. (2003): Jihočeský kraj, průvodce po České republice. Kartografie, Praha, 158 s., ISBN 80-7011-734-6.
- JAKUBÍKOVÁ, D. (2009): Marketing v cestovním ruchu. Grada, Praha.
- JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. (2010): Vyučování za pomoci drobných živočichů: příručka k projektu Alma Mater Studiorum. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha, 56 s. ISBN 978-80-7290-455-6.
- JOHNSON, R. A., MEADOWS, R., L. et al. (2003): Human-animal interaction. A Complementary/Alternative Medical (CAM). Intervension for Cancer Patients. American Behavioral Scientist, 47, s. 55-69
- KAPITZKE, G. (2008): Kůň od A do Z. Brázda, Praha, 411 s. ISBN 978-80-209-0363-1.
- KELLER, J. (2012): Úvod do sociologie. 6. vyd., Sociologické nakladatelství (SLON), Praha. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-102-2.
- KONOPÁSEK, V. (1995): Vznik a snižování emisí amoniaku ze staveb pro živočišnou výrobu a skladování hnoje. Zemědělské aktuality 8/95- příloha Téma měsíce.
- KOUBEK, K. (1958): Speciální zootechnika, chov koní. Státní zemědělské nakladatelství, Praha.
- KUČERA, S. (1981): Informační materiál pro účastníky 20. floristického kursu České botanické společnosti při ČSAV v Českém Krumlově. České Budějovice, 26 s., nepublikováno.
- KUNĚŠOVÁ, E., NEDVĚDOVÁ, A. (1992): Technika cestovního ruchu. Vyd.1., Grada, Praha, ISBN 80- 85623-32-3.
- KVAPILÍK, J. (1995): Ekonomické aspekty chovu skotu. Svaz chovatelů českého strakatého skotu, Praha, 67 s.
- MAHLER, Z. (1995): Člověk a kůň. Dona, České Budějovice, ISBN 80-85463-52-0.
- MACHEK, J. a GAUDNÍKOVÁ, J. (2010): Situační a výhledová zpráva Koně, Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, 36 s., ISBN 80-7084-914-9.

- MACHEK, J. a ROUBALOVÁ, M. (2006): Situační a výhledová zpráva Koně, Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, 72 s., 80-7084-532-5
- MACHEK, J. a ŠILHÁNOVÁ, D. (2008): Situační a výhledová zpráva Koně, Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, 98 s., ISBN 80-7084-768-8.
- MAJEROVÁ, V. (1998): Sociologie venkova a zemědělství. Vyd. 2., Credit, Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 146 s., ISBN 80-213-0431-6.
- MAJEROVÁ, V. et. al (2000): Sociologie venkova a zemědělství. Vyd. 4., Credit, Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 246 s., ISBN 978-80-213-0651-6.
- MARŠÁLEK, M., ZEDNÍKOVÁ, J., CIVIŠOVÁ, H. (2014): Současný chov koní v České republice. In: Chov koní na Slovensku, Mojmirovce, Slovensko, s. 20-24, ISBN 978-80-552-1173-2.
- MEARNS, R. (1997): Livestock and environment: potential for komplementarity. World animal review, 88, č. 1, s. 2-14.
- MISAŘ, D. (2011): Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Brázda, Praha, s. 296, ISBN 978-80-209-0383-9.
- MISAŘ, D., JISKROVÁ, I., (2008): Chov a šlechtění koní. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Brno, 170 s. ISBN 978-80-7157-510-8.
- MOLDAN, B. (2001): Ekologická dimenze udržitelného rozvoje. Karolinum, Praha, 102 s.
- MUSIL, R (1987): Vznik, vývoj a vymírání savců. Academia, Praha, 292 s.
- MŽP – Ministerstvo životního prostředí ČR a Centrum ekologických informací (1991): Životní prostředí České republiky, Ročenka 1990. Praha, 328 s., ISBN 80-900013-1-9.
- NAVRÁTIL, J. (2007): Základy chovu koní. Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha, 80s., ISBN 978-80-7271-186-4.
- ODENDAAL, J. (2007): Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak. 1. vyd., Česká zemědělská univerzita v Praze a Brázda, Praha, 173 s., ISBN 978-80-209-0356-3.
- ORIEŠKA, J. (1999): Technika služeb cestovního ruchu. 1.vyd., Idea servis, Praha, ISBN 80-85970-27-9.
- PÁSKOVÁ, M. (2008): Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu. Gaudeamus, Hradec Králové, ISBN 978-80-7041.
- PATTERSON, P. (1997): Minimizing nutrient waste. Feed management, 48, č. 12, s. 21-22.

- PETRŮ, Z. (2007): Základy ekonomiky cestovního ruchu. 2. upr. vyd., Idea servis, Praha, 124 s., ISBN 978-80-85970-55-5.
- PODHORSKÝ, M. (2003): Jihočeský kraj. Freytag & Berndt, Praha, ISBN 80-7316-031-5.
- PŘIKRYLOVÁ, J., HUSÁKOVÁ, T. (1995): Koně - velká kniha o chovu a výcviku koní. P. B., Praha, 208 s.
- ROUBÍČEK, V., (1997): Úvod do demografie. CODEX Bohemia, Praha, s. 348, ISBN 80-85963-43-4.
- SLAVÍKOVÁ, L., VEJCHODSKÁ, E., SLAVÍK, J. et al (2012): Ekonomie životního prostředí - teorie a politika. Alfa, Praha, 287 s., ISBN 978-80-87197-45-5.
- SOCHER, H. (1996): Steine, Steine und kein ende. Neue Landwirtschaft, č. 6, s. 82-85.
- SOMMER, A. (1998): Výživa ošípaných vo vztahu k produkci a ochrane životného prostredia. Slovenský chov, 3, č. 9, s. 12-13.
- SZIF - Státní zemědělský intervenční fond (2018): Příručka pro žadatele. Jednotná žádost. Žádost o zařazení AEKO, EZ. Žádost o změnu zařazení AEO, AEKO, EZ. Praha, 172 s.
- STEINFELD, H., HAAN, C. de, BLACKBURN, H. (1997): Options to address livestock environment interactions. World animal review, 88, č. 1, s. 15-20.
- STRÍBRNÁ, M. (2005): Venkovská turistika a agroturistika. Profi Press s.r.o., Praha, 65 s., ISBN 80-86726-14-2.
- SU,C., CHEN, C., LI, Y. (2018): Helminth infection protects against high fat diet-induced obesity via induction of alternatively activated macrophages. Scientific Reports, Published online 15 March, 8.
- ŠARAPATKA B., URBAN, J. et al. (2003): Ekologické zemědělství: učebnice pro školy i praxi. I. díl (Základy ekologického zemědělství, agroenvironmentální aspekty a pěstování rostlin), Ministerstvo životního prostředí a PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, Praha ISBN 80-7212-274-6.
- ŠARAPATKA, B., URBAN, J. et al. (2005): Ekologické zemědělství: učebnice pro školy i praxi. II. díl (normy Evropské unie, chovy a welfare hospodářských zvířat, ekonomika, marketing a příklady z praxe). PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, Šumperk, 334 s., ISBN 80-903583-0-6.

- ŠARAPATKA, B., URBAN, J. et al. (2006): Ekologické zemědělství v praxi. PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, Šumperk, 502 s., ISBN 80-87080-00-9.
- ŠKODOVÁ-PARMOVÁ, D. (2007): Agroturistika. 1. vyd. Ekonomická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, ISBN 978-80-7394-009-6.
- VAVROUŠEK, J. (1993): Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života. In: Nováček, P. et Vavroušek J. (eds.): Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života. Sborník přednášek, Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc, s. 91-100
- VAVROUŠEK, J. (2005): Na cestě k trvalé udržitelnosti. Nadace Partnerství, Praha, ISBN 978-80-239-50-670.
- VELEMÍNSKÝ, M. et al. (2007): Zooterapie ve světle objektivních poznatků, DONA a ZSF JU, České Budějovice, 336 s., ISBN 978-80-7322-109-6
- VESELOVSKÝ, Z. (2005): Etologie. Biologie chování zvířat. Academia, Praha, 408 s., ISBN 978-80-200-1621-8.
- VITÁKOVÁ, M. (2007): Školení a vzdělávání pracovníků v cestovním ruchu: Využití kulturních a přírodních památek pro cestovní ruch. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha.
- VONDRÁŠKOVÁ, Š., (1998): Vliv živočišné výroby na kvalitu životního prostředí. Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha, Studijní informace, č. 3/1998, 31 s., ISBN 80-7271-022-2.
- UPTON, M. (1997): Intensification or extensification: which has the lowest environmental burden. World animal review, 88, č. 1, s. 21, 23, 25, 27-29.
- WAGNEROVÁ, P. (2015): Kryptosporidiové a mikrosporidiové infekce koní. [Cryptosporidial and microsporidial infection of horses]. Disertační práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, 137 s.
- WIT, J. de, KEULEN, H. van, MEER, H. G. van der (1997): Animal manure: asset or liability?. World animal review, 88, č. 1, 30-37 s.
- WOLFF, A., I., FRISHMAN, W., H. (2004): Animal-assisted therapy in cardiovascular disease. Seminars in integrative medicine, WB Saunders, 131-134 s. ISSN 1543-1150.
- ZEITLER-FEICHTOVÁ, M. H. (2004): Horse behaviour explained: origins, treatment, and prevention of problems. Manson Publishing Ltd., London, 224 s., ISBN 1-84076-037-0.

Živočišná výroba a životní prostředí v Evropě (1995), Anim. Feed sci. and Techn., 53, č. 2, s. 135-144.

Elektronické zdroje

Administrativní rozdělení okresu Český Krumlov - stav k 1. 1. 2016, Český statistický úřad, www.czso.cz. [online]. [vid. 2018-3-3]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11256/26455058/mapa_3102.png/84a61fc5-0d45-4078-aac1-299983ef0ba5?version=1.1&t=1485333988660.

Atlas zařízení využívajících obnovitelné zdroje energie, www.calla.ecn.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://calla.ecn.cz/atlas/detail.php?id=339>.

BAUEROVÁ, A. (2006): Kostel sv. Mikuláše. Vojenský újezd Boletice. [online]. [vid. 2018-4-20]. Dostupné z: <http://www.vojujezd-boletice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id=1011>.

BIHUNCOVÁ, I., JISKROVÁ, I., SOBOTKOVÁ, E., KOSTŮKOVÁ, M., ČERNOHORSKÁ, H., ORAVCOVÁ, I. (2014): Aktuální situace koní bez plemenné příslušnosti v České republice. [online]. [vid. 2018-4-28]. Dostupné z: <https://www.google.com/search?q=kon%C4%9B+bez+plemenn%C3%A9+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1nosti&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab>).

Česká hiporehabilitační společnost, www.kone-hiporehabilitace.com. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://konehiporehabilitace.com/o-chs/>.

Česká klusácká asociace - Czech Trotting Association, www.czetra.cz. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://www.czetra.cz/>.

Český Krumlov – oficiální informační systém, www.encyklopedie.ckrumlov.cz. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz>.

Červený Dvůr, cervenydvur.cz. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <https://cervenydvur.cz/>.

Charakteristika okresu Český Krumlov, Český statistický úřad, www.czso.cz. [online]. [vid. 2018-3-3]. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_okresu_ck.

Demografická ročenka okresů 2007-2016, Český statistický úřad, www.czso.cz. [online]. [vid. 2018-3-3]. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/45948572/1300561714.pdf/f9ccba42-e56e-4228-b8c2-df57a30e42a3?version=1.0>.

- Dotační tituly Evropských fondů pro chov koní v ČR, Equichannel nejstarší zpravodajský server o koních a jezdectví, www.equichannel.cz. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://www.equichannel.cz/dotacni-tituly-evropskych-fondu-pro-chov-koni-v-cr>.
- Flegr, J. (2013): How and why *Toxoplasma* makes us crazy. DOI: 10.1016/j.pt.2013.01.007. [online]. [vid. 2018-4-10]. <http://www.flegr.com/wp-content/uploads/2017/06/toxomental.pdf>
- Hiporehabilitace, Česká hiporehabilitační společnost, www.hiporehabilitace-cr.com. [online]. [vid. 2018-3-18]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/hiporehabilitace/pro-odborniky/>.
- Hiporehabilitační kůň, Česká hiporehabilitační společnost, www.kone-hiporehabilitace.com. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://kone-hiporehabilitace.com/>.
- Hiporehabilitační střediska, Česká hiporehabilitační společnost, www.hiporehabilitace-cr.com. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/provozovatele-hiporehabilitace/>.
- Hvězdárna a planetárium České Budějovice s pobočkou na Kleti, www.hvezdarnacb.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: [http://www.hvezdarnacb.cz/index.php?stranka=klet&menu_id=36&uroven=\)](http://www.hvezdarnacb.cz/index.php?stranka=klet&menu_id=36&uroven=)
- Jockey Club, www.dostihyjc.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.dostihyjc.cz/>.
- Jooble, Práce u koní, www.cz.jooble.org. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <https://cz.jooble.org/pr%c3%a1ce-u-kon%c3%ad?p=2>.
- Kalendová, H. (2016): Marobud, první český král. Barbar spíše rodem než rozumem, www.zpravy.tiscali.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <https://zpravy.tiscali.cz/marobud-prvni-cesky-kral-barbar-spise-rodem-nez-rozumem-272530>.
- Koníček, o. p. s., Kde nás najdete, www.konicekcb.webnode.cz. [online]. [vid. 2018-3-18]. Dostupné z: <https://konicekcb.webnode.cz/o-nas/kde-nas-najdete>.
- Kubálek, M. (1998): Postavení agrární strany v politickém systému první republiky, www.agris.cz. [online]. [vid. 2018-4-18]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/clanek/104986>
- Město Kaplice, www.mestokaplice.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.mestokaplice.cz/>.

Město Rožmberk nad Vltavou, www.mestorozmberk.cz. [online]. [vid. 2018-4-3].
Dostupné z: <http://www.mestorozmberk.cz/>.

Město Větrní, www.obecvetrni.cz. [online]. [vid. 2018-2-19]. Dostupné z:
<http://www.obecvetrni.cz/index.php>.

Městys Besednice, www.besednice.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:
<http://www.besednice.cz/>.

Městys Frymburk, www.frymburk.info. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:
<https://www.frymburk.info/>.

Městys Hořice na Šumavě, www.horicensumave.cz. [online]. [vid. 2018-4-3].
Dostupné z: <http://www.horicensumave.cz/>.

Městys Křemže, www.kremze.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:
<http://www.kremze.cz/>.

Mikesz, Z. (2009): Se šavlemi proti tankům – nesmyslný mýtus polského září 1939,
www.valka.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:<https://www.valka.cz/13222-Se-savlemi-proti-tankum-nesmyslny-mytus-polskeho-zari-1939>.

Nástroje regionální politiky, Metodická podpora regionálního rozvoje,
www.regionálnírozvoj.cz. [online]. [vid. 2018-3-14]. Dostupné z:
<http://www.regionálnírozvoj.cz/index.php/nastroje-regionalni-politiky.html>.

Nítrat.cz, www.nitrat.cz. [online]. [vid. 2018-4-20]. Dostupné z:
<http://www.nitrat.cz/>.

Obec Bujanov, www.bujanov.cz. [online]. [vid. 2018-3-14]. Dostupné z:
<http://www.bujanov.cz/>.

Obec Holubov, www.holubov.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:
<http://www.holubov.cz/uvod/>.

Obec Kájov, www.kajov.eu. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:
<http://www.kajov.eu/>.

Obec Omlenice, www.omlenice.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z:
<http://www.omlenice.cz/>.

Otisky doby: Realita českého statkáře. Vysíláno ČT1 dne 18. 4. 2018 ve 21:50 hod.
Česká televize, www.ceskatelevize.cz. [online]. [vid. 2018-4-18]. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11457478106-otisky-doby/218562261020006-realita-ceskeho-statkare>.

- Paterová, J., Mudřík Z.: Průzkum ve vybraných zemědělských podnicích. Ekonomické ukazatele chovu tažných koní. [online]. [vid. 2018-4-30]. Dostupné z: http://www.agronormativy.cz/docs/7050019_rslt.html.
- Pojetí regionální politiky, Metodická podpora regionálního rozvoje, www.regionalnirozvoj.cz. [online]. [vid. 2018-3-14]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/pojeti-regionalni-politiky.html>.
- Počet koní v ČR stoupá aneb Koně v číslech do roku 2010, Equichannel nejstarší zpravodajský server o koních a jezdeckví, www.equichannel.cz. [online]. [vid. 2018-2-22]. Dostupné z: <http://www.equichannel.cz/pocet-koni-v-cr-stoupa-aneb-kone-v-cislech-do-roku-2010?order=1>.
- Portál eAgri – resortní portál Ministerstva zemědělství ČR, www.eagri.cz. [online]. [vid. 2018-3-11]. Dostupné z: <http://www.eagri.cz/public/web/mze/>.
- Portál farmáře eAgri, registry a aplikace, www.eagri.cz/web/mze/farmar. [online]. [vid. 2018-3-11]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/farmar/#f=hpblok>
- Poštovní muzeum, www.postovnimuzeum.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <https://www.postovnimuzeum.cz/>.
- Povodí Vltavy, s. p., www.pvl.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.pvl.cz/files/download/vodohospodarske-informace/vodni-dila-a-nadrze/sobenov.pdf>.
- Program rozvoje venkova 2014-2020, Státní zemědělský intervenční fond, www.szif.cz. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://www.szif.cz/cs/prv2014>.
- Rozsypal, R. (2010): Půda a půdní úrodnost, www.docplayer.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/41953870-Puda-a-pudni-urodnost-roman-rozsypal.html>
- Rozvoj venkova, Metodická podpora regionálního rozvoje, www.regionalnirozvoj.cz. [online]. [vid. 2018-3-14]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/home.html>.
- Soupis hospodářských zvířat k 1. dubnu 2017, Český statistický úřad, www.czso.cz. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/soupis-hospodarskych-zvirat-k-1-dubnu-2017>.
- Společnost pro zachování Hořických pašijových her z.s., www.horickepasije.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.horickepasije.cz>.

Státní hrad a zámek Český Krumlov; www.castle.ckrumlov.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_oinf_bilpan.xml.

Střední školy, www.stredniskoly.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <https://www.stredniskoly.cz/obor/jezdec-a-chovatel-koni.html>.

SZIF - Státní zemědělský intervenční fond, www.szif.cz. [online]. [vid. 2018-4-12]. Dostupné z: <http://www.szif.cz/cs>.

Toulky Českem, www.ceskem.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.ceskem.cz/ceskokrumlovsko>.

Ústřední evidence koní, www.uek.cz. [online]. [vid. 2018-2-19]. Dostupné z: <http://www.uek.cz/>.

Vojenský újezd Boletice, Současnost vojenského újezdu, www.voujezd-boletice.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: http://www.voujezd-boletice.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=715&id_ktg=1002&p1=55.

Vojenské lesy a statky, s.p., Historie podniku, www.vls.cz. [online]. [vid. 2018-4-3]. Dostupné z: <http://www.vls.cz/cs/o-vls/historie-podniku>.

Využití koní, www.gymcheb.cz. [online]. [vid. 2018-3-18]. Dostupné z: <http://absolventi.gymcheb.cz/2006/krnovot/vyuziti.html>.

Základní charakteristika regionu Český Krumlov, Český Krumlov, www.ckrumlov.cz. [online]. [vid. 2018-3-3]. Dostupné z: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/region/soucas/i_zchrck.htm.

Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací pro rok 2018, www.eagri.cz. [online]. [vid. 2018-3-8]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/puda/zasady-kterymi-se-stanovuji-podminky-pro.html>.

8 Přílohy

8.1 Bližší charakteristika modelové oblasti Českokrumlovska

Jak již bylo zmíněno region má významné historické bohatství, rozmanitou krajinu i moderní současnost. Je zde více než dva tisíce kulturních památek, mezi které patří například kostely, zámky, kláštery (Daněk, Glet, 2002).

Pravěké osídlení kromaňonců (*Homo sapiens sapiens*) z mladšího paleolitu je doloženo v Dobrkovické jeskyni na západním okraji Českého Krumlova, eneolitické sídliště na vrchu Radiš u osady Kladenské Rovné, sídliště z mladší doby halštatské na vrchu Háj u osady Lazec a několik sídlišť z mladší doby bronzové, pozdní doby halštatské a pozdní doby laténské u osady Novosedly (Kájov, www.kajov.eu).

Do doby eneolitu odkazují i ojedinělé nálezy vrtaných sekerek v osadě Michnice a obci Benešov nad Černou.

Tato a další sídliště z doby bronzové (např. na místech, kde byly ve středověku vybudovány hrady Český Krumlov, Dívčí Kámen a Velešín) byla situována podél dálkové obchodní cesty vedoucí od Jadranu Podunajím a Českou kotlinou k Baltu, po níž se na sever dopravovaly luxusní zboží a měď a cín k výrobě bronzu, na jih pak jantar, kožešiny, med, vosk a patrně též zlato, stříbro a grafit (rýžoviště a pravěká důlní díla k těžbě těchto nerostů byla objevena i na Českokrumlovsku) (Český Krumlov – oficiální informační systém, www.encyklopedie.ckrumlov.cz)

Nejnámější památkou (dnes v kategorii národní kulturní) pravěkého a starověkého osídlení Českokrumlovska je keltské oppidum na návrší u osady Třísov, založené v 1. polovině 2. století př. n. l., které bylo velmi významným ekonomickým, kulturním i mocenským střediskem v rámci keltského osídlení Evropy (srovnatelným s významem hradiště na Závisti ve středních Čechách). Hradiště bylo opuštěno kolem poloviny 1. století př. n. l., ještě před příchodem Markomanů (obec Holubov, www.holubov.cz).

Z následujících sedmi staletí (období germánského a raného slovanského osídlení) se na Českokrumlovsku nenašel ani jediný doklad, první pochází z 2. poloviny 8. století n. l., kdy vzniklo slovanské hradiště u osady Kuklov. To zaniklo asi po sto letech v důsledku velkého požáru (dobyť nepřáteli?). Dalším dokladem (a prvním písemným) o osídlení Českokrumlovska je až listina z roku 1037, kterou český kníže Břetislav I. daroval ves Zátoň (u Větrní) benediktinskému klášteru na Ostrově u Davle (Český Krumlov – oficiální informační systém, www.encyklopedie.ckrumlov.cz).

Původně středověké kostely jsou ve Chvalšínách, Kájově, Brlohu, Křemži, Velešíně, Zlaté Koruně (kde je i cisterciácký klášter založený králem Přemyslem Otakarem II. – dnes národní kulturní památka), Besednici (zde bylo odkryto 30 dochovaných kruhových slovanských mohyl), Kaplici, Benešově nad Černou,

Malontech, Dolním Dvořišti, Rychnově nad Malší, Větřní, Vyším Brodě (zde také stojí cisterciácký klášter, který založil Vok I. z Rožmberka), Loučovicích, Přední Výtoni, Frymburku, Černé v Pošumaví, Horní Plané a Hořicích na Šumavě. Kuriozitou mezi sakrální stavbami v regionu je nedostavěný paulánský klášter s kostelem sv. Ondřeje z přelomu 15. a 16. století v Kuklově – podle legendy prý mnichy od dostavby odradil sám Satan (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Nejstarší sakrální stavbou regionu, dochovanou v podobě nepříliš vzdálené původní, je patrně románský kostel sv. Mikuláše z poloviny 12. století v Boleticích (Bauerová, 2006).

Ze zřícenin hradů je to Dívčí Kámen, Pořešín, Velešín, Louzek, Sokolčí a Vítkův Kámen (s nadmořskou výškou 1035 m je nejvýše položenou hradní zříceninou v ČR) (Toulky Českem, www.ceskem.cz; Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Kromě českokrumlovského hradu a zámku (druhého největšího – po Pražském hradu – v ČR) zůstal v regionu zachován hrad Rožmberk, který byl postaven Vokem I. z Rožmberka v polovině 13. století. Rožmberk patří mezi české hrady spojené s pověstí o Bílé paní, v tomto případě o paní Perchtě z Rožmberka (dceři známého nejprve podporovatele a později odpůrce husitů Oldřicha II. z Rožmberka, nešťastně provdané za Jana V. z Lichtenštejna, jenž si ji vzal pro peníze), která za svého života proslula soucitností a obětavostí a po své smrti se zjevovala v různých rožmberských sídlech a předávala svým příbuzným tajná sdělení (např. když se usmívala, znamenalo to štěstí pro pána hradu, když měla černé rukavice, poukazovala na blížící se nebezpečí či smrt, když zmizela ve zdi, byl za ní skrytý poklad) (Státní hrad a zámek Český Krumlov, www.castle.ckrumlov.cz).

Dalšími středověkými fortifikačními památkami v regionu jsou pozůstatky tvrzí v Benešově nad Černou, Chlumu a Chlumečku u Křemže, Kladenském Rovném u Kájova, Pasovarech u Světlíku, Slavkově, Štěkři a Tiché u Rychnova nad Malší. Značně přestavěné jsou zbytky tvrzí např. v osadě Michnice, Černice a dalších. Pro havarijní stav je postupně demolován barokní zámeček v Omleničce (s ním stavebně související barokní kostel sv. Jana Nepomuckého byl však nedávno opraven); postupnou rekonstrukcí a restaurací prochází rokokový zámeček Červený Dvůr u Chvalšín s přilehlým přírodně krajinářským parkem anglického typu o rozloze 105 ha (zámeček je využíván jako psychiatrická léčebna orientovaná na terapii závislosti

na návykových látkách a patologického hráčství) (obec Omlenice, www.omlenice.cz; Červený Dvůr, cervenydvur.cz).

Národní kulturní památkou v regionu jsou některé mostní a staniční objekty koněspřežné železnice z Českých Budějovic do Lince, postavené v letech 1827-1836 (první na evropském kontinentu) k převozu soli z hornorakouské Solné komory do Čech a dřeva z jihočeských lesů zpět, využívané později i k přepravě cestujících (Podhorský, 2003; obec Bujanov, www.bujanov.cz).

Technickou zajímavostí je i vodní elektrárna na řece Černé u obce Soběnov, pracující s původním strojním vybavením z roku 1924 až do povodně v roce 2002, kdy byla zničena sypaná zemní část hráze (Atlas zařízení využívajících obnovitelné zdroje energie, calla.ecn.cz.; Povodí Vltavy, s. p., www.pvl.cz).

Pozoruhodnou stavbou je nejstarší kamenná rozhledna v Čechách na hoře Klet' (nejvyšším vrcholu Blanského lesa), kterou dal v letech 1822-1825 postavit kníže Josef II. ze Schwarzenbergu, náruživý turista a cestovatel. Je vysoká 22 metrů a na vyhlídkovou plošinu vede 110 schodů. V její blízkosti byla v letech 1958-1959 zbudována hvězdárna a astronomická observatoř, která se stala celosvětově proslulou v odvětví „lovu planetek a komet“, tedy vyhledávání malých kosmických těles brázdících naši sluneční soustavu a její okolí (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz; Hvězdárna a planetárium České Budějovice s pobočkou na Kleti, www.hvezdarnacb.cz).

Kromě města Český Krumlov patří k největším atraktivitám západní části regionu vodní nádrž Lipno I, jež hraje důležitou roli v ekonomice regionu (příjmy z cestovního ruchu) S ní je nerozlučně spjata železniční trať ze stanice Rybník do stanice Lipno nad Vltavou, jedna z nejstarších elektrifikovaných českých železnic (uvedena do provozu v r. 1911 jako místní dráha sloužící k dopravě dřeva z lesů vyšebrodského kláštera ke státní železnici), která se vine mnoha zatáčkami malebnou kopcovitou krajinou nejjihnější části regionu a která slouží převážně turistům, v letní sezóně i vodákům splouvajícím Vltavu (Základní charakteristika regionu Český Krumlov, www.ckrumlov.cz).

Další výjimečností Českokrumlovska jsou *Hořické pašijové hry* s tradicí od 13. století, písemně doložené v r. 1816 a pravidelně pořádané od roku 1894 v Hořicích na Šumavě. Her se každoročně (poslední týden v srpnu) účastní na 70 amatérských herců, převážně místních obyvatel. V městysi najdou turisté i Muzeum

pašijových her (Společnost pro zachování Hořických pašijových her z. s., www.horickepasije.cz).

Milovníkům historie pošty a doručování zpráv je určeno Poštovní muzeum ve Vyšším Brodě (v budově bývalého opatství cisterciáckého kláštera) se stálou expozicí historických vozů a kočárů, poštovních dostavníků a balíkových vozů, sání a strojů (Poštovní muzeum, www.postovnimuzeum.cz).

Kaplicko je málo osídlenou, ale turisticky atraktivní (hlavně díky Novohradským horám) východní částí regionu (Chromý, 2003).

Město Kaplice je významným střediskem regionu jako sídlo řady firem důležitých pro ekonomiku regionu a pro blízkost mezinárodní silnice E 55 (navazující na dálnici D3 z Prahy do Českých Budějovic) do Rakouska s hraničním přechodem v Dolním Dvořišti a železniční trati (součásti IV. železničního koridoru) z Českých Budějovic do Lince s hraničním přechodem v Horním Dvořišti. Město samo se kulturními památkami pochlubit nemůže, neboť bylo v minulosti několikrát takřka kompletně zničeno požáry. Jedinými historickými, původní podobě se blížícími budovami jsou renesanční radnice a objekt, dříve renesanční měšťanský dům, Komerční banky (s obnovenými sgrafity na fasádě) na náměstí, dále bývalý vrchnostenský pivovar na Bělidle a bývalý městský pivovar v Pivovarské ulici (město Kaplice, www.mestokaplice.cz).

V obci Bujanov, vzdálené cca 10 km od Kaplice, bylo v budově bývalého strážního domku (budova původní přepřahací stanice dnes slouží jako škola) koněspřežné železnice zřízeno Muzeum koněspřežky (další objekt stájí a kočárovny v osadě Holkov u Velešína je v dezolátním stavu) (obec Bujanov, www.bujanov.cz).

V zaniklé osadě Cetviny, vzdálené cca 15 km od Kaplice, opuštěné po vysídlení německého obyvatelstva a zřízení tzv. pohraničního pásma, je dochovaný objekt meziválečné celnice a zbytky hraničního mostu vedoucího do Rakouska přes řeku Malši, jejíž horní tok je zajímavý i z přírodovědného hlediska, neboť v něm přežívá malá kolonie perlorodky říční, zvláště chráněného druhu živočicha z kategorie kriticky ohrožených (Albrecht, Máca, Pykal et al., 2003; Český Krumlov – oficiální informační systém, www.encyklopedie.ckrumlov.cz).

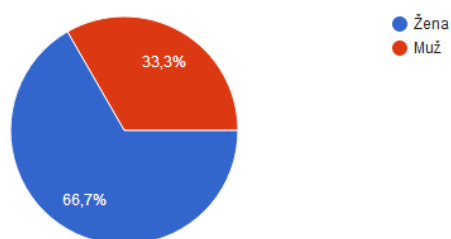
Na vrchu Jelínka u obce Rožmitál na Šumavě najdou turisté obnovená zastavení křížové cesty a barokní ambitovou kapli Panny Marie Pomocné z poloviny 18. století, postavenou u pramene léčivé vody (jedné ze dvou ambitových kaplí v regionu; druhá, zasvěcená Panně Marii Bolestné a sv. Kříži, postavená v r. 1710 a

rekonstruovaná v roce 1992, je na Křížové hoře v Českém Krumlově) (obec Rožmitál na Šumavě, www.rozmitalnasumave.cz; Český Krumlov – oficiální informační systém, www.encyklopedie.ckrumlov.cz).

8.2 Vybraná grafická znázornění dotazníkového šetření

Vaše pohlaví?

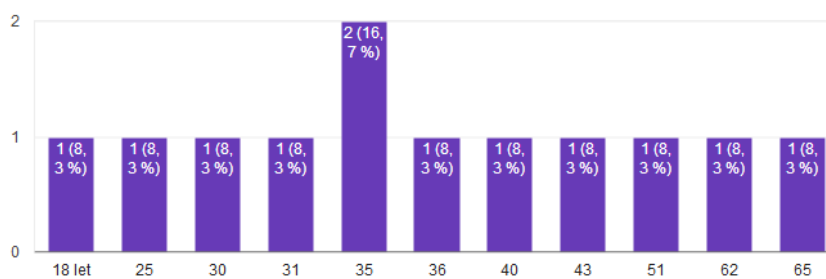
12 odpovědí

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Váš věk?

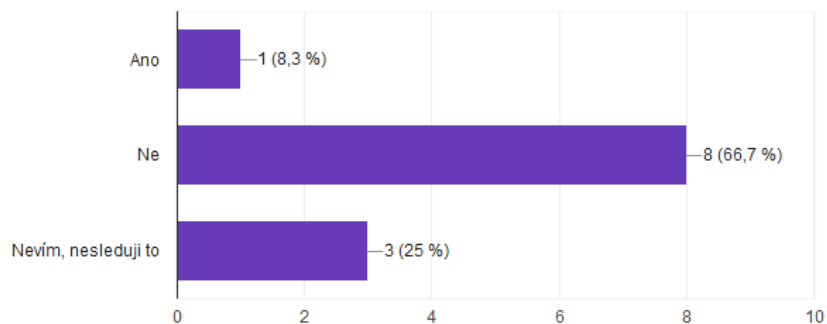
12 odpovědí

Graf č. 2: Věk respondentů

Je Váš chov koní rentabilní?

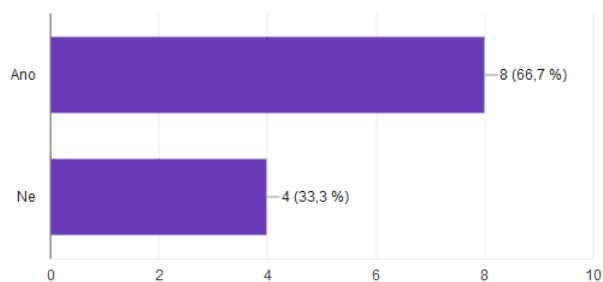
12 odpovědí

Graf č. 3: Rentabilita chovu koní respondentů

Máte možnost plavit koně v blízké vodní nádrži?

12 odpovědí

Graf č. 4: Možnost plavit koně poblíž chovu/farmy respondentů

8.3 Dotazník

Ekonomické, sociální a environmentální aspekty chovu koní v oblasti ... https://docs.google.com/forms/d/1YevfPN5bFiCaUNHS_P3HgNGnFc

Ekonomické, sociální a environmentální aspekty chovu koní v oblasti Českokrumlovsko

1. E-mailová adresa *

_____

2. Vaše pohlaví?

Označte jen jednu elipsu.

Žena

Muž

3. Váš věk?

_____

4. Účel chovu koní?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

Chov koní jako hlavní činnost

Chov koní jako doplňková činnost

Koniček (zájmový chov)

Pokud máte chov koní jako doplňkovou činnost nebo konička, co je Vaší hlavní ekonomickou činností (uveďte, prosím do možnosti Jiné)?

Jiné: _____

5. Počet chovaných koní? (popřípadě jejich plemeno, pohlaví a věk)

_____

_____

_____

_____

_____

10. Poskytuje Váš chov koní, popř. farma, nějaké služby pro veřejnost? (např. agroturistiku, hiporehabilitaci, rekreační vyjíždky, výcvikové lekce, dětské tábory)
Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ne
 Ano. Pokud Ano, napište, prosím, jaké do možnosti Jiné
 Jiné: _____

11. Poskytuje Váš chov koní, popř. farma, v rámci agroturistiky ubytování?
Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano
 Ne
 Ano, ubytování i stravování

12. Provozuje Váš chov koní, popř. farma, v rámci agroturistiky půjčování:
Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Sportovního vybavení (kol, lyží)
 Rybářského vybavení
 Jiné: _____

13. Je v okolí (do vzdálenosti 5 km) Vašeho chovu koní, popř. farmy
Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Významný přírodní úkaz, památný strom
 Naučná stezka
 Zvláště chráněné území přírody (národní park, CHKO, přírodní rezervace)
 Oblast či místo výskytu zvláště chráněných rostlin nebo živočichů
 Rozhledna
 Vodní plocha, kde se Vaši klienti mohou věnovat rybaření
 Veřejnosti přístupné koupaliště (vodní nádrž, akvapark, plavecký stadion)
 Kulturní památka (zámek či hrad, zřícenina, hradiště, pravěké megalitické stavby)
 Technická památka (staré důlní dílo, hamr, vodní mlýn či elektrárna, pila)
 Lokalita vhodná pro rekreační sběr hub či borůvek, malin, ostružin, jahod
 Průmyslový nebo stavební podnik (jakéhokoliv odvětví, nebo lom)
 Vypiště prosím názvy do možnosti Jiné
 Jiné: _____

6. Získáváte pro svůj chov koní dotační podpory?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ne
- Ano, každoročně
- Ano, získali jsme je jednorázově
- Pokud Ano, jaké? (titul, program uveďte, prosím v možnosti Jiné)
- Jiné: _____

7. Jakého druhu jsou vaše příjmy z chovu koní?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ustájení nájemních (cizích) koní
- Pronájem zařízení či vybavení (jízdárna, přepravník)
- Prodej koní, popř. hřibů
- Prodej sena, senáže
- Výcvik koní
- Plemenitba (poskytování plemenného hřebce)
- Výcvik jezdců
- Jiné: _____

8. Je Váš chov koní rentabilní?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano
- Ne
- Nevím, nesleduji to

9. Má Váš chov koní, popř. farma, nějaké zaměstnance?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ne, všechnu práci kolem koní zastanu sám/sama
- Ne, všechnu práci kolem koní zastanu s pomocí rodinných příslušníků nebo členů jezdeckého klubu
- Ano, máme. Pokud ano uveďte, prosím, počet zaměstnanců na těchto pracovních pozicích (uveďte, prosím, do možnosti Jiné: pozice ve vztahu k chovu koní, včetně výroby sena, dopravy koní na závody či připouštění apod.)
- Jiné: _____

14. Má Váš chov koní, popř. farma, jezdecký klub?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ne
- Ano (uvedte, prosím do možnosti Jiné, počet členů a jejich rozvrstvení podle věku a pohlaví)
- Jiné: _____

15. Jaká je propagace Vašeho chovu koní, popř. farmy?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Máme vlastní internetové stránky
- Náš chov, popř. Farma, jsou uvedeny na jiných internetových stránkách (obce, města, veřejných vyhledávačů-firmy. cz)
- Máme vlastní tištěné propagační a reklamní materiál, jež jsou k dispozici turistům(v kulturních a informačních centrech, v obchodech, kinech, čekárnách
- K propagaci a reklamě využíváme regionální rozhlasové a televizní stanice či okruhy
- Podílíme se na akcích pro veřejnost (Den dětí, Mikulášská nadílka, rozsvěcení vánočního stromu, masopust, Slavnosti růže a jiné historické oslavy výročí apod. - prosím, označte či doplňte vlastními slovy v Jiné)
- Jiné: _____

16. Proč chováte koně?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Za účelem dosažení zisku (tj. v rámci podnikatelského záměru, byť je nyní ztrátový)
- Abych zaměstnal(a) sebe, popř. další příslušníky rodiny nebo přátele, a nemusel(a) hledat zaměstnání na trhu práce
- Pro radost svou nebo blízkých osob (tj. protože mám nebo mají koně rád/a/i)
- Jako doplňující chov k chovu jiných hospodářských zvířat
- Chci pomáhat lidem, zejména postiženým nebo sociálně vyloučeným, provozováním hiporehabilitace a podobných aktivit s léčebným (na fyzický i psychický stav člověka) účinkem koní
- Na maso, mléko nebo jiné jejich produkty (kůže, žíně, krev pro výrobu sér apod.)
- V zájmu údržby vlastních zatravněných pozemků nebo pozemků jiných vlastníků (např. Správy NP či CHKO)
- Z jiných důvodů (prosím, rozvedte vlastními slovy v možnosti Jiné)
- Jiné: _____

17. Kolik Váš chov, popř. farma obhospodařuje půdy?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Uvedte, prosím typ kultury (orná půda, ovocné sady, TTP) dále celkovou výměru a výměru jednotlivých typů kultur v možnosti Jiné
- Jiné: _____

18. Postačuje Vaše produkce konzervovaného objemného krmiva pro Vaše koně po celé mimovegetační období?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano, každý rok
- Ano, ale v některých letech musíme seno nebo senáž přikupovat od jiných farmářů
- Ne, potřebu sena a senáže kryjeme z větší části nebo úplně nákupem či směnou za naše produkty

19. Máte možnost plavit koně v blízké vodní nádrži?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano
- Ne

20. Typ ustájení Vašich koní?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Boxový, s vyváděním koní do výběhu nebo na pastvinu na několik hodin denně
- Skupinový volný ve stáji (budově) propojené s výběhem či pastvinou
- Ve vegetačním období jsou koně trvale na pastvině (tj. ve dne i v noci), v mimovegetačním jsou ustájeni v boxové stáji (bod a)
- Ve vegetačním období jsou koně trvale na pastvině (tj. ve dne i v noci), v mimovegetačním jsou ustájeni ve volné stáji (bod b)
- Koně jsou nepřetržitě v pastevním areálu (výběhu) během celého roku (systém 365/7/24)
- Jiný typ ustájení než výše uvedené (prosím, rozved'te vlastními slovy v možnosti Jiné)
- Jiné: _____

21. Převažující typ pastevních přístřešků ve Vašem chovu koní

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Dřevěné vlastní výroby nebo zhotovené na individuální zakázku
- Dřevěné prefabrikované z nabídky velkých výrobců
- Sestavené z kovových dílců a kryté plachtou (z nabídky firem Kamír & Co. nebo ALM centrum aj.)
- Jiný typ (prosím, rozved'te vlastními slovy v možnosti jiné)
- Jiné: _____

22. Převažující typ objektů stáje či stájí ve Vašem chovu koní

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Stará stáj (kravín, odchovna mladého dobytka apod.) z 50. až 80. let minulého století, v dochovaném stavu
- Stará stáj (kravín, odchovna mladého dobytka apod.) z 50. až 80. let minulého století, modernizovaná (rekonstruovaná)
- Dřevostavba vlastní výroby nebo na individuální zakázku, bez dotační podpory
- Nová stavba různé konstrukce postavená v rámci podpory z některého dotačního titulu (prosím, uveďte konkrétní dotační titul a rok výstavby, resp. dokončení):
- Prefabrikované venkovní boxy z nabídky velkých výrobců
- V případě využití dotačního titulu, uveďte, prosím, o jaký šlo v možnosti Jiné
- Jiné: _____

23. Převažující typ kryté jízdárny či jízdáren ve Vašem chovu koní

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Nemáme krytou jízdárnu
- Stará stáj (kravín, odchovna mladého dobytka apod.) nebo sklad sena, hnojiv apod. z 50. až 80. let minulého století, s úpravami na jízdárnu
- Dřevostavba vlastní výroby nebo na individuální zakázku, bez dotační podpory
- Nová stavba různé konstrukce postavená v rámci podpory z některého dotačního titulu
- Prefabrikované tunelové přístřešky kovové konstrukce kryté plachtou z nabídky velkých výrobců
- Jiné: _____

24. Jak ve Vašem chovu nakládáte s koňskou mrvou či hnojem?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Celou produkci použijeme ke hnojení námi obhospodařovaných pozemků
- Celou produkci prodáme (nebo směníme za jiné produkty) jinému zemědělskému subjektu k pohnojení jím obhospodařovaných pozemků
- Celou produkci prodáme v drobném prodeji zahrádkářům či jiným malým zájemcům
- Celou produkci prodáme výrobcům zahradnických hnojiv a substrátů
- Celou produkci zkompostujeme nebo předáme ke zkompostování
- Jiné: _____

25. Jak ve Vašem chovu koně podestýláte?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Vůbec nepodestýláme, protože máme koně nepřetržitě na pastvinách či ve výběhu
- Pilinami či hoblinami
- Senem horší kvality, nevhodným ke krmení
- Slámou
- Jiné: _____

26. V jakém režimu/systému zemědělství hospodaříte?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Konvenční zemědělství, o přechodu na ekologické zemědělství v brzké budoucnosti neuvažujeme
- Konvenční zemědělství, v časovém horizontu 2-3 let chceme přejít na ekologické zemědělství
- Ekologické zemědělství, přechodné období
- Ekologické zemědělství

27. Je Váš chov koní situován v Chráněné oblasti přirozené akumulace vod (neplést s CHKO, tj. zvláště chráněným územím přírody)

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Šumava
- Novohradské hory
- Ne, ani v jedné z nich
- Nevím, nikdy jsem o CHOPAV neslyšel(a)

28. Domníváte se, že Váš chov koní má nějaké negativní důsledky na životní prostředí?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ne
- Ano (pokud Ano, prosím, rozvedte vlastními slovy, jaké důsledky máte na mysli, v možnosti Jiné)
- Jiné: _____

29. Domníváte se, že Váš chov koní má nějaký sociální přínos pro Českokrumlovsko?

Označte jen jednu elipsu.

- Ne
- Ano (pokud Ano, prosím, rozvedte vlastními slovy, v čem tento přínos spatřujete, v možnosti Jiné)
- Jiné: _____

30. **Domníváte se, že Váš chov koní přispívá k ekonomickému rozvoji našeho regionu?**

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ne
- Ano (pokud Ano, prosím, rozvedte vlastními slovy, v čem tento příspěvek spočívá, v možnosti Jiné)
- Jiné: _____

31. **Kdybyste se vrátil(a) do věku, kdy jste s chovem koní začínal(a) a měl(a) své dnešní poznatky a zkušenosti, šel/šla byste „do toho“ znovu?**

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
- Ne

32. **Máte mezi svými blízkými osobu či osoby, již/jimž budete moci v budoucnu svůj chov předat?**

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano, předám chov (farmu) svému dítěti (svým dětem) nebo jiným rodinným příslušníkům
- Ano, chov (farmu) povede dál můj mladší společník (kamarád/ka, přítel/kyně)
- Aano, i v důchodu se budu chovu (farmě) věnovat stejně jako nyní, a to dokud mi to dovolí můj zdravotní stav
- Ne, chov (farmu) prodám a z kupní ceny splatím dluhy a budu si přilepšovat k důchodu nebo peníze použiji jinak
- Nevím, zatím jsem o tom neuvažoval/a
- Náš chov je tak malý, že vlastně nebude co předávat